MÜÜRILEHT

NÜÜDISKULTUURI HÄÄLEKANDJA

VIIEKÜMNE TEINE NUMBER : MÄRTS 2016

HIND 2€

9 772346 662013

Esikaanel kaader Erika Lusti filmist
„If the apocalypse comes, fuck me" (2015)

TOIMETUSELT

KAASAUTORID

JUHTKIRI

IGAÜKS TEEB OMA FEMINISMI ISE

Foto: Priit Mürk

Ma ei ole mingi pühapäevafeminist, muidugi, aga ma ei ole ka kuidagi radikaalne. Seetõttu on nii kummaline, et mingite ringkondade jaoks olen mina võib-olla kõige feministlikum kuju üldse. Ja ma sugugi ei arva, et ma olen ainus niisugune, vaid, vastupidi, usun, et ma olen üks lõpmatult tavaline feminist.

Mind ei vihasta, kui mulle osutades öeldakse, et selle seltskonnas ei julge naistele veini valadagi; mind ei vihasta isegi see, kui mult küsitakse (erinevalt eelmisest näitest ilma igasuguse huumorivarjundita), et „*Mida* te siis tahate, 21. sajandil, teil on ju *kõik* olemas!?", aga ma ei viitsi sellele ka reageerida. Ei ole minu asi otseselt vaenulikele inimestele või gruppidele *kogu feminismi* selgitada. Sest ma ei esinda kogu feminismi, ma esindan ainult iseennast. Mind ei vihasta enam jõhkrad stereotüübid lollakates romkommides; mind ei vihasta enam šovinistidest naised (ja miks nad peaksidki vihastama rohkem kui šovinistidest mehed?); seegi, kuidas teatud tüüpi mehed püüavad mulle selgitada näiteks Eesti sõjalisi strateegiaid või motivatsioone või siis jalgpallireegleid „küünelakkide keeles". Mind ei vihasta ka totrad, aga kindlalt püsivad stereotüübid feministide kohta. Kui üldse, siis need teevad mulle nalja. Ja ma tean, et on neid, kelle jaoks see piir jookseb hoopis mujalt, kelle jaoks ma niimoodi ei olegi mingi õige feminist, ja see on okei!

Ma ei ole vihane feminist, see sai siin nüüd selgeks, aga päris *zen* muidugi ka (veel?) mitte. Mind vihastab rämedalt homofoobia maskeerimine mingisuguseks äraspidiseks tervemõistuslikkuseks, loomu(likkus)truuduseks või kellegi kaitseks; niisamuti jätkuvalt naeruväärselt levinud ohvri süüdistamine vägistamisjuhtumites; jõhkrad topeltstandardid hea või õige naise kuvandi käsitlemisel me meedias; konkreetne (teadlikult valitud) ignorantsus, kurtus ja räuskamine. Need on minu piirid ja nendega tegelen pea igapäevaselt, ja iga keeletundlikum inimene saab aru, et sellessinases lõigus nimetatud küsimustesse suhtun hoopis emotsionaalsemalt („rämedalt", „äraspidiseks", „naeruväärselt", „jõhkrad" – kui tegelda enese sõnade põgusa grammatilise analüüsiga).

Seejuures on vihastamine ju okei, kui selleks on põhjust. Mulle tundub, et tuleb lihtsalt valida oma lahinguid, mitte joosta lõputult peaga vastu müüri ja vaielda nendega, kellega vaielda ei ole mõtet, astuda uuesti ja uuesti sinna ämbrisse, mis kulutab ainult ühte poolt, antud juhul mind või sind, kallis tavaline (kaas)feminist. Sest sinna ämbrisse olen mina küll oma elu jooksul liiga palju astunud.

Just see, et see, mis on minu (ja sinu?) jaoks täiesti normaalne, on piisavalt paljude jaoks täiesti radikaalne, näitabki ju, et ka sellel sajandil on meil endiselt nii paljust rääkida. Nagu ka see, kui palju ma ise (ja sina!) olen arenenud, näiteks viimase kuue aasta jooksul, ja arenen iga päev veelgi, saan targemaks ja teadlikumaks, aga õpin ka järjest valima oma lahinguid, kaotamata seejuures huvi, löömata seejuures käega.

Kirjutasin sellesse lehenumbrisse loo Facebooki grupist Virginia Woolf Sind Ei Karda! ja ma väidan täiesti tõsimeeli, et minusugusele igapäevafeministile on see olnud äärmiselt valgustav ja arendav koht. Sel on omad (näiteks formaadist / valitud meediast tulenevad) miinused, meist erinevate jaoks erinevad, aga see köömeski, mis sealt iga päev minu *feed*'i jõuab, annab nii palju juurde. Ma ei nõustu – ja loomulikult ei peagi nõustuma – sealt kõige ja kõigiga, feminist on inimene nagu iga teine. See, et ma naine olen, ei tähenda, et ma nõustun iga naisega; see, et ma eestlane olen, ei pane mind nõustuma iga rahvuskaaslasega; see, et ma kirjandusteadlane ja/või ajakirjanik olen, ei tähenda, et ma nõustun iga kolleegiga jne jne jne. See on ju tegelikult *täiesti* iseenesestmõistetav. Nagu kõikide läbimõeldud otsuste, valikute ja teekondadega, on ka feminismiga – me teeme ise oma feminismi. Me tugineme millelegi (kes teooriale ja kirjandusele, kes kogemustele, kes autoriteetide seisukohtadele – kes neist kõigile), me kuulame ja arutleme, areneme, vaidleme ja välistame, vajadusel vihastame, aga vajadusel korrigeerime või täiendame oma seisukohti, vajadusel mõtleme ümber, ja sellest kokku tuleb see, mis siin on *oma* – mis on *mulle* oluline, millega *mina* nõustun.

Maia Tammjärv, kirjandus- ja uudistetoimetaja

Airi Triisberg on kunstitöötaja, kelle tegevuste keskmes on kultuurisündmuste organiseerimine, kirjutamine ja kureerimine. Teda huvitavad sellised teemad nagu prekaarsed töötingimused, sugu ja seksuaalsused, kollektiivsed praktikad, kunsti- ja sotsiaalsete liikumiste kokkupuutepunktid. Airi on muu hulgas raamatu „Art Workers. Material Conditions and Labour Struggles in Contemporary Art Practice" kaastoimetaja ja kureeris hiljuti Potsdamis näitust „Get Well Soon!". *Airi aitas koos Nele Laosega meie toimetusel selle numbri tarbeks feminismiteemal mõtteid koondada.*

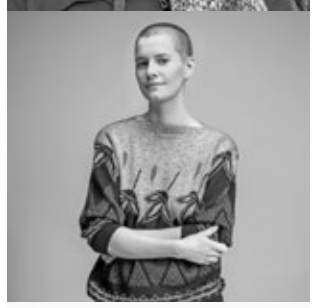

Nele Laos on pea et diplomeeritud aktivist ehk erialalt kultuurikorraldaja, südames ja tegudes vasakpoolne feministlik aktivist. Feministeeriumi blogi üks käimatõmbajatest ja selle toimetaja. Kõrvalt korraldab TÜ Viljandi Kultuuriakadeemias eesti käsitöö rahvusvahelist õppelaagrit Craft Camp ja vabal ajal piilub Budapestis asuva Kesk-Euroopa Ülikooli soouuringute magistriõpingute poole. *Nagu Airi Triisbergki, aitas ka Nele selle lehenumbri ideid käima lükata.*

Anastassia Šarõmova asus pärast õpinguid EKAs tudeerima disaini ja meediakunsti Ungaris ning rahvusvaheliselt on ta osalenud erinevates projektides nii Saksamaal, Venemaal kui ka Portugalis. Ta on ka pilvepõhise disainistuudio Tnxalatte üks asutajatest. *Anastassia on sellesinase lehenumbri külaliskujundaja ja võttis ette teemaküljed ehk feminismisektsiooni.*

Eleonora Šlanda õpib EKAs graafilise disaini eriala teisel kursusel ning on suur muusikafänn. Sellega seoses võib teda leida aeg-ajalt ka Tallinna lokaalidest DJ-puldi tagant. Millega iganes ta parajasti ka ei tegeleks, üks on kindel – Eleonoral on naeratus alati näol. *Eleonora illustratsioone leiab sellest lehest mitmeid!*

Triin Toomesaar on politoloog, haridusaktivist ja soolisele ebakohtlemisele tähelepanu osutaja. Aeg-ajalt saab keskealiste valgete meeste käest riielda, et julgeb avalikult sõna võtta. Ei lase end sellest häirida, sest eks privileegipimedus on ka üks raske koorem kanda. *Triinu intervjuud meie soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku Liisa Pakostaga saab lugeda lehekülgedelt 12–13.*

Sandra Kossorotova õppis graafilist disaini, millega ta on tegelenud nüüdseks juba üle kümne aasta – esialgu disaini- ja reklaamibüroodes, aga hiljuti asutas ta koos Aadam Kaarmaga hoopis omaenda stuudio. Sandra on ka MTÜ Uus Vene Kultuur Eestis kaasasutaja (koos Gustav Kalmuga) ning praegu lõpetab ta EKA moedisaini erialal magistrantuuriõpinguid. *Sandra arvamuslugu vene naiste olukorrast Eestis saab lugeda leheküljelt 16.*

Julia Polujanenkova õppis ülikoolis kunstiteadust ja töötab nüüd Tartu Kunstimuuseumis kaasaegse kunsti kogu hoidjana. Suure muuseumide fännina kasutab Julia vaba aega selleks, et reisida ja näha nii palju erinevaid muuseume kui võimalik. Feminismiga tutvumine mõjus venekeelses kultuuriruumis üles kasvanud Juliale kui sõõm värsket õhku, olgugi et ta kahtlustab, et teda võidakse selle tõttu veidi napakaks pidada. *Samast Sandra Kossorotova artikli kõrvalt (lk 17) leiame Julia loo „Naised, kes ei allu, on ohuks ühiskondlikule korrale".*

Mara Lea Hohn on Berliinis tegutsev vabakutseline kunstnik ja fotograaf, kelle erialane haridus pärineb Bauhausi ülikoolist Saksamaal. Praegu on Mara Leal käsil projekt pealkirjaga „Mõistes linde ja piire" („Understanding Birds and Borders"), millega ta treenib oma pilku maailma tajumisel, mõtestades üksikisiku, kes püüab inimkonna keskel vabadust saavutada, võimalusi ja raskusi. *Maria Lea fotosid feministlike pornofilmide tegijatest vaata Piret Karro artikli „Porno, mis on hingele hea" (lk 22–25) juurest.*

Sanna Kartau tuleb Kopli tn 38 kortermajast, mille hoovis nad püüdsid kunagi õega pisikese plastlabidaga läbi külmunud maakera Ameerikasse tunnelit kaevata. Suureks saanuna on janu koherentse maailmapildi järele koos õiglustundega ainult kasvanud ning viinud feminismi, kliimaaktivismi ja veganluse juurde. Luule ja reivid käivad loomulikult säärase tolerastiga kaasas. *Selles numbris (lk 26) on Sanna võtnud arvustada Lena Dunhami sarja „Girls".*

Annemari Parmakson õpib magistrantuuris teatriteadust. Teda huvitavad seosed, konstruktsioonid ja abstraktsed ideed. Aga peab tunnistama, et vahel võtab ka puhtalt vorm jalust nõrgaks. *Muusikakülgedelt (lk 31) leiame Annemari arvustuse Blaue Blume debüütalbumi „Syzygy" kohta.*

Kätlin Kaldmaa

POISID JA TÜDRUKUD

Väikesed poisid unistavad kitarrist
ja trummist ja lavast ja higist,
mis voolab mööda nägu alla,
nii et silmad suurt ei näe ja käed
peavad ise teadma, milline krihv võtta,
ja sõrmed keerutavad trummipulki,
nii et publikul käib pea ringi. Ja endal.
Väikesed poisid unistavad
tüdrukutest, keda tuleb hunnikute kaupa
ja kelle lillelõhnad ajavad nad
arust ära. Väikesed poisid unistavad
sõnadest, mis ajavad ilma
arust ära.

Väikesed tüdrukud unistavad
sõnast, unistavad võimalusest öelda
midagi päris enda oma,
ilma et öeldaks
„Ole nüüd hea tüdruk!" ja
pandaks piinlikult vaikima.
Väikesed tüdrukud unistavad ühest
inimesest, kes oleks kohal
ja kuulaks, mis neil
öelda on. Väikesed tüdrukud
tahaksid üks kord juua natukenegi,
ilma et keegi ütleks „Naistest saavad palju
kiiremini alkohoolikud". Väikesed
tüdrukud tahavad üks kord tantsida täiega,
nii et särk seljas läbimärg ja higi
voolab mööda nägu, nii et silmad suurt ei näe,
ilma et ninad kirtsutaksid, sest tüdrukud
ei haise higi järele, tüdrukud lõhnavad
nagu lilleõied.

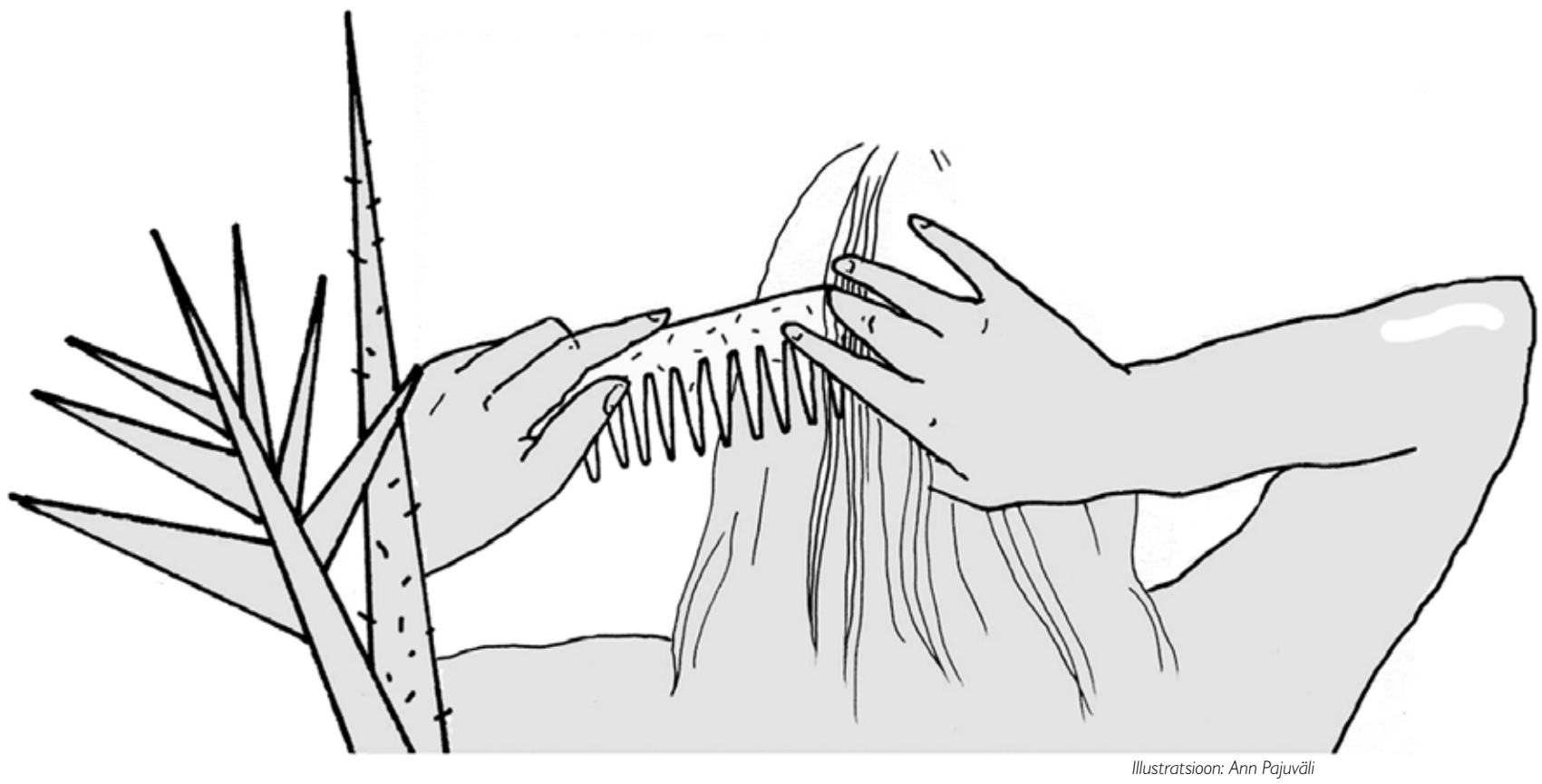

Illustratsioon: Ann Pajuväli

Helen Tammemäe peatoimetaja helen@muurileht.ee
Henri Kõiv tegev- ja sotsiaaliatoimetaja henri@muurileht.ee
Mariliis Mõttus disaini- ja muusikatoimetaja mariliis@muurileht.ee
Piret Karro keskkonna- ja kultuuritoimetaja piret@muurileht.ee
Maia Tammjärv kirjandus- ja uudistetoimetaja maia@muurileht.ee
Sille Pihlak arhitektuuritoimetaja sille@muurileht.ee

Laura Porovart filmi- ja teatrireporter laura@muurileht.ee
Pille Sepp keeletoimetaja pille@muurileht.ee
Liisa Lahtmets turundus- ja müügijuht liisa@muurileht.ee
Peeter-Marko Mikk levi peeter@muurileht.ee
kujundus/küljendus **Madis Katz, Anastassia Šarõmova**
illustraator **Vahram Muradyan**
fotograafid **Renee Altrov, Priit Mürk, Tõnu Tunnel, Janis Kokk, Aleksander Kelpman**

KOLLEEGIUM: KAISA EICHE, MARGUS KIIS, KEITI KLJAVIN, AHTO KÜLVET, HELENA LÄKS, ELLEN MURULA, MARTIN OJA, MAARJA PÄRTNA, BERK VAHER, VERONIKA VALK, KEIU VIRRO · **VÄLJAANDJA:** MTÜ TARTU KULTUURITEHAS · **TOETAJAD:** TARTU LINN, TARTU KULTUURKAPITAL, EESTI KULTUURKAPITAL, AS POSTIMEES, TELLISKIVI LOOMELINNAK · **TRÜKK:** PRINTALL · **TIRAAŽ:** 4500

· · · *@Muurileht*

MÜÜRILEHT

Ma tahan sind,
Telli
Müürileht!
sa vajad mind,
milleks meile
küll see mäng

Vaata:
muurileht.ee/tellimine

MAAILMA PARIMAD DOKFILMID TARTUS!

Kui ülejäänud märtsi festivalid laiutavad pealinnas, siis Maailmafilm hõivab selgi aastal Emajõe Ateena, et pakkuda ülikoolilinlastele (aga muidugi ka kaugematele huvilistele) põhjalikku programmi dokumentaalfilmidest üle terve maailma. Festival tähistab oma 13. sünnipäeva ehk on jõudnud juba kenasti teismeikka ja loodetavasti ei viska see kuraditosinat tähistav number neile mõnda vimkat.

Festival toimub sedakorda 27. märtsist 2. aprillini Tartu Uues Teatris / Elektriteatris ja neil päevadel näidatakse meile rohkem kui 50 eriilmelist dokumentaalset linateost. Muu hulgas leiab programmist Liis Lepiku filmi „Kahe maailma vahel" ja Ingel Vaikla „Majavalvuri". Eesti film on ka Tallinna Ülikooli antropoloogiaeriala magistrantuuris tudeeriva Pavel Borecký „Solaris".

Põhiprogrammi alateemad koonduvad sel aastal märksõnade „postmälu", „perekond" ja „kulinaarne kino" alla ning eraldi visuaalse antropoloogia programmi näidatakse 28. märtsil.

Aktiivselt täienev lisainfo: *worldfilm.ee*

KUMU KOOLITAB KAASAEGSE KUNSTI VALLAS!

Eesti Kunstimuuseumil on hea uudis kõigile, kes kaasaegsest kunstist aru ei saa! Nimelt saab nüüdsest tellida kollektiivile või grupile kolmetunnise koolituse „Kaasaegne kunstielu Eestis", mille eesmärk ongi anda sellest eksootilisest imeloomast ülevaade. Miks mitte võtta töökaaslastega sel korral langevarjuhüpete asemel ette selline tubane hüpe tundmatusse, kui sellega kaasneb näiteks edaspidi võimalus sotsiaalsetel kogunemistel intelligentse vestlusega silma paista?

Lühikursus vastab muu hulgas küsimusele, kuidas toimib kaasaegne kunstielu Eestis: millised on tähtsamad organisatsioonid, mis kunstielu mõjutavad; millised on praegu olulised kunstnikud erinevates valdkondades; kes praegu tegutsevad; millised sündmused toimuvad. Käsitletakse ka kunstielu kujunemise põhjusi alates taasiseseisvumisest, Eesti kunstielu lahatakse regionaalses ning laiema rahvusvahelise kunstielu kontekstis jpm.

Kogu see lugu maksab 150 eurot. Seejuures ei ole eelneva kokkupuute määr kaasaegse kunstieluga tähtis – ligipääsu kunstile võimaldatakse kõigile, ülevaade lubatakse anda lihtsalt ja selgelt, edasist uudishimu soodustavalt. Koolitust on võimalik kutsuda ka tellija enda ruumidesse, ka Tallinnast välja (sel juhul lisanduvad hinnale sõidukuludeks 25 eurot), ja ka inglise keeles! Lisaks on võimalik teemasid ka enne läbi arutada, kui tellijal on konkreetseid soove, millele võiks keskenduda.

Koolitust korraldavad Kumu hariduskeskuse töötajad, kellel on kõrgharidus kunstiajaloo valdkonnas, tegutsemiskogemus kunstiväljalt ning õpetamispraktika lisaks Kumu programmidele ka Eesti Kunstiakadeemiast. Lisainfot saab (ja registreerimine toimub) Kumu hariduskeskuse juhataja Maarin Ektermanni e-posti aadressil *maarin.ektermann@ekm.ee*.

TMW 2016 – FOLGIST ELEKTROONIKANI, DŽÄSSIST *METAL*'INI...

Kõikide muusikasõprade iga-aastane maiuspala Tallinn Music Week uhkeldab seekord ligi 240 põneva artistiga nii meilt kui ka mujalt! 28. märtsist kuni 3. aprillini vältava festivali kava võtab nõrganärvilisel tõepoolest silme eest kohe kirjuks ja seda ei ole isegi võimalik kuidagi siinse uudise kontekstis edastada. Muusikaprogramm kestab kolm päeva ehk neljapäevast laupäevani ja haarab enda alla kõik linna olulisemad klubid, kontserdi- ja teatrisaalid. Esindatud on kõikvõimalikud muusikastiilid põrandaalustest tulevikunimedest edetabelite tippudeni, folgist elektroonikani, džässist *metal*'ini. Muu hulgas kuulub muusikafestivali juurde ka laiahaardeline klassikalise ja nüüdismuusika heliloojate ning interpreetide programm.

Maha ei tasu magada ka muusikakõrvast, nimelt pakub TMW selliseid projekte nagu 1.–2. aprillini kestev hipsterisõbralik Craft Beer Weekend, 2.–3. aprillini saab osa võtta disainiturust Kultuurikatlas. TMW põhiprogrammiga paralleelselt leiab linna erinevaist paigust 15 *pop-up*-lava, mis festivali ajal 70 tasuta kontserti võõrustavad. Linnalavad paiknevad kohvikutes, galeriides, raamatupoodides, kodudes ja teistes tavatutes paikades. Nagu sellest kõigest veel vähe oleks, pakub Tallinn festivali ajal ka maitseid, kunsti ja jutustamisõhtuid.

Enne 21. märtsi saab festivalipasse varuda veel 50 euro eest, sealt edasi tuleb välja käia juba 55. Lisainfo: *tmw.ee*

I Wear Experiment TMW-I (2014). Foto: Diana Pashkovich*

Siret Lust esinemas TMW-I Foxy Vintage'i linnalaval (2014). Pressifoto

MÄRTS

KEVAD TULEB ja kui just millegipärast mitte varem (või hiljem), siis peaks ta pärale jõudma 20. märtsil kell 6.30 hommikul. Sellega seoses võib lähiajal näha 1) keni kasekesi kingul kohamas; 2) orus ojakesi voolamas (vulinal); 3) hõbepilvekesi heljumas (taeva all) jms. Kas sel aastal tuleb kevad teisiti või ikka täpselt samamoodi nagu alati, ei ole veel teada, nagu ei ole ka teada, kas saja aasta kestel kordub sama kevade või ei kordu mitte. Info täieneb jooksvalt, vt veel kalendrisse, aknast välja jne.

RENATE KEERDI „KOON" tõotab tulla pisut teistsugune kui tema eelnevad lavastused („PURE MIND" ja „Põletatud väljade hurmaa"), sest Keerd paneb füüsilist teatrit tegema draamanäitlejad (Katrin Pärna, Piret Simsoni, Janek Joosti ning Helgur Rosentali). Teatris lubatakse sestap kasutada sel korral ka eesti keelt. Uuslavastust mängitakse alates 10. märtsist Tartu Uues Teatris ning aprilli lõpus antakse etendusi ka Tallinnas Kanuti Gildi SAALis. Lisainfo: *uusteater.ee*

„PARANDAMISE ESTEETIKA TÄNAPÄEVA GRUUSIAS" avatakse Tartu Kunstimuuseumis 24. märtsil kell 18.00, kuraator on Marika Agu. Parandada saab vaid seda, mis katki on, ja näitusel suhestutaksegi mõrade, lõigete, aukude, murrangutega Gruusia ühiskonnas. Projektis osalevatel kunstnikel on palutud reflekteerida parandamise mõiste üle, haarates nii kollektiivseid dünaamikaid kui ka personaalseid juhtumisi.

Avamisel esineb gruusia *performance*-rühmitus Bouillon Group ning Sophia Tabatadze räägib oma loomingust. 26. märtsil tutvustavad kunstnikud Thea Gvetadze ja Nino Sekhniashvili Thbilisis asuvat *artist-run space*'i Nectar. Ühtlasi esitletakse näitusega sama pealkirja kandvat kakskeelset trükist ning maitstakse Gruusia toitu. Näitus jääb avatuks 29. maini. Lisainfo: *tartmus.ee*

Sophia Tabatadze „Pirimze putka", 2015. Foto: Guram Tsibakhashvili

Zemfira. Foto: Lena Yuschenko (CC)

ZEMFIRA TULEB TALLINNASSE! Oma kontserttuuri „Маленький человек" raames väisab 19. märtsil Tondiraba Jäähalli Venemaa vaieldamatu superstaar Zemfira ja veel on isegi pileteid saada! Zemfira suundub uuele tuurile täiesti uue koosseisuga, mis on seekord kokku pandud välismaistest muusikutest – mõttekaaslastest ja professionaalidest. Ometi lubatakse, nagu igal tuuril, mängida ka vanu ja armsaid lugusid. Lisainfot saab vaadata Facebooki sündmuse „Земфира | Zemfira" lehelt.

SOTSIAALKESKUS ÜLASE12 KOGUB ANNETUSI, et oma aprillikuiseks sünnipäevaks (juba 5 aastat!) keskus ilusasti korda seada! Ülase12 ei ole ainult füüsiline ruum, vaid avatud kogukond, mis võimaldab seal oma (rohkem või vähem pungimaid) üritusi korraldada, aga vahel vajab ka väline ilme pisut parandamist ja just praegu on võimalus sellele kaasa aidata! Annetusi oodatakse kontole EE902200221054306306 (saaja: MTÜ ARMAS). Lisainfot leiab Sotsiaalkeskuse Ülase12 Facebooki lehelt.

FOTOKINO. ELUSAMUS JA ;PARANOIA ESITLEVAD: 26. märtsil kell 19.00 kohtuvad Tartu Uues Teatris toimuva Fotokino üritustesarja raames kirjanikud Martin Vabat, Joanna Ellmann ja Lauri Sommer. Multimeediaetendusel esitletakse Joanna Ellmanni luulekogu „Sulgunud ruum" (;paranoia publishing, 2015) ja Martin Vabati kogu „Maahingamispäev" (Elusamus, 2016). Muusika kiwalt, visuaalid Gabriela Liivamäelt. Sissepääs 1 euro, ürituse tulu läheb Tartu Uue Teatri toetuseks.

FEMINISTEERIUM ESITLEB: KAHEKSA MÜÜTI FEMINISMIST JA FEMINISTIDEST

Autorid **Brigitta Davidjants, Aet Kuusik, Maari Põim**.
Toimetas **Nele Laos**. Illustratsioonid **Eleonora Šljanda**.

1. Feministid vihkavad mehi

See müüt on nii globaalne, et see on lausa igav. Enamikul feministidest on kodus isad, abikaasad ja pojad ning kui feministid midagi vihkavad, siis ebavõrdsust. Ja seda ka siis, kui ebavõrdsus puudutab mehi, sest mehelikkuse normid rõhuvad mõnda meest täpselt samamoodi nagu naiselikkuse normid naisi. Feministid tahavad, et naises nähtaks vajadusel küll erinevat, ent samaväärset inimest, kelle töid ja tegemisi ei peeta ühiskonnas vähem väärtuslikuks. Kusjuures väiksem väärtus võib peita end milles iganes, näiteks Eestis valdavalt naiste pärusmaaks jäänud õpetajatöö madalas palgas, kodutööde aeganõudva ja väga väsitava olemuse märkamata jätmises ja vaid naise õlule asetamises või siis kõige labasemas tänavaahistamises, mida on kogenud ilmselt iga Eestimaa naine hoolimata vanusest, rahvusest vms. Muidugi on ka feminismil erinevaid suundi, mõni rohkem ja mõni vähem radikaalne, aga neid on igas sotsiaalses liikumises, ning feminismi põhiloosung seisneb selles, et võrdsed võimalused on vaja tagada kõigile sõltumata soost, aga ka sõltumata rahvusest, sotsiaalsest klassist jpm. Kui aga mõnele mehele tundub, et naistele samade võimaluste nõudmine teda kuidagi diskrimineerib, siis tal tasub endalt küsida, kas ta võtab oma soost tulenevaid privileege vahest nii vaikimisi, et ei märkagi neid enam. Ehk rohkem empaatiavõimet! Pealegi ei võta naistele võrdsete võimaluste ja õiguste andmine meestelt midagi ära. Teisisõnu ei tähenda millegi pooldamine, et oled millegi vastu, ning naistele võrdsete võimaluste soovimine ei seostu kuidagi meeste vihkamisega.

2. Feministid on vihased ja kurjad

Feminist on inimene. See tähendab, et tal on kõik üldtuntud inimlikud emotsioonid nii nagu kõigil teistel inimestel. Feministide seas on erinevaid isiksusi ja inimtüüpe. See tähendab, et leidub ka selliseid, kes erinevad üksteisest nagu öö ja päev. Feministid grupina seisavad ühiskondliku rõhumise vastu ja kõigi rõhutud gruppide võrdsete õiguste eest. Kuna elame patriarhaatlikus kapitalismis, milles üha väiksem inimgrupp ülirikkaid domineerib kõigi teiste üle, milles lõhe vaeste ja rikaste, rõhutute ja rõhujate vahel ei taha kuidagi väheneda, siis see tekitab poliitilist viha. Poliitiline viha ei ole üksikisiku halb tuju. Poliitiline viha ei ole juhuslik, tendentslik, seotud „halbade päevadega" vmt. Poliitiline viha on vaade ja hinnang ühiskonnale, milles on vähe teisi võimalusi ladvikut mõjutada.

3. Feministe solvab, kui mehed neile uksi avavad, mantleid selga aitavad, lilli kingivad ja nende eest arveid maksavad

Feministide kogemused on siin erinevad (ja feministid pole tingimata naised!). Üldiselt võiksid kõik kõigile vajadusel uksi avada, aidata jne. Viisakas inimene küsib, kas tema abi soovitakse, ning ootab ära vastuse. Feministidel on erinevad hoiakud: kellele meeldib, kui tema partner mõnd neist asjadest teeb, kes ei salli ühtegi neist tegevustest, kes teeb neid ise jne. Kuigi nn rüütellikkust peetakse maskuliinsuse ideaaliks, siis üldiselt häirib tagamõttega kingituste ja teenete osutamine, mille puhul teene/kingi vastuvõtjat objektistatakse ja talle ei jäeta võimalust teenest/kingist loobuda. Mõni „rüütel" vihastab keeldumise peale, mõni keeldub ise teene/kingi objekt olemast. See näitab, et tegemist pole pelgalt „viisakusega", vaid ühiskondlikku sookorda peegeldava sundkäitumisega. Kulme paneb kergitama põhjendus, et ukse avamine jms on

„sooline tunnustusavaldus" (*à la* tunnustab mind naisena), kuna soolisus pole näost loetav ega vaja juhuslike inimeste heakskiitu. Viimaks, miks taastoota heteronormatiivsust (*à la* suvaline mees tänavalt kehastub mis tahes ukse juures potentsiaalseks romantiliseks kavaleriks) ning soolist palgalõhet (*à la* naisel pole raha enda eest kohvikus tasumiseks, seega peab seda tegema mees)? Lillede kinkimine on okei alates hetkest, mil heteromehed teistele heteromeestele ka lilli kingivad.

4. Kõik feministid on lesbid

Ei, kõik feministid ei ole lesbid, nagu ka kõik lesbid pole feministid, ning feminism ja seksuaalne orientatsioon pole pöördvõrdelises seoses. Tegelikult tundsid lesbid end 1970. aastatel feministlikust liikumisest sedavõrd väljatõrjutuna, et hakkasid ise oma asja ajama. Nimelt ei arvestanud naisõiguslased mitmete probleemipüstitustega, mis olid teise laine feminismi fookuses, lesbide reaalsusega. Teise laine feminismi raames tegeldi paljuski naiste ja meeste vaheliste suhete asümmeetriaga: kuidas jaotuvad paarisuhtes meeste ja naiste tööd, kuidas viimaseid vähem hinnatakse, kuidas lastekasvatus on naiste õlul ning naised jäävad pereelu elades koju „lõksu" jne. Samal ajal tekkis ka geivabastusliikumine ning kui nüüdisajal on kombeks vaadelda naiste ja homode muresid üldise inimõiguste problemaatika raames, siis tollane geivabastusliikumine ei osanud veel näha feminismis võimalikku liitlast. Tollal tajusid paljud peavoolu feministid lesbifeministe isegi ähvardavana ning lesbifeministid tajusid feminismi peavoolu heteroseksistliku ja homofoobsena.

Ka tänapäeval pole lesbilisus feminismi läbiv ühisjoon ning mitmed heterotest feministid tahavad jätkuvalt end lesbitemaatikast distantseerida. Tõsi, vahepeal on teise laine feminism asendunud kolmandaga, mida iseloomustab pilgu pööramine eri vähemustele, nende erinevuste ja sarnasuste tunnustamisele. See on andnud nii lesbide kui ka teiste vähemusgruppide feminismivooludele märgatavalt suurema eluõiguse. Ja lõppeks ei tasu unustada, et peale heteronaiste ja lesbide leidub feministide seas ka biseksuaale, mehi, transsoolisi, *queer*'e ja kõiki teisi.

5. Feministid käituvad nagu keelenatsid

Sellist müüti/väidet saavad endale lubada vaid need, keda ei ole pidurdanud teadmised keele ja ühiskonna omavahelisest seosest.

Keelekasutus kajastab, aga ka taasloob sotsiaalseid norme ja normidest kõrvalekaldumist. Eesti keele grammatilise süsteemi põhjal võiks väita, et meie keel on neutraalne ning kõiki sugusid koheldakse keeles võrdselt. Huvitavaks muutub asi siis, kui liikuda grammatiliselt süsteemilt keele kui suhtlusvahendi ning maailmapildi peegeldaja ja vormija juurde. Sõnad, fraasid, laused, tekst, kõne, aga näiteks ka morfoloogilised üksused (nt liited), mis näivad üheselt mõistetavad, kannavad endas kultuurilisi väärtusi, arusaamu ja põhimõtteid, sh kinnistavad stereotüüpe. Näiteks on keeleuurijad juhtinud tähelepanu sellele, et naisi märkivad sõnad saavad kergemini külge seksuaalse või negatiivse konnotatsiooni. Näiteks erinevad omavahel sõnade „mister" ja „mistress", „bachelor" ja „spinster" või „eit" ja „taat" tähendusväljad, kui mõelda kõigest mõnele näitele.

Keeleline paikapanemine ei ole sageli otsene või selge, vaid, vastupidi, see juhib tähenduste moodustamist näiliselt nähtamatuna. Keel ei ole iseenesest neutraalne, vaid sõltub sotsiaalpoliitilistest süsteemidest ja institutsioonidest, milles ta eksisteerib; keel ja ajalugu on lahutamatud. Keel aitab ehitada üles sotsiaalset sugu ja näitab, milline üks naine ja üks mees olema peavad. Keelekasutuse juures on peale soo olulised ka etniline taust, klassikuuluvus, religioon, puue jne, aga ka individuaalne kogemus. Nii võib sõna „neeger" tõesti tähendada eri ajas ja kohas eri inimestele eri asju – näiteks Mark Twainile „Huckleberry Finni" või Astrid Lindgrenile „Pipi Pikksuka" kirjutamise ajal ja Odini sõdalasele praegu. Samas, kui poliitiliselt ei oleks nahavärv oluline, siis ehk seda puudutavaid sõnu ei kasutatakski nii palju?

Seda feministid püüavadki näidata – avada näilist nähtamatust ja küsida, kuidas keelekasutus juhib eri sotsiaalsetesse gruppidesse kuuluvate inimeste mõtlemist, kõnet, kirjutust ja tegevust ning kuidas eri gruppe defineeritakse. Feministid püüdlevad ka välistava keelekasutuse juurest kaasava juurde, sest keelelisi valikuid saab kasutada vahendina, mis aitab muuta suhtumist ja teadvustada sotsiaalsete gruppide paigutumise olemust.

6. Feministid ei salli pornot

Feministide suhe pornoga on palju komplekssem, kui esmapilgul tunduda võib. Laias laastus võib feministlikus liikumises eristada pornograafia suhtes kolme hoiakut.

Pornovastased feministid käsitlevad igasugust pornograafiat naiste vägistamisena, mis kaubastab ja kuritarvitab naisi. Ja kõik feministid küllap mõistavadki hukka ajaga üha võikamaks muutunud porno peavoolu. Nimelt surub see naistele ja meestele peale piiratud nägemust seksuaalsusest, kus normiks on karvutud ja hiigelsuurte rindadega naisekehad, naise allumine mehe kõikidele soovidele jms. Lisaks taastoodab selline porno stereotüüpi, et naistele meeldibki lähtuda eelkõige mehe vajadustest. Pealegi võivad pornos lavastatud tegevused osalejaid nii emotsionaalselt kui ka füüsiliselt vigastada. Ja lõppeks jääb õhku küsimus, kuidas mõjutab pornofilmis nähtu publiku suhtumist naistesse ja seksuaalsusesse. Teisisõnu, mil määral kanduvad pornos nähtud vägivaldsed stsenaariumid ja hoiakud üle pärisellu.

> "KAS 1% ON ÕIGUS OTSUSTADA 99% ÜLE?"

Pornovastastele feministidele oponeerivad liberaalsed feministid, kes ei pruugi küll olla porno poolt, ent paigutavad pornograafia laiemasse sõna- ja valikuvabaduse raamistikku.

Lisaks liberaalsetele usub osa feministidest, et pornot võib teha ka teistmoodi – hästi. Nemad näevad pornos naise võimalust end nii osaleja kui ka vaatajana seksuaalselt väljendada. Feministliku porno kontseptsiooni kohaselt on tähtis tagada osalejatele turvalised, sunnivabad tingimused ja lasta neil protsessis kaasa rääkida. Feministlik porno huvitub naispubliku ja muude vähemuste soovidest-ihadest, mis kipuvad porno peavoolu spektrist välja jääma.

Just pornograafiast sai alguse teise laine feminismi lõpp, kui feministid pidasid 1980. aastatel omavahel maha hulga seksisõdu. Sellele järgnes kolmanda laine feminism, mida iseloomustavad avar fookus ning usk naiste mitmekesisusse – naisi ei vaadelda enam ühtse massina ning olulisel kohal on vähemuste identiteedid.

7. Feministid tahavad, et naised oleksid nagu mehed

Meheks või naiseks olemine ei ole kivisse raiutud staatiline ideaal, mille puhul kahed erineva välimusega genitaalid põhjustavad drastiliselt erinevaid omadusi, võimeid, õigusi vmt. Sugusid on rohkem kui kaks ning bioloogia ei tohi determineerida inimese isiksust ega identiteeti.

Pole olemas ühtainust „õiget" meest/naist, üht viisi, kuidas oma soolisust väljendada, milliseid omadusi arendada. Me ei ela 20. sajandil, mil naise soorollid olid pandud paika kolmainsusega *Kinder*, *Küche*, *Kirche*. Feministid ei saa aru halvakspanust nn nõrga mehe kujule, kuna näevad, kuivõrd palju kahju ja vägivalda toodab meeste süstemaatiline kalgistamine ning nende emotsionaalne sandistamine („oled mees või ei ole", „mehed ei nuta", „pede/eit oled vä" jne), mille tulemusi näeme meeste sõltuvuskäitumises, enesetappudes, koduvägivallas jpm. Feministid ei ahista naisi ja mehi, vastupidi, üheülbaline traditsionalism kägistab ühiskonda, võttes inimestelt võimaluse olla olenemata soost lihtsalt nemad ise.

8. Feministid arvavad, et neil on õigus kõneleda kogu naissoo nimel

Paistab, et juba see, et feministid avalikult kõnelevad, näib paljude jaoks liig. Feministid ei kaaperda siiski kellegi identiteeti, vaid, vastupidi, traditsionalistlik suund on röövinud terminid „terve mõistus" ja „rahva tahe" ning püüab suruda peale oma veendumusi, et feministe ometi ei kuuldaks. Ja mis õigus on neil kõigi nimel rääkida? Analoogselt võiks küsida, kas meessoost otsustajatel on õigus kõigi teiste eest otsuseid teha? Kas meestekesksel ühiskonnal on õigus kõigile teistele nende rolle ette dikteerida? Kas heterotel on õigus väita, et homosid ei diskrimineeri keegi? Kas 1% on õigus otsustada 99% üle?

Feministid lähtuvad sellest, et isiklik on poliitiline, ning kipuvad toetuma oma arvamusavaldustes adekvaatsetele sotsiaaluuringutele ja statistikale (ning, oh õudust, kuidas ometi võivad ühiskonnateadlased ühiskonna kohta järeldusi teha?! :)). Viimased tõestavad, et rida tendentse ühiskonnas on naiste, aga ka paljude teiste sotsiaalsete gruppide kahjuks. Seega, miks pidada ühiskondlike probleemide avamist tingimata negatiivseks nähtuseks? Feministid on tõstatanud (ja teevad seda jätkuvalt) rea sotsiaalseid probleeme, millest on seni vaikitud, kuna on puudunud vastav sõnavara ja võimalus kõneleda.

Feminismi üks põhilisi aluseid on arusaam, et ühiskondlik rõhumine on süsteemne, pidev ja korduv. Seetõttu pole olemas ähmaseid, häguseid universumeid, milles ühiskonna liikmed hõljuksid imetabaste värviliste pallikestena ühele ja teisele poole, ilma et nende valikuid mõjutaks süsteemsed tegurid. Vastupidi, elame domineerimisühiskonnas, mida ilmestab sooline sotsialiseerumine ja mis lähtub kehtivast sookorrast. Sookord ja ebavõrdsus piiravad meid maast madalast ning nii pole me oma valikutes ja otsustes vabad. Selline dikteerimine rõhub ning jätab inimesed olukorda, milles ühtedel on parem stardipositsioon kui teistel. Seni, kuni leidub rõhutud gruppe ja õiguslikku ebavõrdsust, tuleb sellest ka kõneleda ja lahendusi leida, ning just seda feministid teevadki.

MIKS TA KANNAB JANESEMASKI EHK KUI RADIKAALNE ON EESTI FEMINIST?

Sisemiselt polariseerunud, elitaarne ja killustunud, kuid sellele vaatamata järjest laiemat kandepinda omandav – selline võiks olla eesti feminismi diagnoos *anno* 2016.

Tekst **Evelin Tamm**. Illustratsioon **Helmi Arrak**

Sõna „feminist" on meie kultuuriruumis tähendustega äärmiselt laetud. Eriline eitusväide „mina ei ole feminist", kuigi tegemist on inimesega, kes tegeleb naiste õiguste või naistevastase vägivalla teemaga, osaleb naiste palgalõhe meeleavaldustel, räägib võrdõiguslikkuse küsimustest, toetab samasooliste abielusid, uurib soolisust ja suhteid, on pehmelt öeldes kummaline. Justkui feminist tähendaks tõepoolest ohtlikku ekstremisti või meestevihkajat, vägivaldset nõukogudeaegset kommunisti või veel jumal teab keda. Tulemus on see, et feministid ise radikaliseerivad kohalikke feminisme, tehes sellega iseendale ja oma eesmärkide ühisosale suure karuteene. Vähesed julged maailmaparandajad on otsekui üksikud hullumeelsed, kellest on targem kauge kaarega mööda käia. Elatakse eralduses, kaevutakse kaevikuisse ja igaüks võitleb ainult iseenda ellujäämise, õiguste või vajaduste eest. Otsekui mõnuledes oma marginaalsuses sellest väljapääsu otsimata.

Eesti „peavoolu feministide" massiline distantseerumine feminismist näitab ennekõike suure osa elanikkonna harimatust antud küsimuses. Tegeletakse küll teemadega, mis on feministidele huvitavad ja aktuaalsed, aga maailmas toimuvast ei teata, feminismiteooriaid ja -ajalugu ei tunta ega isegi taheta sellest midagi teada saada. Aasta tagasi valimiste aegu Naiste Hääle veebilehel *naised.net* tehtud intervjuud riigikogu erinevate erakondade naiskandidaatidega näitasid, et enamik küsimustele vastanuist ennast feministina ei määratlenud, kuigi näiteks naiste õiguste eest seismist peeti oluliseks. Ainukeses haridusalases väljaandes Õpetajate Leht oli kasutatud kuni 2015. aastani sõna „feminism" täpselt ühel korral[1], kuigi „soolisuse prillid" annaks õpetajaskonnale hariduskküsimustele vastuseid otsides täiesti uue perspektiivi. Väidan, et paljud inimesed ei teagi, mis feminism üleüldse on. Seetõttu kardetaksegi – nii igaks juhuks ja täiesti irratsionaalselt.

Ka palgalõhest on inimestel ilma feminismita lihtsam aru saada kui koos feminismiga. Eriti ilmne on palgalõhe kui fakt suurele osale naistest (ja tüüpilistel naiste erialadel töötavatest meestest) igakuisel palgapäeval ning eriti veel siis, kui pangakontole laekub Euroopa mõistes ebardlik miinimumpalgasuurune lõhe vajaduste ja võimaluste vahel. Feminism aga kõlab kui kole kommunismitont[2]. Neid kahte teemat – palgalõhe ja feminism – oma peas ühendada ei suudeta. Hirm on üsna sageli seotud teadmatusega ja nii on ka siin. Soolise palgavahe kui sotsiaalse probleemi analüüsimehhanismide otsingul keeldutakse sõna „feminism" järjekindlalt suhu võtmast. Võib-olla on just massiline feminismipelg põhjenduseks, miks paljudes võrdõiguslikkust puudutavates küsimustes tammutakse aastaid paigal. Palgastatistikat ja naissoost riigikogulliikmete arvu vaadates võiks öelda, et aasta-aastalt astutakse arengus isegi sammukese võrra tagasi.

Kui jälgida kohalike kogenud tegijate mõtteavaldusi, tundub mulle, et n-ö „atesteeritud" feministid ise on ettevaatlikud ja toimuva suhtes väga kriitilised, sest pelgavad „oma teema" labastumist – massid ei „mõista asja" selle tuumani, on küündimatud. Teiseks on märke huvide ristumisest või lausa vastassuunalistest taotlustest, kui rääkida näiteks meesõiguslastest, kes nõuavad feministlikele uurimistraditsioonidele toetudes meestele suuremaid õigusi, langedes isekohati naistevaenuliku retoorika lõksu, või haridusekspertidest, kes taandavad soolisuse küsimused koolis tüdrukute ja poiste varajase sotsialiseerimise probleemidele. Lisaks on Eesti-suguses väikeriigis küsimus alati piiratud ressurssides (loe: võimus, rahas, tähelepanus) – iga teema võimaldab ellu jääda ainult ühel „eksperdil" korraga. Nii iseloomustabki eesti feministe radikaalse agressiivsuse asemel pigem teatav elitaarsus ja killustumine. Feministid on kas kunstnikud või teadlased, aga võib-olla ka kirjanikud või vähemalt ajakirjanikud. Feminist ei ole „tavaline" inimene, ta on eriline, radikaalselt teistsugune, veidi targem. Feminist on omamoodi ja massist selgelt eraldunud ning sellisena laiemale avalikkusele pigem turvaline kui ohtlik. Elitaarsuse märk on ka see, et suurem osa eesti inimestest ei ole ühtegi elusat feministi kunagi kohanud – temaga silmast silma maailma asjadest rääkinud. Lihtsalt ei ole juhust olnud. Nii nad neid feministe paaniliselt kardavadki.

Mõned feministid on siiski juba ka riigikogus, sest sealgi on jäetud sellele nüüdisaegsele kultuurinišile pisike omaruum ja mõned „Euroopas olulised" teemad. Toompealt käivad feministid mõnikord (tavaliselt enne valimisi) lihtrahvaga kohtumas, siis panevad nad ette tagasihoidliku eelmise sajandi alguse naisõiguslase maski, et rahvast mitte ära hirmutada. Feministide näoraamatugrupi Virginia Woolf Sind Ei Karda! plahvatuslik populaarsus (praeguseks on sinna koondunud juba üle 4000 huvilise), digitaalse uudistelehe Feministeerium asutamine, Arvamusfestivali sooala massiline kuulajaskond (küll peamiselt nooremast põlvkonnast) ja paljud teised märgid annavad lootust, et feminismiideed hakkavad pikapeale siiski rahva hulka tilkuma. Nii tuleb ka „vana kooli" feministidel hakata end hägustunud tähenduste ruumis uuesti määratlema, see nõuab küll pingutust, aga loob eeldused võimaliku omamaise feminismiteoreetilise ühisvälja tekkeks. Lootust on.

Läänes kasutatakse juba aastaid mõistet „feminism" mitmuses. Ei räägita mitte feminismist, vaid feminismidest. Ka Eestis on ilmunud kirjutisi, mis avardavad ja mitmekesistavad kohalikku vaatevälja. Sellisena kerkib esile Killu Sukmiti Maalehes avaldatud intervjuu, milles Kadri Aavik, Dagmar Kase ja Kadri Tüür räägivad ökofeminismist[3]. Artikli pealkiri on „Ma tean, mis on feminism, aga mis on ökofeminism?". Näib, et Maalehe lugejaskond teab juba ammu, mis on feminism, otsides oma küsimustele vastuseid uuel tasandil, sh feminismi erinevatesse vooludesse süvenedes. Suur osa kohalikust ajakirjandusest elab aga endiselt sügavas vaimupimeduses. Näiteks ajakirjanik Ene Pajula demonstreerib oma vähest lugemust 14. veebruari Postimehe artiklis „Ene Pajula veste: kas palgalõhe ikka on sugudega seotud, küsib mammi".

End selgelt määratlenud feministid on Eesti avalikus ruumis siiani siiski pigem erandiks[4]. Ja kui feministe isegi on kusagil märgata, toimub see endiselt suure sõimu saatel ja skandaalimaigulisena. Samas leiab haritud inimene juba märgatavalt lihtsamini ise tee allikate juurde, mis aitavad kultuuriloos orienteeruda ja avalikes aruteludes väärikalt osaleda. Feminismi(de)st saab lugeda mitmetest nüüdisaegsetest humanitaaria ja sotsiaalia entsüklopeediatest ja põhiõpikutest, sealjuures isegi eesti keeles. Kultuurileht Sirp ja norrakate rahastatud Feministeerium on teinud tänuväärset tööd, avaldades paljude kohalike feminismiasjatundjate lühemaid ja pikemaid kirjutisi. Juba aastaid ilmub eestikeelne soouuringute teadusajakiri Ariadne Lõng nõudlikumale lugejale. Algajale huvilisele soovitaksin legendaarset feministide artiklikogu „Tilliga ja tillita", mis on ühtlasi ka huvitav lähiajaloo uurimisallikas. Osaliselt on tõlgitud Simone de Beauvoir' „Teine sugupool", aastaid tagasi ilmus Loomingu Raamatu-

kogus Virginia Woolfi tähelepanuväärne essee „Oma tuba". Kaks viimast on mõjutanud feministlikku ideestikku kogu maailmas.

Meie oma varajaste feministide originaaltekste on taasavaldatud vaid väga tagasihoidlikul hulgal, võib isegi öelda, et neid peaaegu ei olegi avaldatud[5]. Nii võibki feminism paljudele inimestele alguses veidi võõras tunduda, justkui alles eile „Läänest sisse veetud ja rahvale peale surutud". Pea kõigil eesti feminismiajaloo tuntud nimedel ja kogu varajasel feministlikul mõtteloolnagu ka suuremal osal meil viimase paarikümne aasta jooksul ilmunud kirjutistest on mugavalt unustuse hõlma vajuda lastud[6]. Terviklikke käsitusi ja tervikteoseid, mis püüaksid feminismide olukorda Eestis tervikuna või osade kaupa kaardistada, ei avaldata. Sellest on muidugi kahju. Eriti seetõttu, et eelmise sajandi alguses ilmunut võib kohalikes võrdõiguslikkuse diskussioonides paljuski siiani edukalt argumenteerimisel appi võtta, sest see kõnetab endiselt väga suurt osa Eesti elanikkonnast (näiteks meeste ja naiste erinevusdiskursus, kirik ja soolisuse küsimus, naiste tööhõive, rahvuse taastootmise ja haridusteemad jne). Ajaloost hästi informeeritule tundub sageli, nagu arutelu võrdõiguslikkuse üle poleks 20. sajandi alguskümnenditest edasi nihkunud, sest needsamad tolleaegsete feministide ammu kummutatud argumendid on ikka ja jälle avalikkust eksitamas.

Ka minu artikli alguses esitatud tüüpväite, et feministid on meestevihkajad, saab ümber lükata viitega naisliikumise ajaloole. Omas ajas radikaalne feminist, õpetaja, naisliikumise juht ja poliitik Marie Reisik saatis oma kallimale Peetrile sadu armastuskirju. Samal ajal kirjutas ta julgeid naisliikumise artikleid ja toimetas naiste poliitilisi ajalehti Naisterahva Töö ja Elu ning Naiste Hääl. Otsehüpe maailma nüüdisaegsetesse feminismide diskursustesse, mis tegelevad mitmesugustel tasanditel keerukate, meile kaugete ja enamasti väga abstraktsete filosoofiliste probleemidega, võib ka kõige intelligentsematele lugejatele esmalt pingutav tunduda ja teemasse süvenemise isu nullilähedaseks kahandada. Selle asemel et aimata kodukootult järele läänes toimuvate teoreetiliste kanakitkumiste kõrgpilotaaži, võiksime pigem keskenduda kohaliku probleemistiku lahendamisele. Üheks võimaluseks on näiteks meie feminismide ajaloo kaardistamine, mis looks eeldused selleks, et paljud praegu jänesemaskiga kaetud osapooled ühineksid feminismi erinevate ühiskondlike projektidega. Kui siinsed ajaloolised arengud või paigalseisud muutuvad nähtavaks ja deradikaliseeritakse, on võimalik uute sisuliste koalitsioonide moodustamine erinevate huvirühmade vahel. Feminismi(de) populariseerimine teeks võimalikuks feministlike poliitikate leviku. Vastasel korral jätkame energilist paigalseisu nii poliitilise esindatuse kui ka mitmetel teistel feministide jaoks olulistel teemadel.

[1] *Parijõgi, Meeli 2013. Elu ja inimesed: Tiiu Kuurme töine sünnipäev. – Õpetajate Leht, 17.04. Sõna „feminism" paneb Tiiu Kuurme islandi naise suhu, kes küsib: „Milleks feminism ja soouuringud?" Otsing on sooritatud lehel opleht.ee.*

[2] *Iroonia peitub selles, et naiskommunistid ise keeldusid end feministideks nimetamast, sest seda peeti kõrgklassi naiste ehk kodanlaste liikumiseks. Soovitan lugeda Alexandra Kollontai artiklit Venemaa naistöölisliikumise ajaloost, kus ta seda mõttekäiku pikemalt lahti seletab.*

[3] *Sukmit, Killu 2014. Ma tean, mis on feminism, aga mis on ökofeminism? – Maaleht, 08.02.*

[4] *Eriti kui lugeda näiteks Postimeest, Naisliidu kodulehte või vaadata „Vabariigi kodanikke".*

[5] *Erandiks on Lilli Suburg, kuigi isegi tema kõige huvitavamaid ja ühiskonnakriitilisemaid kirjutisi ei ole uuesti avaldatud. Lisaks oleks huvitav lugeda tema kirjavahetust Natalie Johanson-Pärna, Carl Robert Jakobsoni, endiste õpilaste ja paljude teistega.*

[6] *Näiteks „Eesti mõtteloo" sarjas on avaldatud ligi saja raamatu hulgas tosinkond naist. Feminismiajaloost Eestis pole avaldatud siiani ühtegi teost. Kõige lähemale on sellele jõudnud omal ajal Vera Poska-Grüntal („Naine ja naisliikumine", 1936) ja Helmi Mäelo („Eesti naine läbi aegade", 1957).*

FEMINISMI VESTLUSRING #ERAND-KORRAS-AINULT-MEHED

Termin „meesfeminist" kõlab paljude jaoks oksüümoronina. Ennast just nõnda defineerivate meeste mõtted annavad tunnistust aga sellest, et feminismil on meeste jaoks pigem vabastav ja võimestav toime. Ainult nalja saab ehk pisut vähem.

Vestlevad **Jaanus Vogelberg, Joonas Ojap** ja **Priit Tohver.** Küsis **Henri Kõiv**

Kas te nimetate ennast feministideks? Kui jah, siis mida see teie jaoks tähendab?

Jaanus Vogelberg: Muidugi ma defineerin ennast feministina, aga ma ei afišeeri seda rolli üle. Ütleme nii, et see pole minu identiteedi põhiosa, nagu see on seda paljude naiste puhul. Kui sa oled mees, on feminism suunatud peaasjalikult n-ö naiste abistamisse. See, et mehed feminismiteemadel sõna võtavad, on lihtsalt mingi kõrvalnähtus.

Joonas Ojap: Feministitiitel tuleb mängu siis, kui tõstatuvad soopoliitilised küsimused. Sellisel juhul peab paratamatult seda terminit kasutama, kas või juba seepärast, et on väga suur seltskond, kes vastandab ennast feminismile. See annab võimaluse näidata, et feministid on need, kellega ma üldiselt nõustun, ja nendega, kes feminismile vastanduvad, ma enamasti nõus ei ole. Nii lihtne see ongi.

Kas te tajute meestena, et peate defineerima feminismi teistmoodi kui naised, kuna see teema ei puuduta teid nii otseselt ja naudite paratamatult patriarhaalse maailma privileege?

J.V.: Mina ei naudi mingeid privileege. Ma olen näinud ennast alati patriarhaadile vastandumas. Mingis mõttes teenib feminism ka minu huve. Kui see klassikalisi soorolle murendab, läheb ka minul elu lihtsamaks. Minu jaoks pole lihtne vastata stereotüüpsetele mehe standarditele, järelikult võimestab feminism ka mind.

Priit Tohver: Kuna mul on meditsiinitaust, mis on üsna patriarhaalne, siis olen tõepoolest privilegeeritud seisus. Minule on rohkem uksi avatud kui sarnase motivatsiooniga naiskaaslastele. See aga ei tähenda, et ma mulle osaks langevaid privileege naudin. See on ka põhjus, miks ma olen nõus defineerima ennast feministina. Ebaausas võitluses kellegi edestamine ei ole mingi nauding, vaid kogu aeg närib kahtlus, et kas ma olen reaalselt seda väärt või olen ma selle ära teeninud lihtsalt seepärast, et mul on teistsugused kromosoomid. Pigem on mehena lihtsam feminist olla, sest keegi ei näe mind oma agendat ajamas, kuigi ma olen nõus, et mul on feminismi kaudu võita päris palju. Ma ei samastu kindlasti klassikalise mehekuvandiga. Ma näeksin hea meelega olukorda, kus ei ole selliseid klassikalisi pilte ja ma ei tunne survet, et pean näiteks suusatamist vaatama.

Ühe arusaama järgi on meesfeministid mehed, kes pole ise piisavalt maskuliinsed, on kogenud kiusamist või vägivalda, st nad on ise meeste domineeritava maailma ohvrid. Mida te arvate, kas heteronormatiivsel valgel kõrgemast keskklassist pärit sportlikul ja tervel mehel, kes on olnud kogu oma elu privilegeeritud positsioonis, on üldse võimalik hakata ühtäkki feministiks? Kas feministiks saamisele peab eelnema negatiivne kogemus?

J.V.: Ma olen kogenud koolikiusamist ja kindlasti on see mingil määral minu vaateid mõjutanud. Alfade keskkond tõepoolest ei sobi mulle. Kui mees on kasvanud üles väga privilegeeritud keskkonnas ja sooküsimus talle endale muret ei tekita, siis tal on väga raske leida teed feminismini.

P.T.: Raske, kuid võimalik. Mina näiteks pole kunagi kiusamise ohvriks langenud. Pigem olen ma see, keda on peetud alati alfade liikmeks. Jah, sa võid tunda ennast ühiskonnast väljatõugatuna, kuid päris palju määravad ära eeskujud. Minul oli kasvades palju naissoost eeskujusid nii koolis kui ka perekonnas. See paneb kindlasti maailma hoopis teisest nurgast vaatama ning ka elukaaslane on minu vaateid selles valdkonnas oluliselt täiendanud.

J.O.: Võib-olla on hoopis feministiks olemine teatav kultuuriline privileeg, mis on välja arenenud? Ma näen tihtipeale inimesi, kes pole üldse võimelised soolises keskkonnas „korralikud" mehed või naised olema. Nad jäävad elu lõpuni suletud ringi ja üritavad forsseerida ennast mingite soostereotüüpide maksimeerimise kaudu, püüdes olla tõelised mehed või naised.

Joonas Ojap

Mida te ütlete neile, kes väidavad, et feministitiitli võtmine on meeste jaoks indulgents, sest see annab võimaluse kritiseerida mugavalt süsteemi, mille võimusuhetest saadakse ise kasu?

P.T.: Ma näen, et on võimalik, et sa võtad endale sellise tiitli, kuid ei muuda midagi oma elus. Kui vaadata aga Eestit tervikuna, siis enda avalikult feministina defineerimine teeb elu pigem keerulisemaks kui lihtsamaks.

J.V.: Mina olen läinud paljude inimestega tülli ja olen tulisesse vaidlustesse laskudes kindlasti ka karjäärivõimalusi ära rikkunud. Kui sa oled mugavusfeminist, kes ei ütle vastuolulisi asju, siis see on tõesti mugavuspositsioon.

Te olete kõik peaaegu ühe aastakäigu ja kahtlemata ühe generatsiooni esindajad. Ma ei usu eriti, et teie vanaisad, isad ja võib-olla ka emad kasutavad enda kirjeldamiseks mõistet „feminist". Kas meeste osalemine feministlikus liikumises on Y-generatsiooni fenomen ning mis põhjustel on see just nüüd tärganud?

J.V.: Nii välismaal kui ka Eestis on palju neid, kes on hakanud feminismi moeküsimusena võtma. Ennast nimetatakse feministiks selleks, et näidata naistele oma hoolivust ja mõistvust. Tahetakse olla arenenud mehed. Nüüd on *cool* olla feminist! Mind häirib, kui minust võidakse niiviisi arvata. Kuna olen terve elu vasakpoolne olnud, siis mingis mõttes on see mu vasakpoolsuse edasiarendus. Ma leian, et kõik vasakpoolsed peaksid igal juhul koostööd tegema ja feminism on osa laiemast sfäärist.

J.O.: Minu arust tuleks vaadata laiemat poliitilist konteksti. Kui mõelda, mis on poliitikas üldiselt juhtunud, siis paljud inimesed kiikavad nišiasjade poole, sest klassikalised poliitilised ideoloogiad ei paku enam suurt midagi. See ongi inimesed feminismi juurde toonud.

Priit Tohver

P.T.: Puhtalt juba see, et me räägime neist teemadest rohkem, et meil on lavastused, mis käsitlevad naiste probleeme, kokkupuude lääne meediaga, aitab feministlike ideede levikule kaasa. Minu ema ilmselt ei ütleks, et ta on feminist, aga ta arvatavasti jagab feministlikke väärtusi. Minu isa on võib-olla poole peal. Ma ei tea, kui palju nende ajal üldse räägiti sellistest teemadest, näiteks sellest, et soopõhine ebavõrdsus ühiskonnas on probleem. Sellest on viimasel ajal väga palju juttu olnud ning siinkohal tuleb anda au nendele naistele ja meestele, kes on kõigest hoolimata neist teemadest rääkinud, kohati ka näkku hüpates. Hiljutine näide on Feministeerium, aga seda, mida nad teevad, on tehtud juba 10–15 aastat. Kahtlase-radikaalse naiskarjuja kuvandi asemel on feminism arenenud ühiskondlikuks debatiks. Ühesõnaga, see pole otseselt omane Y-generatsioonile, vaid Eesti praegusele arengule üldiselt.

J.V.: Kunagi oli feminism nišivärk – Tartu Ülikoolis tehti soouuringuid ja teemat käsitleti moodsas kunstis, kuid nüüdseks on see liikunud meedia peavoolu.

Okei, te defineerite ennast feministidena. Mida see teie elus muudab? Kas see paneb teid kuidagi teistmoodi käituma?

J.V.: Kindlasti paneb ja ennekõike igapäevastes suhetes naistega. Samuti tuleb feministina reageerida, kui kusagil seltskonnas hakatakse šovinistlikku juttu rääkima. Nii ka ei saa, et võtan näiteks Virginia Woolfi (VW) grupis sõna, aga muul ajal teen head nägu.

J.O.: Minul ilmselt väljendub nii, et ma tüütan oma igapäevases suhtluses naisi soodebatiga ära. Ühesõnaga, mitte kõige positiivsem väljendus *(naerab)*. Aga šovinistlikele märkustele reageerimine tuli enne, kui mingid mõtted selle kohta, kas ma peaks ennast feministiks tituleerima. See võiks olla iga inimese elu loomulik osa.

P.T.: Kindlasti on sellel liikumisel mõju minu meelerahule – sellele, kui häiritud ma olen iga päev. Oluliselt lihtsam oli paljusid teemasid ignoreerida. Kui tuua näiteks Tartu Ülikooli seksistlik reklaam, siis palju kergem oleks elada mõttemalliga, kus ma lihtsalt naeraksin selle peale. Aga raske on seda naljana võtta, kui näed selle kõige taga süstemaatilist repressiooni. Seda ei saa niisama jätta, kui oled need asjad läbi mõelnud ja saad aru, et ebavõrdsus on probleem, mis vajab lahendamist. Minu elukaaslane on öelnud, et kurat, feminism on kõik ära rikkunud – isegi naerda ei saa! Kohati ma tunnen seda ise ka.

J.V.: Mulle on minu huumorimeel väga tähtis ja kuna mul on sõpru, kes teevad väga misogüünseid nalju, siis ma teadlikult eksponeerin ennast sellistele asjadele. Ma võin vaadata mingeid *stand-up*-koomikuid, kelle naljad on just sellised. Väga tähtis on oma meelerahu hoidmine, et iga jumala asi närvi ei ajaks.

Väidetavalt teeb feminism mehi ärevaks, sest see ründab midagi sellist nagu meheks olemise identiteedi tuum. Kas feminism teeb teid mehena tugevamaks või nõrgemaks, kuigi ma ilmselt kasutan siin väga stereotüüpseid kategooriaid?

P.T.: Siin tuleks kohe alguses ära öelda, et ma eitan sellist asja nagu meheks olemise tuum. Pigem näen ma inimese tuuma sellisena, et sul on mugav olla see, kes sa oled, ja teha seda, mida sa teed. Seda mugavust on feminism mulle oluliselt juurde andnud. Ma ei pea represseerima mingisuguseid tundeid, mis pole traditsiooniliselt mehelikud. Ma võin neid välja lasta, ma võin neid välja elada. Ma arvan, et see on jube vahva ning on mu elule palju juurde andnud.

J.V.: Ma olen kuulnud palju sellist väidet, et mehed peavad olema nüüd justkui kaks asja korraga: sa pead olema tugev mees, mis oli vana ideaal, ja nüüd peaks sellele lisanduma justkui uued ootused. Tegelikult ei pea inimene mingeid rolle täitma, kui ta ei taha. Paljude meeste puhul olen aga täheldanud väga valulikku reaktsiooni, et see on justkui mingi koorem, mis neile peale pannakse.

J.O.: Kui me hakkame rääkima essentsialistlikke termineid kasutades, siis asi ei ole üldse selles, et meestele oleks ebaloomulik roll peale surutud, vaid väga palju on liikumisi, mis omistavad meestele ebaloomulikke kvaliteete. Selles mõttes teeb feminism meest tugevamaks, sest ta saab neist loobuda.

Miks tunnevad mehed feministide ees siiski pigem hirmu?

J.V.: Paljud mehed kardavad *a priori* tugevaid naisi. Need naised, kes on Eestis avalikult feministid, on üsna tugevad natuurid – neil on olnud karm karastus. Ma näen, et joostakse kokku selliste naistega suheldes. Kohtan seda tihti VW grupis, kus mõned meessoost liikmed räägivad positsioonilt, mis eeldab allumist. Nad ütlevad midagi resoluutse tooniga, olles harjunud, et naised taanduvad, aga kui nad kogevad seal grupis karmi vastuargumentatsiooni, siis nad ei oska enam midagi teha. Nad ei ole harjunud sellega.

Kas te ise muudate seal grupis osaledes või teiste feministidega suheldes oma suhtlusstiili, püüdes olla ehk vähem domineeriv kui tavaelus?

J.V.: Mingil määral pead sa mehena alati feministlikus grupis olles oma häält vaos hoidma, et sa ei hakkaks üle rääkima.

J.O.: Küsimus on selles, millal sinu hääl on oodatud. Kui see siin oleks lihtsalt feministide vestlusring, siis ma võib-olla ei ronikski siia, sest ma eeldaks, et ehk mõni naine saab siis rääkida. Igas suhtlemissituatsioonis võiks aru saada sellest, kas sinu hääl on oluline.

P.T.: Jah, ka mina pole teatud teemadel sõna võtnud, kui olen tundnud, et minu kogemus ei ole selles debatis osalemiseks adekvaatne.

Millised on need teemad, mille puhul te meestena tajute, et teie hääl pole antud juhul oodatud? Või teemad, mille puhul te ei saa meestena aru, milles täpselt probleem seisneb?

J.V.: Ma näen, et väga palju fookust pannakse sellistele asjadele, mida ei saa kuidagi muuta, näiteks Naine24 või Elu24 uudiste kritiseerimine. Samas ma saan aru, et mind kui

meest ei puuduta see nii otseselt. Ma ei taju, kui häiriv võib üleseksualiseeritud piltide nägemine olla naiste jaoks. Ma ise aga mõtlen vahel, et ehk kuluks rohkem konstruktiivsust ära. Vähem meediaanalüüsi ja rohkem organiseerumist ja initsiatiivi võtmist.
P.T.: Kõige keerulisem teema, milles mehel on praegu raske sõna võtta, on minu arvates burkakeeld, sest on arusaadav, miks mõned naised on selle poolt, mõned aga vastu. Ma ei taha ennast sinna vahele visata.
J.V.: Teine selline teema on prostitutsioon. Kõige hullem vaidlus läheb lahti lõimedes, kus see jutuks tuleb, sest teatud hulk naisi on kehalise autonoomia poolt, kuid teised on moraalsetel põhjustel selle vastu.

Jaanus Vogelberg

Kas feminism üldse vajab mehi?
P.T.: Ma arvan, et feminism vajab mehi täpselt samamoodi, nagu LGBT-liikumine vajab heteroid. Feministe on käsitletud kui kitsast gruppi naisi, kellel on olnud minevikus mingi probleem ja nüüd nad on radikaalsed, ajavad ainult oma agendat taga. Kui liikumisega liituvad inimesed, kellel ei ole sellest nii palju võita – kuigi me oleme siin arutanud, et meestel on feminismist võita küll –, näitab see seda, et liikumisel on laiem eesmärk, millesse uskumiseks ei pea olema naine ega isegi mitte naiselik. Ilmselt võib näiteks ka noorematel poistel olla lihtsam võtta omaks nendega samast soost inimeste arvamusi.
J.O.: Avaliku diskussiooni iseloom on üleüldse selline, et kui seda hakkab pidama mingi kindel inimgrupp, siis see ei olegi enam avalik diskussioon. Siin peaksid naised kindlasti meeste tehtud otsuseid läbi vaatama ja vastupidi, et oleks ikka diskussioonielement sees.

Kuidas teised feministid teie osalust näevad? Kas nad pigem toetavad või olete kogenud ka tõrjuvat hoiakut?
J.V.: Kusjuures tõrjuvat hoiakut ei ole vist kordagi olnud. Ma olen isegi üllatunud, kui hästi mind vastu võeti selles grupis.
P.T.: Ma tunnen kohati hoopis, et mind on ebavõrdselt hoitud.
J.V.: Eks see ole muidugi ka see, et iga meesliitlane on hinnas.

Ehk kuna meesfeministe on kogukonnas võrdlemisi vähe, siis on tajutav teatav privilegeeritus?
J.O.: Näiteks VW grupis tuleb oma koht leida. See pole päris nii, et kui tituleerid ennast feministiks, siis kõik naisfeministid kuulavad su arvamust suu ammuli.
P.T.: Oleneb ka sellest, mida sa arvad. Kui su arvamus on selline, millega paljud nõustuvad, siis kohati on isegi rõhutatud: „Oh, kui tore, et mees nii arvab!"

Kuna naised on tegelenud sooküsimustega nii pikalt, siis võib väita, et nad on selle teema monopoliseerinud, valitseb matriarhaat. Kas teie tegevuses on ka teatud soov see teema naiste käest tagasi võita?
J.V.: Meesõiguslaste liikumine on minu meelest küllaltki absurdne. Kui mees tahab tegeleda sooküsimustega, siis *framework*, milles seda teha, on feminism. Igasugused katsed uusi sõnu, nagu „võrdõiguslus", leiutada on teoorias toredad, aga praktikas muutub asi alati väga koomiliseks. Kunagi kauges tulevikus, kui meil on kõik teised probleemid lahendatud, võime hakata sellist abstraktset õigust taga ajama, et kõik mehed peavad võrdselt sõna saama sel teemal.

Sanna Kartau

J.O.: Sooküsimustega saab mees väga hästi tegeleda. Probleem on tihtipeale selles, et kui mehed hakkavad seda tegema, siis tegelikult nad ei taha käsitleda mitte meeste probleeme, vaid üritavad põimida sinna sisse mingit antifeministlikku elementi, ilma et nad oleksid läbi mõelnud, mida see sisuliselt tähendab. Kui sa võtad omaks vaatenurga, et feministid on mingisugune ideoloogiline jõud, mis tuleb Euroopa Liidust, et juhtida meie ühiskonda, siis sul ei ole võimalik soouuringutes väga kaugele jõuda.
J.V.: Harimatus, mis vohab, on metsik ja ei saada aru oma harimatuse ulatusest. Tihtipeale tullakse mütsiga lööma – inimene on lugenud Vikipeediast läbi kaks artiklit feminismi kohta ja peab ennast juba eksperdiks.
P.T.: Vahel võetakse mingi äärmusesse jääv feministlik autor, seletatakse tema seisukohti ning küsitakse, kuidas sa saad selle asja osa olla. Siin tulebki selgitada, et kui sa defineerid end feministina, siis see ei tähenda, et sa nõustud iga inimesega, kes ennast samamoodi defineerib.

J.V.: Feministidelt nõutakse aeg-ajalt, et nad peavad monoliitsed olema – õige feminist peab kõigi voolude eest rääkima. Minu meelest on see väga tore, et feminismis pole siiamaani konsensust tekkinud ja kõik ajavad väga erinevat asja. See pole mingiks ideoloogiaks kristalliseerunud õnneks.

Kas te leiate, et eesti meesfeministid peaksid rohkem organiseeruma või selgema kampaaniasõnumiga välja tulema, näitamaks, et ka mees saab olla feminist?
J.O.: Miks selliseid soolisi eristusi tõmmata? Kogukonnas ei ole nii, et on naisfeministid ja meesfeministid, kes räägivad täiesti erinevatest asjadest.
J.V.: Praegu on meesfeministid suhteliselt nähtamatud. Ma ei kujuta suurusjärku isegi ette.
P.T.: Eestis on Mehed Vägivalla Vastu, aga ega see väga nähtav ei ole. See oleks tõsine mugavustsoonist väljatulek, kui peaks sellist liikumist organiseerima hakkama. Oleneb, kui suure massi selle taha saaks. Ma kardan, et see ei saavutaks väga kriitilisi numbreid.
J.V.: Pigem tekitaks see just kahju, kui liiga vähe mehi liikumisega liitub.
P.T.: Täpselt sama hirm oli ka LGBT-liikumistega. Kui me lõime kampaania „Aitäh, aga minu traditsiooniline perekond ei vaja kaitset", siis kogu aeg oli hirm, et mis saab siis, kui me saame ainult 500 meeldimist. Aga loodi ja paugupealt oli neid 18 000. Võib-olla oleks meesfeministidega sama lugu, aga praegu ma pigem kahtlen selles.

KOMMENTAAR

Sanna Kartau
TLÜ sotsioloogiatudeng

Paljud (peamiselt angloameerika kultuuriruumi) meesstaarid on tulnud hiljuti kapist välja radikaalse uskumusega, et naiste positsiooniga ühiskonnas on midagi valesti, ressursikaalud on meeste poole kaldu ja selle suhtes võiks midagi ette võtta. Mees, kes end avalikult feministina defineerib, astub sellega jõulise sammu, kuna võimupositsioonilt rõhutud grupi probleemide legitimeerimine ütleb laiemale ühiskonnale, et need probleemid on reaalsed ja nendega tuleb tegeleda.
Ehkki pealiskaudselt võib tunduda, et feminism kui poliitiline liikumine või akadeemiline distsipliin käsitleb meest kui süüdlast, on kriitika objekt pigem patriarhaatlik ühiskonnakorraldus, millest mehed enam kasu saavad kui naised. Mehed, kes soovivad patriarhaati lammutada, asuvad seega keerulisele teele. Üks olulisimaid nüüdisaegseid sooteoreetikuid, praeguseks naisena elav Raewyn Connell alustas enda karjääri mehena ning teoses „Gender and Power: Society, the Person and Sexual Politics" (1987) kirjutab ta heteromeestest kui keerukaimast ühiskonnagrupist, keda feministlikusse liikumisse kaasata, kuna nende huvides on eksisteeriva süsteemi kaitsmine, mis tekitab vaimse barjääri feministlike argumentide tõsiseltvõetavuse ja nende vahele.
Facebooki grupis Virginia Woolf Sind Ei Karda!, Eesti populaarseimas feministlikus foorumis, näeb diskussioonides meeste aktiivset kohalolu. Isiklik huvi viis akadeemilise huvini, mis viis omakorda nende meeste intervjueerimiseni, et saada teada, millised eluloolised aspektid nende ilmavaadete kujunemisel olulised on ning kuidas nad enda identiteeti neid lugusid kasutades konstrueerivad. Akadeemilistes ringkondades on tekkinud huvitav diskussioon selle üle, kuidas neid mehi määratlema peaks – on nad feministid või mitte? Oma töös nimetan neid profeemini-stideks, tuginedes arusaamale, et feministlik olemine lähtub rõhumisega suhestumisest isikliku kogemuse kaudu, mehed on liitlase rollis.
Kvantitatiivne analüüs 2013. aasta soolise võrdõiguslikkuse monitooringu andmetest näitas, et profeemini-stlikud on pigem eesti keelt kõnelevad, kõrgema sissetulekuga ja kõrgelt haritud mehed, kelle vanus jääb vahemikku 20–39. Ehkki väiksest arvust minu tehtud intervjuudest üldpopulatsiooni kohta järeldusi teha ei saa, püstitan praeguste tulemuste alusel hüpoteesi, et paljude profeemini-stlike meeste taga seisab nende endi avatud meel ja mõni väsimatu feminist.

RIIGIAMETNIK PAKOSTAGA FEMINISMIST

Intervjuu **Liisa Pakostaga**. Küsis **Triin Toomesaar**

Liisa Pakosta võitleb seksismi vastu huumoriga, sallimatuse taunimise asemel tõstab esile positiivseid sõnavõtte ning naiste esindatuse suurendamiseks poliitikas soovitab neid vähem halvustada. Seda tehes jääb ta ennekõike riigiametnikuks. Nagu Eesti Kontserdi direktoril ei sobi olla avalikult punkar, nii ei soovi ka võrdõiguslikkuse volinik enda nime taha feministitiitlit.

Foto: Kaupo Kikkas

Selleks et kõik ausalt ära rääkida, peab mainima, et intervjuu kokkuleppimine möödunud sügisel võrdõiguslikkuse voliniku ametisse astunud Liisa Pakostaga on keeruline protsess, eriti kui soovime kohtuda silmast silma. Nii eelnes intervjuule pikk kirjavahetus, milles Pakosta püüdis veenda Müürilehte kirjaliku vestlusvormi eelistes. Lõpuks saavutatud kompromiss – kõigepealt kirjalik, seejärel täpsustav suuline intervjuu – tekitas siiski küsimuse, kas kriitikute hinnangul läbipaistmatu konkursi teel valituks osutunud Pakosta ei peaks just nüüd püüdlema avalikkusega suheldes võimalikult suure läbipaistvuse ja vastutulelikkuse poole. Pealesunnitud formaadi ilmestamiseks eristame järgnevas intervjuus suulised vastused kirjalikest kursiiviga.

Mitmes feministlikus grupis toimusid Teie ametisse valimise protsessi ajal selle kõige teemal pikad arutelud. Ennekõike viidati, et Teid ei peeta soolise võrdõiguslikkuse valdkonnas piisavaks eksperdiks. Kas kriitikud olid ülekohtused?[1]

Igaühel on absoluutne õigus oma arvamust väljendada. Ma ei ole teinud mingit mõõtmist selle kohta, kui palju oli neid gruppe, kus arvati, et valiti kõige parem kandidaat, ja kus arvati teistmoodi. See, et antud ametikoha ümber on palju erinevaid arvamusi, oli ette teada. Oli ette teada eelmiste aastate volinike töödest ja tegemistest – see ametikoht ei ole ühestki otsast selline, mis saaks üldse kuidagi meeldida kõikidele Eesti elanikele. Sellesse on juba sisse kodeeritud, et kellelegi ikka tundub, et mida nüüd.

Ehk siis Te ei ole kriitikaga nõus, et soolise võrdõiguslikkuse teemavaldkond ei ole kuulunud Teie prioriteetide hulka?

Ma saan aru, et seda on mulle omistatud, aga mille põhjal?

Lugedes kas või Teie volinikuametisse astumisele eelnenud sõnavõtte, kus puudutate eelkõige lapsi ja ka puuetega inimesi.

Soolise võrdõiguslikkuse seaduse kohaselt on üks diskrimineerimise liike perekondlike kohustuste täitmise tõttu inimese halvustamine, ahistamine, diskrimineerimine. Aasta-aastalt on voliniku kantselei poole pöördumised jäänud just sellesse teemaringi. Kui on seadusest tulenev diskrimineerimise liik ja kui valdav osa pöördumistest on selles ühes diskrimineerimise liigis kinni ja ma ütleksin nüüd, et ei, see ei ole prioriteet, siis kas ma käituksin õigesti? Ma arvan, et mitte.

Ühesõnaga, Teie ei nõustu kriitikaga, et Te ei ole olnud valdkonnas arvamusliider?

Siis te saaksite kirjutada lause, et Pakosta ei nõustu selle kriitikaga.

Kas Te olete feminist?

Ma olen Eesti riigiametnik, kes peab täitma talle seadusega antud ülesandeid. Põhiseaduse kohaselt tuleb riigiametnikel teha seda oma pädevuse piires, ent õnneks on soolise võrdõiguslikkuse edendamine otsesõnu nende ülesannete hulgas. Kui inimene tahab teha tööd või tahab õppida, aga tal on selleks temast endast sõltumatu takistus, siis nende takistuste kõrvaldamisega ma tegelengi. Olen esimeste kuudega õppinud, et inimesed ei taha kuulda selle töö kohta peeneid ja mandrisuuruste tähendusväljadega välismaalt laenatud sõnu, vaid nad tahavad teada, millega ma täpsemalt tegelen.

Mis on feminism Teie meelest?

Feminism on üks nendest püüdlustest, mis üritab leida lahendusi olukorrale, kus naised ei pese pesu enam käsitsi, ei kraasi villa, ei koo kangast, vaid seda kõike teevad masinad. Naiste igapäevased toimetused ning osalemine tööturul, tegelikult kogu ühiskond, on seeläbi tohutult muutunud. Inimkonnal on olnud oma eksistentsi jooksul suhteliselt vähe aega selle uue olukorraga kohanemiseks ja see pole sugugi valutult läinud.

Kas feminism puudutab ainult naiste töö muutumist?

Töömuutus on mõjutanud absoluutselt kogu elukorraldust. Varem panustas naine ühiskonda rohkem koduste majapidamistöödega, aga meestel oli päris palju selliseid töid, mis eeldasid kodust ära käimist. Näiteks merel kala püüdmas, metsas loomi küttimas, sõjas. Vana tööjaotuse mudel on muutunud – nüüd liiguvad mõlemad sugupooled. Naiste puhul on see muutus oluliselt suurem ning toimus suhteliselt hiljuti. Me pole suutnud harjuda ühiskonnana sellega, et naine on perele täpselt samasugune leiva lauale tooja nagu mees.

Kas feminism puudutab ainult töötegemist ja leiva lauale toomist? Naiste ligipääs võimule, naiste hääleõigus, naistevastane vägivald – kuidas feminism nendega suhestub?

See töölõik feminismist, millega volinik tulenevalt seadustest tegeleb, on seotud võrdse ligipääsuga tööle ja haridusele.

Ehk siis Te eelistate vaadelda feminismi väga kitsalt just oma tööst tulenevalt?

Ei eelista. Ma kasutan oma tööülesannete paremaks täitmiseks kõiki vajalikke teooriaid, konstruktsioone, uuringuid, nähtusi, liikumisi, sotsiaalseid arutelusid jne. Minu ülesanne, milleks ma hommikul rõõmuga tööle tulen, on täita neid töökohustusi, mis on mulle pandud.

Ma küsin siis teisiti: kas soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik peaks olema feminist?

Ma olen täpselt samasugune ametnik nagu keskkonnaministeeriumi kantsler. Kui küsite keskkonnaministeeriumi kantslerilt, kas ta on tulihingeline looduskaitsja või keskkonnaaktivist, siis loomulikult on ta oma töö raames seda, muidu ei saaks ta seda tööd teha, ta peab seda valdkonda armastama. Kas tema nime taga on terve rida isme? Ma ei taha, et ühel grupil tekiks tunne, et ma väärtustan mingit asja kellekski olemise tõttu rohkem kui teist. Volinik peab julgustama kõiki inimesi oma õiguste kaitseks pöörduma.

Kui tõstate oma ametikoha kõrvale ja mõtlete nüüd Teie enda feminismikirjeldusele, siis kas eraisik Liisa-Ly Pakosta on feminist?

Eraisikuna püüan hakkama saada emana. Sooline tasakaal pole õnnestunud, tütreid kolm ja poegi kaks, kärgperes viis ja kolm. Õpetan nägema rohkem võimalusi kui takistusi, rohkem tugevusi kui nõrkusi. Tütardele selle rõhutamist loetakse feminismiks, poistele aga tavaliseks asjaks.

Kui aasta tagasi sai naisi väga konkreetsetesse soolistesse stereotüüpidesse asetanud kingapoe reklaam feministide avaliku halvakspanu osaliseks, siis mina näiteks pole sellesse poodi põhimõtteliselt pärast kampaaniat ja sellele järgnenud ebaõnnestunud vabandamiskatset kordagi sisse astunud. Kuivõrd Teie jälgite selliste igapäevastena tunduvate tegevuste või otsuste mõju mõlemale sugupoolele?

Eestis müüb lastejalanõusid üldse vaid paar poodi, nii et siin pole väga pipardada midagi, eriti kui on vaja näiteks poiste nr 36 jalatseid – neid ei liigu isegi *secondhand*'ides, sest XY-kromosoomid tööpavad need reeglina lihtsalt läbi. Siis käid kõik need neli poodi läbi, kuulad järjest, et oi jah, meilt palju küsitakse, aga vabandust, tõesti on otsas, ja kui leiad kuskilt miskit sobivat, siis pole enam mahti erinevatele teooriatele mõelda. Laiemaid valikuid saavad endale lubada need, kelle valikud on tõesti vabad, minu puhul need perekondlike kohustuste ja mitme ülalpeetava tõttu seda ei ole. Lisaks nendin, et minu meelest on tekkinud eraldi reklaamiharu – teha mingit poliitkorrektsust riivav reklaam ja nautida siis tasuta tähelepanu, 200 inimest ei osta enam, aga 20 000 said teada, et selline kaup on olemas. Püüan võimalust mööda hoiduda sellisele tegevusele kaasa aitamast.

Kui aga suurfirma teeb reklaamikampaania poolpalja naisega, kuigi oleks võimalik tellida muud sorti lahendusi küll ja veel, siis kas see ei pane Teid oma tarbimisharjumusi muutma või seisukohti võtma?

Ma muudaksin hea meelega kõiki oma tarbimisharjumusi, kui seda oleks võimalik teha. Seisukoha võtmine volinikuna annab aga sobimatule reklaamile tegelikult reklaamimahtu juurde. Tarbijakaitseametil on järelevalvemenetluse õigus, nad saavad ka teha trahvi või muid ettekirjutusi – volinikul see võimalus puudub. Seetõttu edastan häirivad reklaamid tarbijakaitseametisse, see on eesmärgipärasem.

Küsin lühiseisukohti mõne tulisema feministliku vaidlusteema kohta. Seksi ostmine – kriminaliseerida või mitte?

See kuulub sotsiaal- ja justiitsministeeriumi pädevusse, aga olen väljendanud varasemalt seisukohta, et pean õigeks karistada seksi ostjat.

Milline on burkakeelu mõju naistele?

Toetan Euroopa Inimõiguste Kohtu (EIK) seisukohta, et Euroopas on naised sidusamad ühiskonna liikmed, kui suhtlemise üheks osaks on ka näoilmete kasutamine. Kriminaliseerimist ei pea õigeks jällegi EIK otsust austades.

Aga kas ühiskond peaks just naistele ette kirjutama, mida nad võivad kanda või mida mitte?
Arvan, et kui mehed otsustaksid käia ringi täiesti kaetud nägudega, siis ühiskond reageeriks täpselt samamoodi. See ei olnud soopõhine reaktsioon, EIK suunalt kindlasti mitte.

Burkakeeld on sooneutraalne?
EIK analüüs toob välja selle, et euroopalikus kultuuriruumis on sidusama ühiskonna nimel õigus öelda, et inimesed ei kannaks pidevalt näo ees katteid. See otsus ei olnud seotud sooga ja oli selles mõttes sooneutraalne. Lihtsalt see kaebus esitati burka kohta.

Kuidas suhtute laste rinnaga toitmisesse avalikus kohas?
Vanusetunnuse alusel diskrimineerimine on keelatud küll ainult õppimise ja töölesaamisega seonduvalt, aga rinnaga toidetud lapsed on hiljem taibukamad ja tervemad tööinimesed, seega ikka ei tohi diskrimineerida! Aga ka ilma diskrimineerimiseta – kui lapsel läheb kõht tühjaks näiteks pargis jalutades, siis oleks küll jabur piinata pisikest näljatundega kuni koju jõudmiseni. Tegemist on ühe inimkonna kõige ilusama toiminguga.

Aga naiste õiguste seisukohalt?
(Mõttepaus) *Palun täpsustage küsimust.*

Kui keegi tuleb näiteks tähelepanu juhtima, et palun ärge toitke oma last siin rinnaga.
Sel juhul oleks soolise võrdõiguslikkuse seaduse alusel tegemist „tähelepanu"-juhtija sooritatud seaduserikkumisega. Inimlikult ka nõme.

Aga kui see naisterahvas istuks siin (intervjuu toimub kohvikus) palja rinnaga ja ilma lapseta?
Ja siis?

Ja keegi tuleks juhtima tähelepanu sellele, et ta end kinni kataks.
Kui tähelepanu juhtijaks on – Te küsite mu isiklikku arvamust, aga see on ka õiguslikult reguleeritud – keegi kaaseinestajatest, siis naisel on õigus öelda, et palun ärge vaadake, milles on probleem. Kui tähelepanu tuleb juhtima toitlustuskoha töötaja ja viitab selle restorani reeglitele, siis tuleb riidesse panna nii mehel kui ka naisel. Kui tegemist ei ole põhiteenuste või eluliselt vajalike teenustega, siis koha omanikul on õigus riietusele piiranguid seada.

Teie seisukoht samasooliste paaride kooselu reguleerimise suhtes on aegade jooksul varieerunud – olete muu hulgas leidnud, et samasooliste paaride kooselu ei vaja eraldi seadusmuudatusi, kuna selle kooselu saab ka lepingutega reguleeritud.
Vabandust, Postimees on dokumenteerinud mu seisukoha, et ma toetan kooselude registreerimist, juba aastal 2011.

Tõsi, olite kooseluseaduse algatajarühma liige, ent seejärel olete jällegi seisnud kooseluseaduse vastu.
Selle teatud punktide vastu, mis puudutavad laste õigusi, millest ei tohi minu meelest üle sõita. Kaks väärtust põrkusid ja valisin nõrgimate kasuks. Samal põhjusel hääletasin ka näiteks lasteaiaseaduse vastu, ehkki toetan lasteaeda kui institutsiooni.

Praeguseks on kooseluseadus vastu võetud, ent nüüd on probleem, et osa parlamendiliikmetest soovib paaridele antud õigusi lausa tagasi võtta. Seejuures on rakendusaktide vastuvõtmise piduriks Teie endine kodupartei IRL. Milline on Teie – endise IRLi liikme ja praeguse võrdõigusvoliniku – sisemine konflikt selle kõige juures?
Võrdõigusvoliniku pädevuses ei ole perekonnaasju, seadus lausa välistab nendega tegelemise. Põhiseaduse kohaselt pean täitma riigiametnikuna neid ülesandeid, mis on mulle seadusega pandud, ja ei tohi ületada oma pädevuse piire.

Rangelt võttes ei kuulu kooseluseaduse rakendusaktide puudumise küsimus tõesti voliniku töölauale, ent kui mõtlete kas või toimuvale avalikule arutelule, siis kas volinikuna ei teki soovi koputada nii mõnegi parlamendiliikme või kodanikuaktivisti õlale, öeldes, et see, kuidas nad end vähemusgruppide suunal väljendavad, muudab ühiskondlikku õhkkonda LGBT-inimeste suhtes vaenulikumaks? See ju oleks omamoodi ennetustöö.
Mul on väga palju soove, kuidas Eesti elu paremaks ja õiglasemaks muuta, liigun oma pädevuse piires ja pidevalt õlgadele koputades, vajadusel ka tõsisemalt otsa vaatama jäädes. Omaette teema on reageerimine kurjadele väljaütlemistele. Siis muud teha ei jõuakski – küll on keegi halvustanud naisi, küll keegi mehi, küll on sõimatud lapsevanemat, küll on keegi – ja nii kui ma nüüd ütlen loetelu jätkuks, et mustadele ust näidanud, siis te ju juba teate, kellest jutt käib. Ja sellele viidates oleks ma osa reklaamist ja tuntusest, mida seesama ütleja ju soovibki, kuna see upitab tema populaarsust ülespoole. Kas ma peaksin olema osa kurjust reprodutseerivast masinavärgist? Pigem otsin lahendusi positiivsete suuniste näol. Näiteks kuidas teha töökuulutusi või motiveerida oma töötajaid. Olen käinud rääkimas ka sellest, kuidas vihakõne kahjustab ütlejat ennast.

Samas ei ole Te kooseluseaduse debati puhul avalikult parlamendiliikmetele õlale koputanud ja „stopp" öelnud?
Ma ei saa riigiametnikuna seda teha. Eraisikuna ei jõua kõiki nüansse jälgida, puusalt ei taha lahmida.

Isegi kui Te põhjendate selle ära, et toimuva debati toon on tegelikult seaduse mõttes ahistav?
Ma tahan pigem avalikult positiivseid näiteid tunnustada ja esile tõsta, näiteks kiitsin meie liitlasi ja nende elementaarseid inimõigusi kaitsnud Jaak Tarieni. Ma arvan, et see on palju efektiivsem kui reklaamida veel kord ühte nõmedalt väljendunud poliitikut, kes ju ainult sellist tähelepanu soovibki. Ja mis võiks olla talle magusam sellest, kui ta saab panna kuldsete tähtedega oma visiitkaardile: „Võrdõiguslikkusvolinik ütles ka minu kohta halvasti!" Milline rõõm! Seda rõõmu ma ei taha talle pakkuda. See peab olema väga, väga põhjendatud – kasu peab olema suurem kui kahju.

Kust läheb taunimise piir?
Taunimise piir läheb sellest – vähemalt kuhu mina olen enda jaoks selle piiri tõmmanud, kus ma avalikult reageerin või ei reageeri –, kui ma näen, et inimesel, kes on erakordselt kehvasti väljendunud, oleks minu taunimisest oma elektoraadi hulgas kasu, teisisõnu ta saaks järgmistel valimistel selle tõttu rohkem hääli. Ma ei taha talle neid hääli kinkida.

Kui tulla tagasi kooseluseaduse juurde, siis eelmine võrdõigusvolinik Mari-Liis Sepper pidas siiski vajalikuks ka volinikuna kooseluseaduse teemal kaasa rääkida. Kas Teie jääte selle juurde, et Teil pole volinikuna põhjust sel teemal avalikkuses aktiivselt sõna võtta?
Ärge palun pange mulle sõnu suhu, ma jään selle juurde, et see pole voliniku seadusjärgne pädevus, samas olen andnud sellel teemal meediale rohkem kommentaare kui ühelgi teisel. Tõsi, iga kord rõhutades, et tegu pole minu pädevusse kuuluva küsimusega.

Mulle siiski tundub, et liigute sujuvalt turvalisemate ja vähem vastuoluliste teemade suunas.
Seda hinnangut ei saa ma kindlasti jagada. Päris kindlasti pole töötamine ja haridus mikromillimeetrigi võrra vähem turvalisemad ega vähem vastuolulisemad teemad, ent need on probleemid, millega võrdõigusvolinik peab võrdse kohtlemise seaduse ja soolise võrdõiguslikkuse seaduse alusel tegelema. Vaadake kas või arvamusi selliste ebaturvaliste ja vastuokslike teemade kohta nagu poisid-tüdrukud hariduses, haigekassa hinnakirjad, töövõimetuslehed jne. Te ju tegelikult ei taha ise ka kodanikuna, et maanteeametnik hakkaks jagama oma ametikohalt õpetussõnu, kuidas tuleb hambaauke parandada – ehkki ta võib olla väga oskuslik spetsialist teeaukude vallas, ei kuulu hambaaugud ometi tema pädevusse.

Aga kui jätta kõrvale Teie kui voliniku tööülesanded ja -raamid, siis kuidas peaks eraisik Pakosta hinnangul praegust situatsiooni lahendama? Kui oleksite riigikogu liige, siis kas mängiksite oma endise koduerakonnaga sama mängu kaasa?
Ma olen tõsiselt veendunud, et parlamendiliikmete töö on raske ning sisuline, nad ei mängi seal, kohe mitte üheski erakonnas ei mängi. Tagantjärele targana oskan soovitada riigikogu liikmetele, kellel ju vaat et ainsa riigina pole tehnilisema töö tegemiseks isegi abilisi, mitte algatada seaduste terviktekste ilma põhjaliku koostööta ministeeriumitega, valdkonna tippjuristideta ning tegevadvokaatideta, seda tüüpi õigusregulatsioonide puhul tulnuks esimestest hetkedest alates kaasata ka notarid, aga selle peale ei tulnud ma toona ise ka. Valus õppetund, mul on tohutult kahju kõige ja kõigi pärast, kes on haavata saanud, kellele on halvasti öeldud, keda on täiesti põhjendamatult halvustatud.

Kui mõtlete nüüd ühele oma selle aasta alguses Postimehele antud intervjuus välja öeldud prioriteetidest, näiteks palgalõhele, ja ametiaja lõpule aastal 2020, siis mis on muutunud?
Muutunud peaks olema riiklikud regulatsioonid, mis tõenduspõhiselt palgalõhet tekitavad. Näiteks et riik ei määraks inimestele, kes on vanemahüvitisel, enam ette, et nad ei tohi saada kuus üle 390 euro palka. Praxise uuringute ja mitmete teiste analüüside põhjal on vanemahüvitis märkimisväärse mõjuga palgalõhe tekkes. See on ka selgelt näha, kuidas naiste puhul, kes ei ole vanemahüvitisel olnud, ja naiste puhul, kes on, see lõhe sisse tekib. Teiseks peaks olema muutunud see, kui suures osas on lapsekasvatamise tõttu tööturult eemal üksnes naised. Tõenäoline lahend sellele tundub olevat isakuude kehtestamine. Kolmandaks peaks olema muutunud see, et Eesti Vabariik loobub jäigast töö- ja pereelu lahutamisest, mis tähendab seda, et muuta tuleb korda, kuidas väljastatakse haigus- ja hooldusleht, muuta tuleb vanemahüvitise seadust ja teisi õigusakte, mis palgalõhet toodavad.

Üks teravaid probleeme Eestis on ka naiste ligipääs võimule. Kui palju võiks naisi olla järgmises riigikogu koosseisus ja mida selleks tegema peaks?
Nagu olen ka palju aastaid varem korrutanud, siis usun, et normaalne esinduskogu on selline, mis peegeldab enam-vähem seda ühiskonda, mida ta esindab. Kui meil on ühiskonnas naisi ja mehi umbes pooleks, siis nii võiks neid olla ka valitud kogudes.

Aga kui see ilma kvootideta ei juhtu?
Kvootide seadmiseks määrab seadus piirangu. Kvoote tohib seada ainult juhul, kui selleks on – ainult alaesindatusest ei piisa – objektiivsed põhjused, mida ei ole võimalik ühegi muu meetmega ületada. Ma tegelikult ütleksin, et meil ei ole võimalik tõenduspõhiselt väita, et muude meetmeteta ei saa seda vähendada. Lihtne on öelda, et teeme kvoodid.

Mida muud ette võtta?
Kõige lihtsam, mida saab alati igale inimesele soovitada, on valida mis tahes valimistel alati alaesindatud sugupoolt. Kahjuks me teame valijauuringutest seda, et ka naised ise ei ole väga altid naiskandidaatide poolt hääletama. Võib-olla seal võiks kõige suurem muutus toimuda.

Aga parteid? Kas nemad saavad midagi ära teha?
Parteid saavad loomulikult tõsta naisi nähtavamatele kohtadele – esinema sellistes saadetes nagu „Foorum" ja „Vabariigi kodanikud". Teaduslikult on tõestatud, et isegi tüdrukute matemaatikahinded koolis lähevad paremaks, kui naised on poliitilistel kohtadel rohkem nähtavad.

Nii poliitikasaadete kui ka parteide juhid ise ütlevad, et kuskilt ei ole võtta naisi.
Mina sellist olukorda ei mäleta, kus ei oleks naisi kuskilt võtta olnud.

Ometi oli viimane „Foorum" (17.02.) täiesti meeskoosseisus.
Tundub tõenäoline.

Ja Taavi Rõivas ütles, et no mis sa teed noh, kui valitsuse ministreid määrati.
Jah, see peaks muutuma.

Aga valitsusele ettekirjutusi samas teha ei saa?
Mis selle ettekirjutuse sisu võiks olla? Vahetage osa ministritest välja? Selle otsuse saab ikkagi teha valija valimiskasti juures. Kõige esimene asi, isegi enne valimiste kättejõudmist, oleks see, kui naised mõtleksid, enne kui nad mõnele naispoliitikule julma kommentaari panevad. Mõelge, kas see äkki ka teie enda pihta ei käi? Miks te seda teete? Mida te võidate sellest? Ma olen ise püüdnud mitut väga ägedat naist veenda, et tule, löö ühiskondlikus elus rohkem kaasa. Ta ütleb, et ei taha seda sõimulaviini pähe saada, ta ei taha, et tema lapsi mõnitataks, ta ei taha, et teda iga nurga peal halvustataks.

Kas miski peab ühiskonnas laiemalt muutuma, et naispoliitikuid rohkem tuleks?
Selle muutuse võiks ju teha kohe – alates järgmisest minutist ei tee keegi ühtegi solvangut. Ja siis, ma arvan, juhtub see üsna ruttu...

Kuidas see saaks toimuda?
Inimesed lepivad omavahel kokku, see võiks olla meie ühine osa, et me toetame naispoliitikuid sõltumata erakonnast. See võiks olla meie ühine positiivne programm, et me ei ütle halvasti. See puudutab iga väljaütlemist ka seltskonnas, näiteks kui kogunete õhtul sõpradega arutama, siis mõelge, kas see on praegu hea mõte hakata mõnda naist tümitama.

[1] *Raun, Alo 2010. Ristküsitlus homopartnerlusest: Pakosta vs väitlusselts. – Postimees, 13.05.*

VIRGINIA WOOLF SIND EI KARDA! GRUPP, MIDA EI TOHIKS ALAHINNATA

Maia Tammjärv

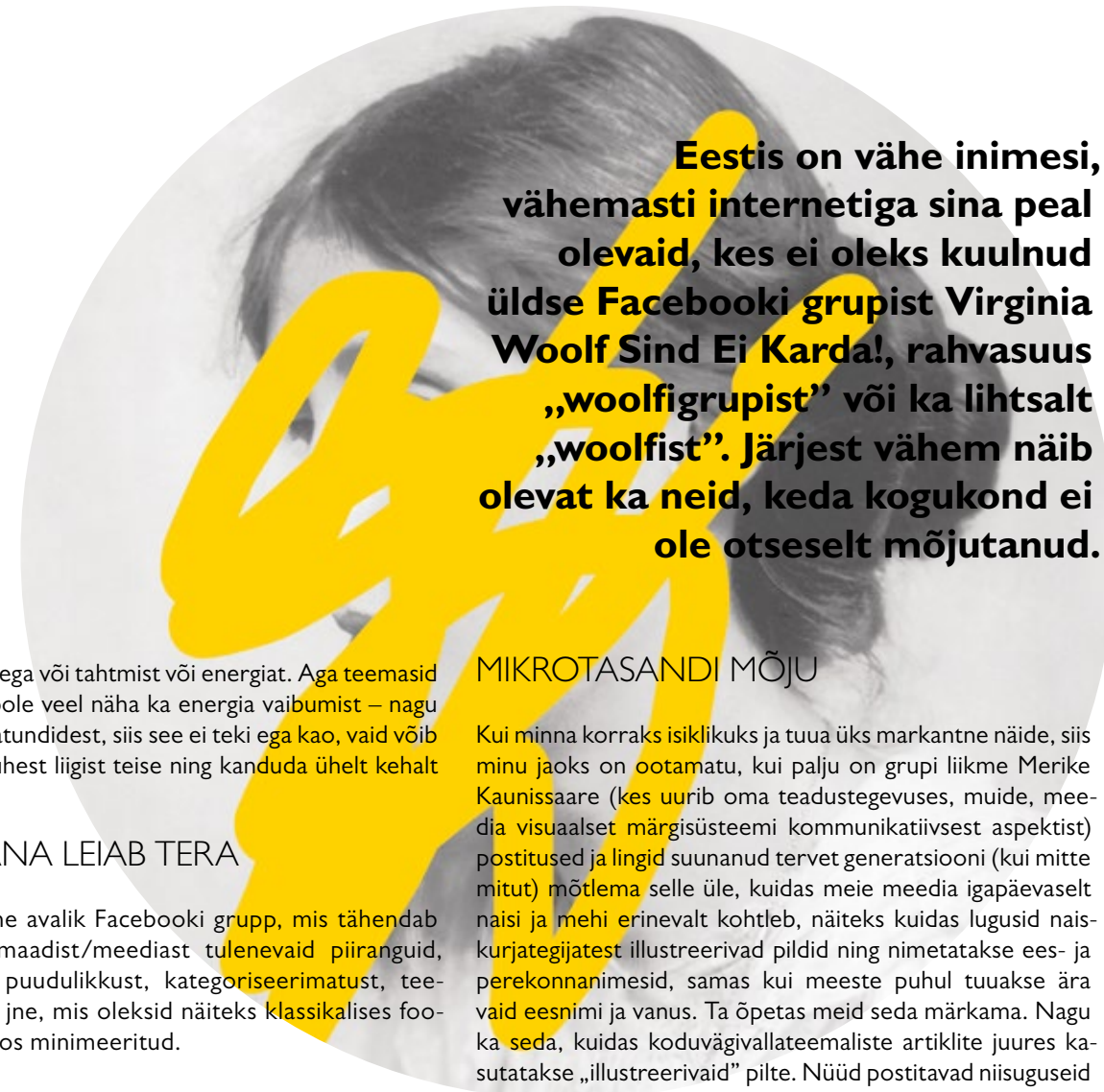

Eestis on vähe inimesi, vähemasti internetiga sina peal olevaid, kes ei oleks kuulnud üldse Facebooki grupist Virginia Woolf Sind Ei Karda!, rahvasuus „woolfigrupist" või ka lihtsalt „woolfist". Järjest vähem näib olevat ka neid, keda kogukond ei ole otseselt mõjutanud.

Kogukond ise on neutraalne, Facebook on andnud ruumi, mida täita, ja neist nüüdseks rohkem kui 4000 liikmest saavadki sisu loojad ja vahendajad. Inimesi ühendab siin peaasjalikult huvi naisõigusluse ja feminismi vastu koos kõige sellega, mida termin endas sisaldada võib, ja kuivõrd seda on palju (mh LGBT-temaatika, ka rassismi- või sallimatuse vastasus, aga ka loomaõiguslus ja kitsamad feministlikud allharud, nt ökofeminism jne), on sisu vägagi heterogeenne. Nii tegeldakse kõrvuti meediakriitikaga, reageeritakse šovinistlikele reklaamidele või avalikele väljaütlemistele, jagatakse lihtsalt huvitavaid ja/või informatiivseid artikleid või uuringuid, mis võiksid feminismi otsesemalt või kaudsemalt puudutada, aga ka ohtralt linke motiveerivatele artiklitele tublidest naistest, kõnekaid ja positiivseid tsitaate jne.

ALGUS: PAAR FEMINISTI TAHTSID RAAMATUID LUGEDA

Woolfigrupi kohta on suhteliselt laialt levinud infokild, et algas ta väikselt, nimelt ühest lihtsast feministlikust lugemisgrupist, mille liikmeil oli aruteludeks, tekstide-linkide jagamiseks jne platvormi vaja. Lugemisklubi tekkis umbes 2007. aastal, esiti kasutati teistsuguseid info vahendamise platvorme ja meediaid, näiteks Google'i gruppe ja meililiste[1], ning umbes aastal 2010 loodigi see nüüdseks nii populaarne FB grupp Virginia Woolf Sind Ei Karda!. Esialgu oli grupi eesmärk koordineerida lihtsalt infot kaks korda kuus toimuvate lugemisgrupi kohtumiste kohta – mis tekste loetakse jne –, edasine, nagu öeldakse, on ajalugu.

AJALUGU

Nagu grupi lugejaskond, nii muutuvad pidevalt ka administraatorid. Kui pöördusin seda lugu kirjutama hakates paari inimese poole, keda mäletasin kindlalt grupi moderaatoritena, sain mitu korda vastuseks, et „amet" on kas just või juba natuke aega tagasi n-ö riiulile pandud.

Küsimusele, miks on grupi aktiivsest tegevusest kaugemale jäädud, vastasid endised administraatorid suhteliselt sarnaselt – välja toodi töömahu suurenemine, mis erinevatel eluetappidel enam nii hästi graafikusse ei mahtunud, erinevate trollidega jagelemise tüütus, pidev defineerimine ja selgitamine. Aga ka otsustamine, mida kustutada ja keda eemaldada, osutus paljude jaoks keeruliseks – probleem, mis on praeguseks aktiivgrupi sõnul vähenenud. Kollektiivses vastuses mu küsimustele kirjutas praegune moderaatorkond: „Kommentaare või postitusi kustutatakse üliharva ning väljaarvamised on pigem erandiks kui reegliks." Osutati ka sellele, et mingil hetkel ei ole administraatoril grupile enam nii palju anda ega ka grupil temale. See ongi minu arvates loomulik liikumine.

Mulle tundub see põlvkondade pidev vahetumine woolfigrupile loomuomane, mis avaldub nii grupi liikmete kui ka administraatorite tasandil – see on mingis mõttes iseorganiseeruv fluidum, mis on samas jätkusuutlik ja järjepidev. Kui nii paljud sotsiaalsed/sotsiaalmeedia algatused (valimisliitudest meeleavalduste ja muude suurejooneliste kampaaniateni) jäävad lühiajaliseks, sest aktiivgrupp väsib või omavahel pööratakse tülli, kuna mingist hetkest ei suudeta enam endale ühisosa vähesuse tingimustes ühiselt tegutsemist põhjendada, siis woolfigrupiga ei tundu seda ohtu olevat. Põlvkonnad vahetuvad orgaaniliselt. Ühelt poolt on grupi liikmetel okei väsida, okei on astuda grupist välja (ja vajadusel hiljem jälle liituda), samas on normaalne loovutada (kas või suhteliselt lühikese aja järel) administraatoripositsioon neile, kel on parasjagu rohkem aega või tahtmist või energiat. Aga teemasid jagub ja praegu pole veel näha ka energia vaibumist – nagu mäletame füüsikatundidest, siis see ei teki ega kao, vaid võib vaid muunduda ühest liigist teise ning kanduda ühelt kehalt teisele.

KA PIME KANA LEIAB TERA

Woolf on tavaline avalik Facebooki grupp, mis tähendab ühelt poolt formaadist/meediast tulenevaid piiranguid, näiteks otsingu puudulikkust, kategoriseerimatust, teemade korduvust jne, mis oleksid näiteks klassikalises foorumiformaadis eos minimeeritud.

Aga formaat pakub ka eeliseid ja tänapäeva inimeste Facebooki-lähedust arvestades näib see ikkagi parim võimalik lahendus – sõltuvalt valitud sätetest jõuavad olulised ja vähem olulised lingid ja postitused lihtsasti *feed*'i, ilma et kasutaja ise selleks midagi märkimisväärselt tegema peaks. Printsiip „ka pime kana leiab tera" toimib, me näeme (kogematagi) asju, mille vastu ei oskaks muidu ehk huvi tundagi. Me satume aruteludesse, kas passiivselt või aktiivselt (mis implitsiitselt niikuinii eeldab kaasamõtlemist (kui sa just ei ole troll, kelle eesmärk on lihtsalt inimesi närvi ajada) – ka siis, kui teema on meile täiesti uus), millesse muidu ei satuks.

Seejuures on küllap vähe ka neid liikmeid, kes woolfigrupi peale ühel või teisel põhjusel või perioodil vihastanud või sellest tüdinenud ei oleks (olen ka isiklikult paar korda grupist lahkumise nuppu vajutanud, et hiljem jälle muidugi naasta), aga ta tuleb uksest ja aknast, võime näha postitusi kogematagi, kui meie sõbrad on neid meeldivaks märkinud või kommenteerinud. Nii nagu heterogeensus, mida grupi omadusena juba nimetasin, võib olla nii positiivne (paljusus, lai spekter) kui ka negatiivne (liigväike ühisosa erinevate liikmete vahel), on seda ka postituste ja kommentaaride kvantitatiivne paljusus – nad võivad meid ära väsitada oma pideva *feed*'is tilbendamisega. Kvantitatiivne ja kvalitatiivne paljusus võib tüüdata meid ka ühendununa – näiteks võib üks otsida enam peavoolu feminismi, teine aga hoopis nišifeminismi (ja siis tekib küsimus, et millist täpselt).

4000 PEAD ON IKKA 4000 PEAD

On loogiline, et sedavõrd paljuliikmelises ja heterogeenses grupis on inimeste huvid ja tarbitavad meediakanalid nii erinevad, et kokku jõuab sinna uskumatult palju mitmesugust kraami, ja igapäevasel tarbimisel suureneb tarbijaskonna teadlikkus pidevalt. Grupi aktiivne liige Jorgen Matsi osutab vaid osalt vastupidisele (aga samavõrd huvitavale ja valdavale) tendentsile: „Igasuguste sotsiaalmeediagruppide omapäraks on olla kajakambriks, kus sõnavõtud ja nende kaudu ka peegeldatav maailmapilt muutuvad homogeensemaks, kui see tegelikult on," lisades, et grupi iga liikme võimuses on sellele jälle heterogeensemat suunda anda.

See kõik moodustab mikrotasandil, st isiklikul pinnal, sellise järjepideva arengu ja teadlikkuse kasvu, mis võib mõnikord jääda nähtamatuks – nagu me ei märka pidevalt meie kõrval oleva isiku (või iseenda) vananemist, juuste kasvamist, pisukest järkjärgulist kaalutõusu või -langust, ükskõik. Sellepärast mul vist oligi vaja see jutt kirjutada, et öelda, et grupi sotsiaalne mõju on pöörane ning seda tuleks ka hinnata ja tähele panna!

MIKROTASANDI MÕJU

Kui minna korraks isiklikuks ja tuua üks markantne näide, siis minu jaoks on ootamatu, kui palju on grupi liikme Merike Kaunissaare (kes uurib oma teadustegevuses, muide, meedia visuaalset märgisüsteemi kommunikatiivsest aspektist) postitused ja lingid suunanud tervet generatsiooni (kui mitte mitut) mõtlema selle üle, kuidas meie meedia igapäevaselt naisi ja mehi erinevalt kohtleb, näiteks kuidas lugusid naiskurjategijatest illustreerivad pildid ning nimetatakse ees- ja perekonnanimesid, samas kui meeste puhul tuuakse ära vaid eesnimi ja vanus. Ta õpetas meid seda märkama. Nagu ka seda, kuidas koduvägivallateemaliste artiklite juures kasutatakse „illustreerivaid" pilte. Nüüd postitavad niisuguseid linke juba paljud. See on vaid üks, aga minu meelest vägagi oluline ja kõnekas näide grupi üldisest toimimisest – me panustame gruppi oma kogemuse, teadmise ja huvide pinnalt ning saame sealt vastu teiste liikmete kogemusi, teadmisi jne.

Grupi aktiivne liige Gea Kangilaski rõhutab grupi rolli sotsiaalse ühtsustunde tekitamisel: „Woolfigrupp on toonud mu ellu uusi sõpru ja kaasamõtlejaid, tekitanud kogukonna- ja õlatunde võrdõiguslikkuse ja feminismiga tegelejate hulgas." Jorgen Matsi kirjeldab gruppi, nagu minagi siin eespool, teatud mõttes silmade avajana: „Olen saanud enda arvates parema ülevaate soolise ebavõrdsuse probleemist meil ja mujal ning sellega seoses olen õppinud ühtlasi panema tähele enda ümber toimuvat, sealhulgas enda privileege, mille suhtes varem pimedam olin."

LAIEM SOTSIAALNE MÕJU, JÄRELKAJAD

Samas ei jää grupi mõju vaid isiklikule silmade avaja tasandile, vaid ette on võetud ka suurema kandepinnaga ühispöördumisi, näiteks 2014. aastal raadiojaama Sky Plus poole seoses saatejuhi Alari Kivisaare vägistamisnaljaga, mis feministe vihastas. 2014. ja 2015. aasta naistepäeval mindi ühiselt ERRi jutule, osutamaks – taotlusega seda olukorda muuta –, et rahvusringhäälingu arutelusaadetes saavad sõna peamiselt mehed. Seesugune kõlapind on otseselt woolfigrupi teene, ehkki sellest ei võtnud mõistagi aktiivselt osa kõik grupi liikmed. Platvorm pakkus aktivistidele seesugust arutelukeskkonda ja koondumisvõimalust.

Laiema sotsiaalse mõju ja uute asjade tekke toob välja ka Kangilaski: „Kindlasti on grupp aidanud kaudselt kaasa ka teemade jõudmisele tavameediasse, samuti uute meediakanalite tekkele (Feministeerium) või kunstikäsitlustele (etendused „sugu: N" ja „Tõelised naised, tõelised mehed ja tõelised teised")."

Samas on woolfigrupi kõrvale tekkinud praeguseks juba 165-liikmeline, ent algselt umbes 50 inimesest (kelle woolf oli kokku toonud) koosnenud ühe mõjuka eesti naisõiguslase järgi nimetatud salagrupp Lilli Suburg. Kangilaski (kes liitus grupiga natuke pärast selle algust) osutab, et mingil hetkel muutus suure grupi *feed* liiga hoomamatuks, samuti oli paljudel tahtmine asju teadlikumalt ja väiksemas ringis arutada, sest teemade eskaleerumine, mis woolfi liikmete paljususega paratamatult kaasnes, oli väsitav.

Samas tundub mulle, et Lilli ei ole selle kasutajate jaoks woolfigrupi asenduseks, vaid lisanduseks ja täienduseks. Ja selle vajadus on woolfigrupi kiire kasvu paratamatu kõrvalnähe. Jah, meil on endiselt vaja nii Woolfi kui ka Suburgi.

[1] *Näiteks on sellest algusloost kompaktselt ja Virginia Woolfi grupist üldiselt juttu Airi Triisbergi juhitud saates „EKKMi teooriaklubi" (03.10.2014), kus külas olid Brigitta Davidjants ja Kristina Papsejeva.*

REKLAAM

Nordea esitleb

kultuuri katel

TALLINN MUSIC WEEK

31. märts
Kultuurikatel

Piletid ja info
tmw.ee

Klaaspärlimäng esitleb

Pilet 18 / 22 €

Kristjan Järvi DJ Mr Switch (UK) Klaaspärlimäng Sinfonietta Mari & Håkon Samuelsen (NOR)

TMW avapidu

Pilet 12 / 15 €

+ Klassikalise muusika reiv

Eric Copeland (US) K-X-P (FIN) The Membranes (UK) ja Kammerkoor Sireen NOËP Shipsea (LAT) Black Lotus Experiment (AT) Kara-Lis Coverdale (CA) Napoleon Gold (LUX) La Boum Fatale (GER) Bowrain (SLO) Sturle Dagsland (NOR) Nils Gröndahl (DK)

Nordic Hotel Forum · Telia · Postimees · viru keskus · TALLINK · TUBORG · TELLISKIVI LOOMELINNAK CREATIVE CITY

KAAREL

õpib sisearhitektuuri osakonnas

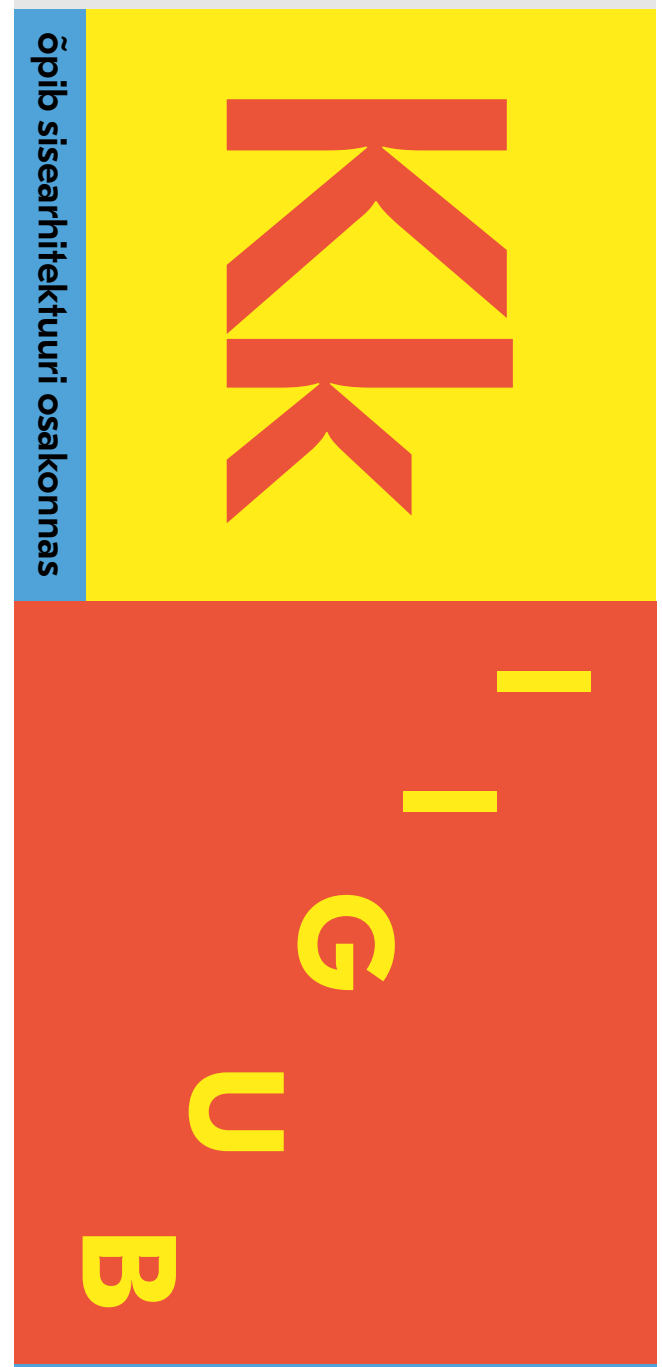

Eesti Kunstiakadeemia avatud uksed 24. märtsil kell 10–18

fb/EKAavatuduksed +
sisseastumine.artun.ee

Suur-Kloostri 11, Estonia pst 7, Pikk 20, Raja 11, Lembitu 12. Videoülekanne kõigist EKA majadest!

EESTI KUNSTIAKADEEMIA
Arhitektuur Disain Kunst Teadus

EESTIS ON RASKE OLLA ÜKSIK NAINE, ÜKSIK VENELANNA VEEL RASKEM

Sandra Kossorotova

Eesti elanikke ühendab sõltumata rahvusest siinne sotsialistlik nõukogude ajalugu, mille naisliikumised erinevad märgatavalt lääneliku feminismi omadest. Sellest lähtepunktist suhtuvad naised siinmail feminismi endiselt pigem umbusuga, olgugi et kasu tooks see eelkõige just kehvemat olukorda kannatavatele naistele, kelleks kipuvad olema Eestis enamasti kohalikud venelannad.

Erinevate uuringute järgi on vene keelt kõnelevad naised Eestis kõige kehvemas positsioonis. Kui naiste ja meeste palgavahe on 30%[1] ja eestivenelaste ja eestlaste palgavahe 15%[2], siis vene naine saab eesti mehest keskmiselt 40% vähem palka (1 – 0,7 x 0,85). Seda kuiva, ent tõsist numbrit ilmestab Kadri Aaviku hiljuti kaitstud doktoritöö, millest selgub, et eestlastest meesjuhid kogevad oma karjääri kui stabiilset tõusu, samas kui venelannadest töötajad näevad seda järkjärgulise langusena ehk vene rahvusest naised mitte ainult ei teeni eesti meestest pea poole vähem, vaid ka nende tööalased väljavaated on märksa süngemad.

Selles kontekstis pole ime, et paljud venelannad eelistavad utoopilisele karjäärile hoopis abiellumist edukama mehega. Vene naised, kes on Eestis kõige madalamal positsioonil, loodavad tihti parandada oma materiaalset staatust abielludes ning valivad seega partneriteks sageli eesti mehi, kellel on ühiskonnas tavaliselt parem positsioon. Kuna paljud eesti naised leiavad partneri aga samadel põhjustel välismaalt, on eesti mehest ja vene naisest moodustuvad paarid üha sagedasem nähtus. On huvitav, et kõige rohkem kannatavad selles olukorras hoopis eestivenelastest mehed. Seega jääb vene mees Eestis tihtipeale üksikuks ning alkohol ja muud probleemsed sõbrad kipuvad kergesti ligi tikkuma.

Minul on Eesti kodakondsus, mille sain seetõttu, et isa ema oli eestlanna, kuigi ma olen identifitseerinud ennast alati pigem venelasena, kuna minu emakeel on vene keel, käisin vene koolis ja suurema osa oma lapsepõlvest elasin Lasnamäel. Millised on minu probleemid vene naisena Eestis? Seon neid pigem enda rahvuse kui sooga. Kuulun sellesse põlvkonda, mis läks kooli veel nõukogude ajal. 90ndate alguses olid suhted venelaste ja eestlaste vahel pingelisemad kui praegu ning paljud vene noored ei näinud enda tulevikku Eestis. Käisin keelte kallakuga vene koolis, kus suurem osa õpilastest plaanis minna pärast keskkooli välismaale, ning seega oli inglise keelel suurem rõhk kui eesti keelel. Nii lahkuski enamik minu klassikaaslastest Eestist: Inglismaale, Ameerikasse, Venemaale jne. Juhtus aga nii, et mina läksin EKAsse graafilist disaini õppima. 2000ndate alguses hoidsid venelased ja eestlased kunstiakadeemias pigem distantsi, mis oli venekeelsetele tudengitele omakorda takistuseks parema eesti kõnekeele õppimisel ja oma erialas kasulike kontaktide loomisel.

Ka töö juures tekkinud raskusi seostan pigem enda rahvuse kui sooga. Tartu Ülikooli majandusteaduskond korraldas paar aastat tagasi eksperimendi, mille käigus saadeti tööpakkujatele Tallinnas 1000 sama sisuga CVd, millest pooled olid vene ja pooled eesti nimedega. Eesti nimedega „kandidaadid" said 30% rohkem kutseid vestlustele kui nende vene nimedega „konkurendid" ning seda hoolimata sellest, kas viimaste eesti keele oskus oli „keskpärane" või „väga hea".[3] Sellest eksperimendist järeldub, et keeleoskus ei mängi nii suurt rolli, kui tihti arvatakse. Vahel piisab vaid venepärasest nimest. Ma ei tea, kui palju mind oleks rohkem töövestlustele kutsutud, kui mul oleks eesti nimi, kuid üldiselt pole mul töö leidmisega probleeme olnud. Võib-olla on see minu eriala spetsiifika, sest graafilise disainerina on tähtsad pigem pildid portfoolios. Samas oli mul tööl, olles tavaliselt ainuke venelane, tihti raske kollektiivi sulanduda, kuna ma ei osanud eesti keeles vabalt suhelda. Seega, vastupidi Tartu majandusteadlastele, ei näe mina probleemi niivõrd nimes kui keeleoskuses. Usun, et noorema põlvkonna venelastel, kes on sündinud Eesti Vabariigis ja võib-olla käinud ka eesti koolis, on Eesti ühiskonnaga harmoneerumisel vähem raskusi. Teisest küljest on minu ema, kes räägib ja kirjutab eesti keeles väga hästi, saanud tavaliselt vähem palka kui minu isa, kes peaaegu ei valdagi eesti keelt. Märkimisväärne on see, et nad mõlemad õppisid Tartu Ülikoolis sarnasel erialal. On huvitav, et disaini- ja reklaamibüroodes on loovtöölised olnud enamasti mehed ning sekretärid ja projektijuhid naised. Samas on see olukord viimastel aastatel muutuma hakanud. Selle põhjuseks võib olla asjaolu, et graafiline disain ei ole enam nii hästi tasustatud töö, kui see oli veel kümme aastat tagasi, kuid ka eesti naiste emantsipeerimine, seega on ka mees- ja naisdisainerite tasakaal ümber kujunenud. Asutasime hiljuti koos ühe eesti mehega disainibüroo. Kas meie stuudio sissetulek on automaatselt väiksem selle tõttu, et üks meist on vene naine? Seda on raske öelda, kuid alguses kippusin ma igatahes tööde eest väiksemat tasu küsima, kui minu partner oleks välja pakkunud.

See, et naised ja vene emakeelega inimesed on Eestis kehvemas positsioonis, pole kuigi suur üllatus. Omaette põnev küsimus on aga see, mille poolest, kui üldse, erinevad soorollid vene- ja eestikeelsete elanike vahel. Räägitakse, et vene naine ei ole feministlik ja tahab ainult mehele saada. Minu vene sugulasi ja tuttavaid vaadates võib tõepoolest tähele panna, et „feminism" ei ole vene naiste seas eriti populaarne sõna ja abiellumine mängib nende elus tähtsat rolli. Aga ega see ka eesti naistest väga erine. Miks nõnda?

Ehk aitab ajalugu selgust tuua. Naisõiguslaste liikumiste omamoodi õitseaeg Venemaal oli enne 1917. aasta revolutsioone. Kommunistliku liikumise täielikule võrdsusele suunatud siht lubas Venemaa naisõiguslastel nõuda toona rohkem, kui said endale lubada nende aatekaaslased Lääne-Euroopas. 1907.–1917. aastal tegutsenud Naiste Võrdsete Õiguste Liiga demonstratsioonid olid Venemaa revolutsiooni üheks katalüsaatoriks. 1917. aastal sai Venemaast esimene suurriik, kus naistel oli õigus hääletada. Venemaa naisliikumised nõudsid selle õiguse välja juba veebruarirevolutsiooniga võimule tulnud prints Lvovilt. Tänu sellele otsusele said aga Eesti- ja Liivimaa kubermangude naised juba 1917. aasta suvel Eesti Maapäeva saadikuid valida. Nõukogude Liidus institutsionaliseeriti mitmed eesmärgid, mille eest varased naisõiguslased seisid: naised vabastati meeste eestkoste alt, seadustati abort, garanteeriti ulatuslik päevahoid ning naiste suur osalus tööjõus. Koos nende eesmärkide täitumise ning poliitilise väljendusvabaduse piiramisega kadus ka isealgatuslik feministlik liikumine. Ehkki Nõukogude Liidus olid mehed ja naised formaalselt võrdsed, säilisid siiski tugevad soorollid, ning tänu tööde soolisele diferentseerimisele püsis palgalõhe ning naised olid juhtivatel ametikohtadel süstemaatiliselt alaesindatud. Pärast Nõukogude Liidu lagunemist suurenes meeste ja naiste positsioonivahe. Nii Venemaal kui ka Eestis said riigisektori ametikohad, nagu õpetaja või arsti oma, mis olid levinud traditsiooniliselt rohkem naiste seas, vähim tasustatud erialadeks. Konsumerismi metsiku kasvu tõttu suurenes ka naiste objektistamine. Lääne feminismi erinevad koolkonnad ei leidnud perestroikaaegsel Venemaal aga kõlapinda, kuna tolleks ajaks seostasid Nõukogude Liidu uut korda ihkavad elanikud feminismi negatiivselt kommunismiga. Riigi ametlik positsioon naiste õiguste suhtes muutus neotraditsiooniliseks. Mihhail Gorbatšov ise propageeris „naiste vabastamist topelttööst ja nende tagasitulekut koju, nende loomulikku keskkonda"[4]. Ka vene naiste seas levis toona üks populaarne anekdoot: „Kapitalismi kütkeis ei ole naised vabastatud, kuna neil ei ole võimalust tööl käia. Nad peavad olema kodus, käima poes, koristama kodu ja hoolitsema laste eest. Aga sotsialismi puhul on naised vabad! Neil on võimalus töötada terve päev ja tulla siis koju, käia poes, koristada kodu ja hoolitseda laste eest." Nõukogude ajal ei olnud naisel võimalik kodune olla isegi siis, kui ta seda tahtis – töölkäimine oli kohustuslik ja sellele lisaks pidi naine ka kodus tööd tegema. Võib-olla just seetõttu ongi endistel nõukogude naistel nõnda hapu suhtumine feminismi?

Aga ka Eestis on vaja naiste kõikvõimaliku diskrimineerimise lõpetamiseks veel palju tööd teha. Nõukogude aeg on mõjutanud feminismiliikumist siin sarnaselt Venemaaga, aga tundub, et nüüd on Eesti ühiskond tänu poliitikas toimunud muutustele ja suuremale kontaktile lääneriikidega nendele ideedele rohkem avatud. Samas, kuna naiste diskrimineerimine on osa laiemast kapitalistlikust ekspluatatsioonist, ei piisa selle mõtestamiseks vaid feministlikust retoorikast ning selle täielikuks lõpetamiseks oleks vaja uus majanduslik ja poliitiline süsteem leiutada ning ellu viia.

Illustratsioonid: Eleonora Šljanda

[1] *2008. aasta andmete järgi on täistööajaga töötavate eesti meeste ja naiste keskmine palgaerinevus 31,4%. (Uuringu korraldasid Eesti Rakendusuuringute Keskus CentAR ja Poliitikauuringute Keskus PRAXIS.)*

[2] *Eestlaste ja venelaste palgalõhe on suurenenud alates 1980. aastate lõpust. Kõige suurem oli see 2003. aastal, ulatudes 20 protsendini. Viimastel aastatel on palgavahe natuke vähenenud. Statistikaameti 2009. aasta uuringute järgi oli eestivenelaste ja eestlaste palgalõhe 15%.*

[3] *Toomet, Ott 2012. Tahad tööd? Siis vaheta nime! – Postimees, 05.07.*

[4] *Здравомыслова, Елена 2008. Перестройка и феминизм. – chtodelat.org, nr 19.*

NAISED, KES EI ALLU, ON OHUKS ÜHISKONDLIKULE KORRALE

Stereotüüpsest mõtlemisest loobumine aitab purustada iganenud võimuvahekordi, lahustada nende mõjuvälju ning rekonstrueerida – sõltumata päritolust – naise kuvandit nii nõukogude taaka kandvas Eestis kui ka patriarhaalsel Venemaal.

Julia Polujanenkova

Venelannad on Eestis väga erinevad. Neil on erinevad erialad, eesti keele oskused, perekonnaseis, arvamused, huvid, hirmud, aga sellest hoolimata eksisteerivad ka neid ühendavad stereotüübid. Need nõukogude mineviku kaasabiga kujunenud stereotüübid soorollidest, religioonist, seksuaalsest orientatsioonist ning ksenofoobiast ei ole nii agressiivsed, kui need on Venemaal, aga sellest hoolimata mõjutavad need väga palju arvamust siinsete venelannade kohta.

Olen kasvanud ümbritsetuna eestivenelannadest Ida-Virumaal, õppisin ülikoolis Peterburis ja praegu töötan kunstivaldkonnas peaasjalikult koos eestlastega. Minu humanitaarharidus võimaldab mul võrrelda ja analüüsida mu mitmekülgset kogemust ning tausta, mille peale olen hakanud viimasel ajal üha rohkem mõtlema.

Kui ma kasvasin Jõhvis, oli täiesti arusaadav, et naise elu ei koosne ainult perest ja köögist, vaid talle on olulised ka karjäär ja hobid. Mõnes peres leidus küll koduvägivalda, aga seda ei peetud enam siiski vähemalt normaalseks. Feminismist ei räägitud üldse või mõnikord mainiti ajaloolises kontekstis sufražette (*19. sajandi lõpus ja 20. sajandi alguses naiste valimisõiguste eest võidelnud liikumine* – toim.). Mina mõtisklesin selliste küsimuste üle nagu miks on hea kanda kleite, kui need ei ole mugavad, miks on minu lemmikud karate ja matemaatika tüdruku jaoks imelikud hobid või miks soovivad sugulased minu vanematele järgmisena just poega. Kuid keegi ei keelanud mulle samas otseselt midagi.

Võrreldes kodulinnaga tundusid Peterburi õppekeskkond ning sealne seltskond ja meedia mulle arhailisemana. Meedias räägiti kogu aeg naise ülevast missioonist olla kodukolde hoidja, kõneldi ka vägivalla ohvriks langenute enda süüst juhtunus, samas kui seksikaid neitseid ülistati taevani. Kolmandaks kursuseks arvasin, et olen juba päris karastunud, kui õpetaja pöördus minu poole eksami lõpus sõnadega: „Nii maitsetu riietusega ei tee sa küll mingit edukat karjääri – panen sulle hindeks nelja, mitte viie." See solvas mind, sest meie grupi ainuke poiss sai samuti nelja, aga tunduvalt kehvema vastuse eest. Hiljuti on hakanud ilmuma ka artiklid sellest, kuidas feministid tapavad vene traditsioone (selle kohta samas seletus puudub, millised ja mis ajast need nn traditsioonid on).

Pärast poolteist aastat tagasi Tartusse kolimist õppisin end uuesti nii oma välimuse kui ka otsustega seoses kindlalt tundma. Olen väga õnnelik inimene ja minu töökoht ei ole mind mu soo, päritolu või vanuse põhjal ühelgi korral diskrimineerinud ega ka kuidagi solvanud. See isegi šokeerib mind, sest olin juba harjunud, et inimeste humanitaaralane haridus ei garanteeri viisakat käitumist ega inimlikku suhtumist.

VENEKEELNE MEEDIA

Ma arvan, et venelaste sooküsimusi Eestis illustreerib väga hästi ka uus telekanal ETV+. Nende hommikusaate meessoost juht on noorem kui naissaatejuht, mis läheb vastuollu tavapärasega, kui klassikaliselt pannakse vanema mehega paari noorem naine. Õhtul näidatakse sotsiaalselt tundlikel teemadel saateid, kus räägitakse ka tõsiselt koduvägivallast. Aga ka neis leidub siiski mõnikord ohvrit süüdistavaid fraase ning mõne teise saate puhul on esindatud taas kõikvõimalikud stereotüübid naistest. Näiteks probleemipüstitus teemal, kuidas Yana Toom lubab endale vahel ebatäiusliku soengu kandmist. Naise puhul, kes tegeleb aktiivselt ja edukalt poliitikaga, traditsiooniliselt meeste valdkonnaga, ei hinnata mitte ainult tema professionaalset tegevust, vaid ka välimust.

Selles mõttes ei erine Eestis tehtud venekeelne meedia eriti palju Venemaa omast. Vaated poliitikale on küll vastandlikud, aga kõik teised väärtused ja stereotüübid on sarnased, ainult võib-olla mitte nii radikaalsed. Suurem osa venelannadest ei otsi eestikeelset või muud võõrkeelset infot, vaid vaatab ja loeb Venemaa meediat ning mõnikord venekeelset Eestis tehtud meediat. Need, kes on rohkem integreerunud, alustavad info otsimist ainult kitsaste valdkondade kohta – loevad näiteks erialaga seotud artikleid. Sedaviisi nende vaated ühiskonnale laiemalt väga palju ei muutu – nad on kasvanud üles oma peres ja pärinud oma maailmavaate vanematelt. Mida vähem on inimene integreerunud, seda meeleheitlikumalt otsib ta pinda oma mälestustest ja juurtest.

Eestis ei allu venelannad enam esmapilgul nii patriarhaalsetele ideedele kui varem, aga nad on veel kaugel euroopalikest väärtustest ja ei saa ühtlasi hästi aru, mis neid täpselt nendest eraldab.

ÕRN ÕIEKE

Nimetaksin praeguse situatsiooni lakmuspaberiks bändi Leningrad viimase muusikavideo „Eksponaat". Šnuri (*Sergei „Šnur" Šnurov on oma anarhistlike ja vulgaarsete laulutekstide poolest Venemaal populaarsust kogunud popmuusik* – toim.) eestvedamisel tegutsev legendaarne rühmitus lasi kuu aega tagasi välja ropu lauluvideo, kus noor naine sätib end kohtinguks. Edukad ja haritud inimesed jagavad sotsiaalmeedias vaimukat teemakäsitlust. Jah, kasutatud keel on silmapaistev, ja samal ajal on see ka täiesti julm. Video naerab välja ahastava soovi vastata ilustandarditele, mis mõjuvad tegelikult mõlemale soole ebaloomulikena. Ühiskonnas tekib *lose-lose*-situatsioon, kus antakse hinnanguid nendele naistele, kes standarditele ei vasta, jättes mulje, nagu neil ei saaks olla õnnelikke ja edukaid suhteid, samal ajal kui naisi, kes antud nõuetele väga vastata püüavad, peetakse sisutühjadeks ja rumalateks. Naine ei ole suhtes enam subjekt, vaid seksuaalne objekt. Selles situatsioonis ei nähta probleemi, kuigi see on väga iseloomulik ka venelannade (aga üldisemalt kogu naissoo) rollile Eesti ühiskonnas, kus huulepulk ja ilus soeng ei ole valik ning ebavajalikke iluprotseduure nimetatakse elementaarseks enese eest hoolitsemiseks. Naisel on küll võimalus valida, aga tema valikut kritiseeritakse igal juhul.

Keegi ei näe probleemi selles, mis toimub näiteks rahvusvahelisel naistepäeval. Selle tähtpäeva esialgne idee õiglusest ja võrdsusest on muundunud igavese naiselikkuse ülistamiseks. Niisugune on tavaline 8. märts: tublid mehed kingivad ilusasti riietatud ja meigitud naistele lilli ning võib-olla teevad tüütuid ja ebameeldivaid kodutöid, mida tavaliselt teevad naised, et anda neile sel päeval võimalus olla õrn ja ilus. See näitab väga hästi, mida kõige rohkem väärtustatakse ja milline ideaalne naine olema peaks – õrn, ilus, leplik, tänulik ja igavesti hoolitsev. Kui keegi selle püha ja ajaloolise kuvandi kahtluse alla seab, süüdistatakse teda naissoo solvamises.

STEREOTÜÜPIDEST VABANEMINE

Üldiselt on jutt võrdõiguslikkusest päris hirmutav teema. On huvitav, et feminism sulab ühte ateismi- ja LGBT-aineliste diskussioonidega, ning üheskoos nähakse neis ähvardavat ohtu tervele ühiskonnale ja avalikule korrale. Venekeelne meedia kujutas Pussy Riotit ohuna kirikule – kirik omakorda kannab Venemaal neid väärtusi, mis on võetud aluseks ühiskondlikule korrale.

Artikli kirjutamise ajal rääkisin feminismist ja suhetest ühe sõbrannaga (venelanna Tallinnast), kes hindab oma iseseisvust ja võimalust vabalt valikuid langetada. Samal ajal arvab ta, et suhtes peab mees olema peamine, isegi kui kõik otsused tehakse koos ja teineteist toetatakse nendes. Ta lisas veel, et ei taha võtta endale kõiges vastutust. Nii minu sõbranna kui ka Pussy Rioti näide ilmestavad, kuidas inimesed ei näe, et feminism, ateism ega homoseksuaalsus ei välista üldinimlikke väärtusi, nagu vastastikune austus või abi. Just lahtiütlemine stereotüüpidest annab palju uusi võimalusi ja avab perspektiive.

Muutumine on alati keeruline, aga ei tähenda ilmtingimata loobumist oma kultuuripärandist. On vaja teha mõistlikke valikuid ja heita kõrvale see, mis meie arengut pidurdab. Oleme 21. sajandi Euroopa elanikud ja võiksime alustada üksmeelselt üksteisega arvestavast mõtlemisest sõltumata kellegi soost, päritolust, religioonist jms.

KOHVIK · CAFÉ MUST PUUDEL

MÄRTS MUSTAS PUUDLIS:

11.03 HALLO PIDU
12.03 DISKOMUNAD
18.03 PÜHAMÜRISTUS
19.03 ÖÖMAJA
25.03 GOOD MOANING
26.03 MOJO
01.04 ORAV&DRUMMIE
02.04 KALAMARI UNIOON
08.04 MUST MESI
09.04 GRAM OF FUN

●●●●● Öörahu 24.03 100%

✨ Öörahu!

Uia App

Nathan Tulve

Endomisi Solomisi

Jakob Tulve

Mark Stukis

lekker

NAISED – KASUTAMATA POTENTSIAAL JULGEOLEKUS?

Tekst **Emajõe Saadik***

** Emajõe Saadik on Tartu Ülikooli Rahvusvaheliste Suhete Ringi (RSR) liikmete loodud pseudonüüm, mille alt kirjutatakse ühisloominguna valmivaid välispoliitilisi teemasid käsitlevaid artikleid.*

Foto: Oscar Keys (CC0 1.0)

Seadusemuudatus, mis kohustab Norras ka naisi ajateenistust läbima, võib seni pigem seitsme maa ja mere taha jääva naiste ajateenistuse teema ka Eesti jaoks üha aktuaalsemaks muuta.

Tänu 2013. aastal vastu võetud seadusele sai Norrast esimene Euroopa riik ja NATO liige, kus ei lasu ajateenistuse läbimise kohustus üksnes meestel, vaid ka naistel. Soolise võrdõiguslikkuse küsimustes eeskujulikus Norras leitakse, et lisaks soolisele tasakaalule tagab muudatus ka senisest motiveerituma ja kompetentsema kaitseväe olemasolu. Tasub mainida, et Norras on võimalik ajateenistusest erinevatel põhjustel keelduda, sealhulgas ka motivatsioonipuuduse tõttu. Ent Norra ei ole naiste kaitseväekohuslaste hulka arvamises unikaalne riik. Sellesse klubisse kuuluvad ka näiteks Iisrael, Eritrea, Põhja-Korea, Mosambiik, Tšaad ja Boliivia, kuid eelnevaid ei saa nimetada võrdväärselt Norraga võrdõiguslikkuse etalonideks. Mitmes riigis, näiteks Eritreas, on ajateenistus naistele kohustuslik optimaalse sõjalise valmisoleku eesmärgil, tuginemata sugude võrdsuse olulisusele. Siinjuures tuleb mainida, et just Eritrea, kus moodustati kaitsejõud 1991. aastal, ajateenistust on võrreldud korduvalt ka ajateenistusealiste orjastamisega ning sealse ajateenistuse pikkus on keskmiselt 6,5 aastat (just nimelt – keskmiselt), kuigi ametlikult on ette nähtud 18 kuud[1]. Eritrea kutsealused on kõik mehed ja naised, kes on võimelised teenistust läbima.

Iisraeli kaitsejõudude eetika rõhutab seevastu, et naised on igati võimelised meeste kõrval riigikaitses osalema (nimelt on naisväelastel võimalik kandideerida umbes 90 protsendile olemasolevatest ametipostidest), ning võrdsust loetakse seal üheks põhiväärtuseks. Iisrael oli maailma esimene riik, mis kehtestas naistele kohustusliku ajateenistuse. Naised osalesid riigikaitses juba 1948. aastal, mil nende panus oli hädavajalik. Hiljem pole Iisraeli võimud näinud põhjust, miks naised peaksid riigikaitsest kõrvale jääma.

KAS EESTI VÕIMALUSED ON ÕIGUSTATUD?

Kas naiste kohustuslik ajateenistus on õigustatud suund, millest peaks eeskuju võtma ka Eesti? Praegu on 18–27-aastastel Eesti kodakondsusega naistel võimalik läbida ajateenistus omal soovil. Seni on vähesed seda võimalust kasutanud ning suurema tungi korral ei pruugi naised üldse löögile pääseda. Naiste ajateenistust pärsib praeguse taristu puudulik olmekorraldus. 2013. aastal sai ajateenistuse läbida 16 ning sellele järgneval aastal juba 38 naist. Senised piirmäärad on seotud taristu spetsiifikaga, ent nagu nendib Eesti kaitsevägi, võib antud piirmäär olla paindlik – kui ajateenistus muutub naiste seas populaarsemaks, ollakse valmis arendama ka taristut. Eestis on loodud naistele võimalus kaitseväkke astuda, kuid pelgalt võimaluse olemasolu ei tähenda täielikku võrdsust. Praktikas tekitab võrdõiguslikkuse rakendamine mitmeid küsimusi.

Naiste ajateenistus pakub meedias üha enam kõneainet ja kasvanud on ka naiste hulk, kes on selle täies mahus läbinud. Seega oleme jõudnud juba kaugemale vanamoodsatest arusaamadest, mille alusel ei ole naistel sotsiaalseid või bioloogilisi „eeldusi" meestega võrdväärselt sõjalise ettevalmistuse saamiseks – statistika naistest, kes ajateenistuse edukalt läbivad, tõestab vastupidist. Näiteks 2012. aasta uuring Afganistani ja Iraagi naiste ning meeste sõjalise valmisoleku teemal tõdes, et lahingutegevus ei mõju nais- ja meesväelastele erinevalt ning vaimne valmisolek on võrdne mõlema soo puhul. Tõsi, statistika ei peegelda emotsioone ega seda, mida teemast puudutatud isikud arvavad-tunnevad. Tihti tuuakse argumendiks, et naised ei ole militaarvaldkonna jaoks loodud, sest neil puuduvad selleks eeldused või füüsiline võimekus. Kui tuua aga paralleeliks nende meeste kasvav hulk, kes ei läbi ajateenistuseks tarvilikku arstlikku komisjoni, siis tundub, et ka meessoole pole loodus „ajateenistuse stardikomplekti" kaasa andnud.

Teisest küljest võivad naised minna kaitseväkke, kui nad seda ise soovivad – rõhk on vabatahtlikkusel. Kuidas on lood meessoost kutsealustega, kelle jaoks 8 või koguni 11 kuud kaitseväge on pigem õudusfilmistsenaarium kui tõestus õilsast isamaa-armastusest? On olemas küll 12-kuune asendusteenistus, mis on mõeldud noormeestele, kelle jaoks tavapärane ajateenistus on vastuolus nende usuliste või kõlbeliste vaadetega, ent kui tuua näiteks Norra, tundub efektiivsem variant arvestada kutsealuse sobivuse juures ühe kriteeriumina tema motiveeritust.

Seega jõuame ringiga tagasi algusesse – ei ole piisavalt põhjendatud, et ajateenistuse läbimine on kohustuslik või vabatahtlik üksnes ühele soole. Seda nii võrdõiguslikkuse aspektist kui ka lihtsale loogikale tuginedes. Eesti kontekstis on avaldanud sellele mõttele poolehoidu ka mitmed avaliku elu tegelased, sealhulgas Eesti kaitseväe juhataja Riho Terras.

Küsimuses, kas Eesti peaks võtma eeskuju Norrast ning muutma ajateenistuse kohustuslikuks ka naistele, on õige vastuseni jõudmine keeruline, sest valdkond on väga mitmetahuline. Siiski näib, et puudub alus naiste kaitseväest „eemalhoidmiseks". See, kas ühiskond on naiste kohustuslikuks ajateenistuseks valmis, on mõistagi hoopis teine küsimus.

SEKSUAALNE AHISTAMINE

Kuigi tehnoloogia areng militaarvaldkonnas ja traditsiooniliste soorollide kadumine ajas võimaldab sooliselt tasakaalustatud armeede teket, ei tohiks unustada segasooliste kaitsejõudude varjupoolt, milleks on tihtipeale seksuaalne ahistamine.

Näiteks võib tuua Iisraeli kaitsejõud, kus seksuaalne ahistamine on avalik saladus, millest ollakse teadlik, ent ei räägita. Ka avalikkuseni jõudnud juhtumid on lahendatud ebaõiglaselt ning seda eelkõige seetõttu, et ohver soovib säilitada anonüümsust. Mõistagi on tegemist igati inimliku ja õigustatud sooviga, ent ohvri anonüümsus võimaldab ahistajal terve nahaga pääseda – karistuseni tihtipeale ei jõuta ning äärmisel juhul kõrvaldatakse ahistaja ametist. Kuigi teatud arenguid on toimunud, näiteks ennetustöö kaitseväelaste koolitamise vormis, ei ole olukord siiski kiita[2]. 2013. aastal Iisraeli kaitsejõududes korraldatud uuringu tulemuste kohaselt oli iga kaheksas naine ning 9% meestest kaitseväes ahistamist kogenud. Suurem osa sellest teada ei andnud ega esitanud ka sellekohast kaebust[3].

Mõistagi ei ole ahistamisküsimus üksnes Iisraeli probleem – seda esineb rohkesti üle maailma. Ka Eesti kaitseväes tehtud uuringus nenditakse, et seksistlikud kommentaarid ning ebameeldiv seksuaalne tähelepanu ei ole kahjuks haruldus (samas tuleb märkida, et antud uuringu naisvastajate osakaal oli juhuslik, sest otsene eesmärk ei olnud soopõhiste tulemuste kogumine)[4].

MIKS ÜLDSE?

Jättes hetkeks kõrvale ajateenistuse süsteemisisesed vead, võivad mõlema soo kaasamisel kaitsejõududesse olla ka omad plussid – lisaks kõige loogilisemale, et mida rohkem on inimesi, kes kvalifitseeruvad kaitsejõududesse, seda rohkem on inimesi, kelle vahel valida ja keda rakendada, võib naiste esindatus missioonidel olla kasulik ka teistel põhjustel.

ÜRO rahuvalves (mis tegelikult ei erine palju kaitseväe kontseptsioonist) nähakse suurt vaeva, et rahuvalvajate seas oleks võrdselt mehi ja naisi, ning mitte üksnes UN Women (ÜRO soolise võrdõiguslikkusega tegelev alaprogramm) aruandesse linnukese tegemise eesmärgil. ÜRO on täheldanud, et naiste osalemine organisatsiooni politsei-, militaar- ja tsiviiloperatsioonidel on toonud positiivseid tulemusi, kuigi naised on jätkuvalt vähemuses. Lisaks tõestusele, et naised saavad füüsilise võimekuse poolest oma ülesannetega hakkama, saab neid rakendada mitmetel delikaatsetel funktsioonidel. Maailma eri paigus toimuvatel rahuvalvemissioonidel võimaldab naisrahuvalvajate osalemine propageerida muu hulgas kohalikes kogukondades naiste iseseisvust ja mõista paremini kriisipiirkondades elavaid naisi. Naisrahuvalvajad saavad pakkuda psühholoogilist tuge ning koguda informatsiooni naiste kohta, kes on kannatanud vägivalla all (naisel võib olla antud olukorras raskusi meessoost isiku usaldamisega), või julgustada naisi osalema kaitseväes piirkondades, kus selline praktika ei ole levinud või on pigem taunitud. Ehkki ÜRO rahuvalvemissioonidel on naiste panus suurim moraalsetes küsimustes, on see valdkond võrdväärselt tähtis missiooni muude ülesannete täitmiseks.

Rääkides naistest, meestest, püssidest ja sõjalisest ettevalmistusest kipub unuma kaitseväe tegelik siht – nimelt sõja- või kriisiolukorras reageerimine. Eesmärk on oma riiki kaitsta, ning mitte ainult vaenlasele kõrri karates, vaid oma rahvast ka psühholoogiliselt aidates. Kuigi ÜRO rahuvalve roll on olla pigem kolmas ning neutraalne pool, võib nende tegevust võrrelda ka riikliku kaitseväega. ÜRO seisukohti järgides oleks arusaadav ja loomulik, kui ka riiklik julgeolek ei toetuks üksnes meessoole. Enne kui hakatakse looma sooneutraalset kaitseväge, on oluline kõrvaldada olemasolevad probleemid – nagu seksuaalne ahistamine –, et hoiduda lumepalliefektist, mistõttu kitsaskohtadega tegelemine võib osutuda hiljem üle jõu käivaks ülesandeks.

[1] *C.L. 2014. National service in Eritrea: Miserable and useless. – The Economist, 10.03.*

[2] *Scheindlin, Dahlia 2015. How not to be sexually harassed in the IDF. – +972 Magazine, 04.05.*

[3] *Efraim, Omri 2014. Report: 1 in 8 IDF women soldiers experienced sexual assault in 2013. – Ynetnews, 02.03.*

[4] *Rahvusvaheline Kaitseuuringute Keskus, Inimõiguste Instituut. Inimõigused kaitseväes 2013–2014.*

Foto: Asia Malinowska (CC0 1.0)

MÜÜRILEHT VALITSUSE

Müürileht pöördus eesti feministide ja naisõiguslaste poole palvega osaleda mõtteeksperimendis. Küsisime, milline võiks olla ainult naistest koosneva valitsuse isikkoosseis ja prioriteetsed poliitikasuunad. Lubage esitleda, Müürilehe 100% naisvarivalitsus!

Järjekordne poliitikanädal Eesti Televisiooni ekraanil. Kuskil tõmmatakse feministide koltunud kaustikus tabelisse kriipse: lahtrisse „Vabariigi kodanikud" läheb üks kriips, lahtrisse „Foorum" kaks kriipsu. Iga kriips sümboliseerib saatesse kutsutud naiskülalaste arvu. Kriipse on lahtrites üldiselt vähe, harvad pole ka juhud, kui lahter jääb üldse tühjaks. Eriti kui arutluse all on majandus või julgeolek. Kõvade teemade puhul pole põhjust naisi saatesse kutsuda. Sellistel puhkudel lasevad aktiivsemad naisõiguslased sotsiaalmeedias käiku meemi #erandkorrasainultmehed.

Hiljuti Eesti Ekspressis avaldatud statistikast selgus, et käimasoleval hooajal on „Foorumi" saatekülalistest olnud ainult 22 protsenti naised. „Vabariigi kodanike" puhul küündib see number õnneks veidi kõrgemale[1]. Probleem on toimetajatele ning saatejuhtidele ammu teada. Vilkamad feministid saatsid eelmisel aastal naistepäeva paiku ETV juhtkonnale isegi ühispöördumise, kuhu oli lisatud nimekiri potentsiaalsetest naiskülalistest teemade kaupa. Puust ette ja punaseks! Sellele vaatamata pole loodetud murrangut tulnud. Toimetajate vastused küsimusele, kuidas eetris ikkagi nii vähe naisi figureerib, on ebalevad. „Muidugi tahaks alati naisi saatesse rohkem," kommenteeris „Vabariigi kodanike" toimetaja Ivo Laev aasta tagasi. „Kuidas saatekülalisteks kutsuda rohkem naispoliitikuid, on ka väga hea küsimus. Kuidas teha nii, et valitsuses oleks rohkem naisi, kuidas teha nii, et parlamendis oleks rohkem naisi..." sekundeerib talle Ainar Ruussaar, visates palli mugavalt poliitikute kapsaaeda[2].

Valitsusjuhi seletused pole antud juhul sugugi paremad. Peaminister Taavi Rõivase kohmetu tahaks-küll-aga-mis-sa-teed on läinud juba feministide kullafondi. Paraku on naine aastal 2016 valitsuses tõepoolest niivõrd harukordne nähtus, et need vähesed (täpsemalt kaks), kes sinna sattunud on, peavad esindama automaatselt kogu naissugu. Müürileht otsustas vaadata, kas tõesti ei saa midagi naiste esindatuse suurendamiseks ära teha. Tuli välja, et meil on väga palju võimekaid, kompetentseid ja suure juhtimiskogemusega naisi, kes võiksid suurepäraselt Eestit juhtida. Saagem nendega tuttavaks.

Eesti esimeseks naispeaministriks pole sobivamat kandidaati kui välisminister Marina Kaljurand, keda meedias praegu küll rohkem presidenditooliga seostatakse. Märkimisväärsete diplomaatiliste ning välispoliitiliste kogemustega Kaljurand on õige inimene tüürima Eestit ajal, mil me valmistume esmakordselt Euroopa Liidu eesistujaks olema ning meie koduõuele jõudnud globaalsed probleemid kujundavad järjest rohkem kohalikku poliitikat. Kaljurannal on ministritest praegu ilmselt kõige kõrgem toetusreiting ning meedia on ta peaaegu ühehäälselt omaks võtnud. Selline usalduskrediit peaks olema igati piisav valitsusjuhi vastutusrikka ametikoha täitmiseks.

Kaljurannast vakantseks jäänud välisministri ametikohale leiaks pädevaid ning tugevaid kandidaate lademes. Näiteks Türgis resideeriv Lähis-Ida ekspert Hille Hanso või ametist lahkuv Eesti esindaja Euroopa Kontrollikojas, Kersti Kaljulaid, kes kuulus enne Euroopasse suundumist Isamaaliidu ridadesse. Müürilehe naisvarivalitsuse välisministriks nomineerisime siiski Riina Kionka, keda mõned varivalitsust kokku panna aidanud inimesed nimetasid „kõige silmapaistvama välispoliitilise karjääriga eestlaseks" ning „Euroopa Liidu välispoliitikat enim mõjutanud isikuks üldse". Euroopa Ülemkogu esimehe Donald Tuski välispoliitikanõunikuna töötava Kionka Eestisse toomine nõuaks ilmselt suurt veenmisjõudu, kuid usume, et Kaljurannal oleks see olemas.

Riigihalduse ministriks tooksime veel ühe värske näo – pikka aega uuringuagentuuri Praxis juhtinud Annika Uudelepa, kes on juba aastaid avaliku sektori reforme uurinud ning Eesti haldusreformi ühemõtteliselt läbikukkunuks kuulutanud. Ummikseisust väljatulemiseks on tarvis inimest, kes jaksaks teha argumenteeritud ja tõenduspõhist selgitustööd ning oleks vaba erakondlikest köidikutest. Siseministrina oleks Uudelepa parem käsi selles valitsuses pidurdamatu ühendaja ja probleemilahendajana tuntud Katri Raik, samuti IRLi taustaga endine TÜ Narva Kolledži rektor, kes täidab praegu sama ametipositsiooni Sisekaitseakadeemias. Kuna naisvarivalitsus tegeleks programmiliselt nõrgemate ühiskonnagruppide õiguste tagamise ning kaitsmisega, oleks Ida-Virumaa eritähelepanu all.

Seepärast taastaksime rahvastikuministri ametikoha, kelle vastutusvaldkonda kuuluksid ka integratsiooniküsimused. Sellele ametipositsioonile määraksime Raiki järglase TÜ Narva Kolledžis ehk Kristina Kallase. Ida-Virumaalt pärit Kallas oskab suurepäraselt vene keelt ning omab süvateadmisi Eesti venekeelse kogukonna arvamustest, hinnangutest ja maailmavaatest. Ka pagulaskriisi võimalike tagajärgedega tuleks Kallas MTÜ Eesti Pagulasabi endise juhina kindlasti paremini toime kui burkakeeldu vaagiv Margus Tsahkna.

Ta ei oleks ainus Kallas Müürilehe naisvarivalitsuses. Üks nimi, mis kordus refrääninа Müürilehte nõustanud inimeste huulilt, oli Reformierakonna europarlamendi saadik Kaja Kallas, kellele pakuti küll peaministri, küll majandusministri, küll justiitsministri ametikohta. Lõpuks nomineerisime ta vabaturu liberaalile sobivalt hoopis rahandusministriks. Kallas on kahtlemata üks neid poliitikuid, keda avasüli Brüsselist Eestisse tagasi oodatakse, nii et loodetavasti jääb tema europarlamendieksiil lühiajaliseks. Naisvarivalitsuse majandusministriks valisime Keskerakonnas paleepööret sepitseva Kadri Simsoni, kes pole oma talendile vastavat väljundit Eesti poliitikas senini leidnud. Majandusministeeriumi juhtimine korvaks kahtlemata CVs laiutava suure tühimiku, samas kui Keskerakonna vaesemale elanikkonnale suunatud majanduspoliitika haakuks naisvarivalitsuse programmiliste lähtekohtadega. Majandusküsimustes oleks naisvarivalitsuses jäme ots siiski Reformierakonna käes, sest ettevõtlus- ja innovatsiooniministri ametikohale pakume välja Yoko Alendri kandidatuuri, kelle vastutusvaldkonda võiks tuua ka taristuküsimused. Ühe nõuandja arvates suudaks Alender mõtestada siinset elukeskkonda ümber nii, et oskaksime seda paremini kasutada ja armastada. Kuna naisvarivalitsuse eesmärgiks on terved ja õnnelikud inimesed, on keskkond selle saavutamiseks määrava tähtsusega.

Hädasti oleks naisi vaja kahte ministeeriumisse, mida Eesti ajaloos ongi seni ainult mehed juhtinud. Nendeks on kaitseministeerium ja justiitsministeerium. Andekaid naisjuriste toodab Tartu Ülikool konveiermeetodil. Õnneks on vähemalt ametis olev riigiprokurör naine ning lõpuks ometi määrati naine ka õiguskantsleri ametikohale. Seepärast nomineerime Ülle Madise asemel justiitsministriks Euroopa inimõiguste kohtuniku Julia Laffranque'i, kes võiks tuua oma kogemustepagasiga valitsusse rohkem euroopalikku suhtumist, nägemust sellest, milline näeb maailm välja 21. sajandil. Välismaalt tooksime tagasi ka kaitseministri, kelleks nomineerime kaitse- ja välispoliitika valdkonnas suurepärase analüüsivõime poolest tuntud Kadri Liigi. Euroopa Välissuhete Nõukogu eksperdina on Liik ühtlasi rahvusvaheliselt hästi võrgustunud.

Seevastu sotsiaal- ja haridusvaldkonnas on naised pikka aega tooni andnud ning sobivate kandidaatidega saaks mehitada (milline naisvalitsusele kohane termin) terve ministeeriumi. Nagu ütles tabavalt üks varivalitsust kokku panna aidanud inimene, ei seisne Eesti hariduse väljakutsed mitte parema akadeemilise edukuse saavutamises, vaid koolielu võrdsemaks ja kiusamisvabaks muutmises. Seepärast pidasime kõige sobivamaks kandidaadiks sellele ametikohale Eesti Seksuaaltervise Liidu juhti Kristina Papsejevat, kelle eestvedamisel võtaksid haridusasutused vastu kohustuse võrdõiguslikkuse teemasid ühiskonnas arendada ja toetada.

Tervise- ja tööministriks nomineerime Tervise Arengu Instituudi juhi Maris Jesse, kes on olnud oma valdkonnas väga jõuline juht ning kellel on juhtumisi ka „süda õiges kohas". Ministeeriumit jagaks Jesse Häli Tarumiga, kes tooks oma noorusega värskeid tuuli ja avatud mõtlemist valdkonda, mis seisab väga suurte muudatuste lävel. Lisaks oleks Müürilehe naisvarivalitsuses ka portfellita võrdõiguslikkuse minister. Selle ametikohata poleks võimalik tegeleda fokuseeritult varivalitsuse jaoks prioriteetsete valdkondadega, nagu naiste palgalõhe vähendamine, naistevastase vägivalla vähendamine, naisjuhtide osakaalu suurendamine börsiettevõtetes ning sootundliku pedagoogika arendamine. Nende ülesannete täitmiseks võrdõigusvolinikust ei piisa. Uue valdkonna juhtimise usaldaksime Kadi Viigile, kes on töötanud võrdse kohtlemise eksperdina üle kümne aasta.

Isegi pealtnäha nii arhailise valdkonna, nagu seda on põllumajandus, ministritooli täidab naisvarivalitsuses oma elu Brüsseliga sidunud Maive Rute, kes on Euroopa Komisjonis mitmel juhtival ametikohal töötanud ega karda võtta vastu uusi väljakutseid. Rute kasuks räägib lisaks rahvusvahelisele kogemusele ka potentsiaal tuua valdkonda innovatsiooni, mida maaelu hädasti vajab. Keskkonnaministriks saaks Kaljuranna juhitavas valitsuses aga Eestimaa Looduse Fondi juhatuse esimees Silvia Lotman, kelle nimi loodussõprade seas pikemat tutvustamist ei vaja.

Ning lõpuks kultuur. Kolmanda põlvkonna feminism on intersektsionaalne. Selle poole püüdleb ka Müürilehe naisvarivalitsus. Seetõttu esindab Eesti venekeelset kogukonda ministrite seas kultuuriajakirja PLUG peatoimetaja ning Eesti nüüdisaegse vene kultuuri festivali VDRUG peakorraldaja Olesja Rotar.

Seega, Taavi, saab küll! Kui tahta, saab isegi väga hästi.

[1] *GRAAFIK: ETV vestlussaadetes on naisi kaks korda vähem kui mehi. – Eesti Ekspress, 26.02.2016.*

[2] *Peegel, Mari 2015. ETV poliitikasaated: eetris ainult mehed. – Eesti Päevaleht, 27.05.*

Varivalitsust aitasid kokku panna: Eveliis Kurs, Maris Hellrand, Gea Kangilaski, Katrina Helstein, Evelin Tamm, Kristina Papsejeva, Helen Tammemäe, Anna-Stina Treumund, Kadi Viik, Maari Põim, Killu Sukmit, Minna Hint, Mari-Leen Kiipli ja Pire Sova. Toimetas: Henri Kõiv.

MEHITAS

Marina Kaljurand
peaminister

Riina Kionka
välisminister

Annika Uudelepp
riigihalduse minister

Katri Raik
siseminister

Kristina Kallas
rahvastikuminister

Kaja Kallas
rahandusminister

Kadri Simson
majandusminister

Yoko Alender
ettevõtlus- ja innovatsiooniminister

Julia Laffranque
justiitsminister

Kadri Liik
kaitseminister

Kristina Papsejeva
haridus- ja teadusminister

Maris Jesse
tervise- ja tööminister

Häli Tarum
sotsiaalkaitseminister

Kadi Viik
võrdõiguslikkuse minister

Maive Rute
maaeluminister

Silvia Lotman
keskkonnaminister

Olesja Rotar
kultuuriminister

NAISTEGA

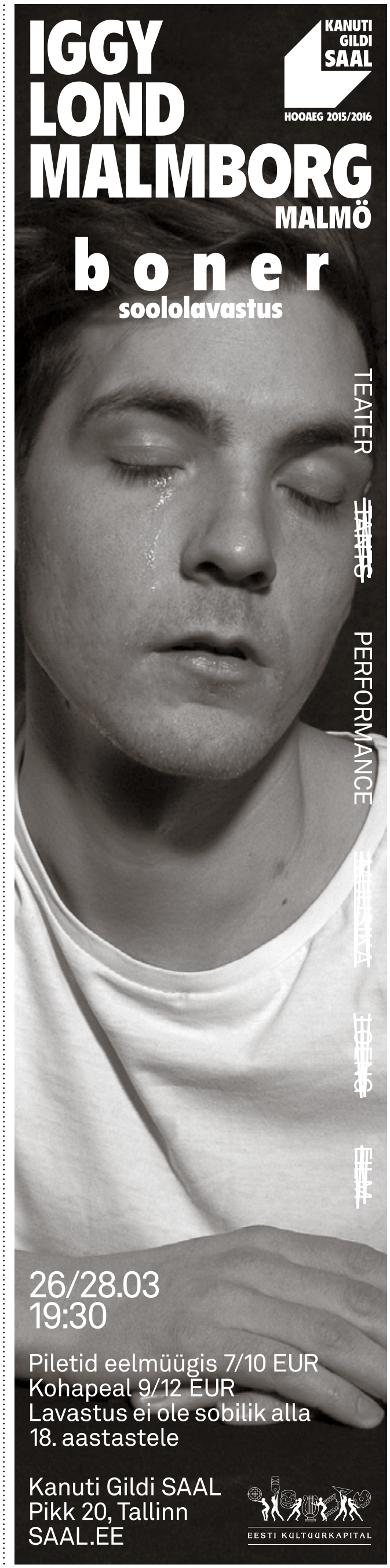

PORNO, MIS ON HINGELE HEA

Piret Karro

Pornorevolutsioon on alanud ning selle eestvedajaks ei ole keegi muu kui feministid, kes on olemasoleva kahtlase kraami kirumise asemel ise kaamera haaranud ja hakanud tegema paremat pornot, mis pakub naudingut nii kehale kui ka vaimule.

Kaader Erika Lusti lühifilmist „A Talk Too Dirty"

Ekraanile ilmub noor mees, kes astub sisse raskest hooviuksest. Tema kergelt habetunud lõuga täiendavad patsi seotud heledad lokid ning lihaselistel õlgadel istub rändurikott. Mehe pruunid silmad vilksatavad tema käes olevale suunistega paberile. Mees sammub edasi ning nüüd näeme teda punaroosalt valgustatud hämaras koridoris. Taustaks oiged ja teadvustaja ruuporihääl, mis lubab nummerdatud uste taga erinevaid maiustuste nimedega üllatusi. Mees piilub üle ühe läve, kust paistab kellegi blondide parukajuustega kaetud selg. Järgmise ukse tagant silmab ta lihaselist jalga rihmadega kontsakingas. Mees astub läbi koridori lõpus olevate kuldsete narmaskardinate ning saabub punaste küünaldega valgustatud tühja tuppa – kammerlikku teatrisaali. Lavatagust varjavad samuti kuldsed narmad ning mees istub pärast seljakoti nurka toetamist ainsale tugitoolile, mis on lava poole suunatud. Ta poetab laual olevasse purki taskust mõned mündid.

Mängima hakkab kitarrimuusika. Kuldsete narmaskardinate vahelt astub välja androgüünne kogu, seljas hele vihmamantel ning peas kübar. Mees jälgib teda pingsalt.

Muusikasse lisanduvad trummid ning lavale ilmunud kogu tõstab silmad – tumedaks värvitud huultega kaunis tõmmu naine, kes hakkab aeglaselt tantsima, koorides tükkhaaval maha oma seljas olnud mitu numbrit suuremad riided: mantel, lips, traksid, püksid, triiksärgivarrukad (mees võpatab erutusest) ja ülejäänud triiksärk, aluspüksid. Kaamera näitab tugitoolis istujat, kes hõõrub ühe käega oma püksireit. Naine jätkab tantsu. Mees avab püksiluku. Naine võtab alussärgi seljast. Nüüd on ta täielikult alasti, kui arvata välja kõvakübar, kingad, sokid ja sokitripid. Naine istub toolile lava keskel, avab jalad ning viipab ühe sõrmega mehe jalgevahe suunas, mille peale too oma suureks paisunud peenise pükste seest vabastab. Tantsija ja vaataja masturbeerivad vastamisi. Muusikas saadavad bassivokaali kitarririfid. Naine istub tooliservale, kastab parema käe sõrmed suus märjaks, tõstab kingastatud jalad üles ja hõõrub oma naudingupunkti, pakkudes tema vastas istuvale mehele kõige eksplitsiitsemat vaadet. Mees ei pööra temalt silmi, masseerides oma erutunud riista, kontrollimatu muie pingelise pilgu all. Naine ronib põlvili toolile, jäädes tuharatega mehe poole, ning siseneb sõrmedega endasse, oiates. Näeme kaadris naise raseeritud häbememokki ja mehe raseeritud kubet ning nende teineteist jälgivaid, ent naudingus ähmastuvaid pilke. Naine ja mees seksivad vaikuses iseendaga, kuni mõlemad saavad orgasmi.

Kaader hajub pimedusse ning kui ekraanil taas valgust näeme, seisab mees, seljakott uuesti seljas, päevavalges maja hoovis trepimademel, mida mööda siidseelikus naine alla sammub. Tema käes on rahakott, millest ta seksika aktsendiga lausutud sõnadega „sa olid väga hea" mõned saja- ja viiekümneeurosed välja tõmbab ning tänuga mehele ulatab. Mees vastab tooniga, mis kõlab nagu „aitäh hoopis sulle", ning vaatab imetlusega lahkuvat naist ja siis oma raha. Lõpukaadris näeme stiilse naise selga sammumas ukse poole, kust mees enne sisse astus.

See on Erika Lusti lühifilmi „Chicazo" (2015) kirjeldus, mis on üks kümnest Lusti feministlikku pornosarja „XConfessions" kuuluvast filmist, mida ühel veebruariõhtul Berliinis Babyloni kinos näen. Lähen Berliini, et teha selle artikli jaoks intervjuusid sealse alternatiivse pornoskeene esindajatega, ning satun ka mõnele seansile. Pärast ülalkirjeldatud „XConfessionsi" filmide vaatamist tekib hea tunne – ergas ja lõbus, see mõjub lausa teraapiliselt.

Erika Lust on Rootsist pärit filmirežissöör, kes on tõusnud oma Barcelonas tegutseva produktsioonifirmaga progressiivse porno staariks pärast oma üleöö menu saavutanud esimest filmi „The Good Girl" 2004. aastal. Oma kuulsas TEDx-i kõnes „It's Time for Porn to Change" (TEDxVienna, 2014) ütleb ta, et pettus peavoolu pornos ning mõistis, et vaja on hakata tegema paremaid filme, kus seks võib olla räpane, aga väärtused peavad olema puhtad.

Linastusjärgses vestluses režissööriga, mida juhib Indiewire'i filmikriitik Jessica Kaing, selgitab Lust, et kui ta peavoolu pornot (siin ja edaspidi peetakse selle mõiste all silmas videoid, mis on üleval näiteks PornHubis või YouPornis) vaatas, tundus talle, et selle tegijad ei ole huvitatud seksist ega kinokunstist, vaid ainult rahast. Lust meenutab, et kui minna pornoajaloos tagasi 1960–70ndatesse, siis tollastes filmides on lugu, selgus, visioon ning idee sellest, mida näidata tahetakse. Videoühiskonna väljakujunemisel muutus pornofilmide tegemine vorstivabrikuks, kus filmide sisu läheb järjest agressiivsemaks ja vägivaldsemaks, aga hinge sisse ei jää. Lust ütleb, et seks on midagi palju enamat kui see, mida peavoolu pornos näha võime – seks seisneb inimestevahelises intiimsuses.

„Ma ei arva, et me peaksime kartma eksplitsiitse seksi näitamist. Elame ühiskonnas, kus me näeme palju vägivalda, ning me lihtsalt kuidagi lepime sellega. Aga kui asi puudutab seksi – vagiinat ja riista, rindu ja – oh ei – nibusid –, hakkavad inimesed kartma. See on minu jaoks väga ebaloomulik, sest peaks ju vastupidi olema. (*Publik aplodeerib.*) Me ju pärineme seksist! Me kõik oleme siin tänu seksile," väljendab režissöör oma elujaatavat suhtumist.

Lisaks seksi austamisele leiab Lust, et peavoolu pornos keskendutakse liiga palju mehe naudingule, mis on iseenesest tore, aga veidi võiks mõelda ka naisele. Pornofilmides on mees enamasti peategelane, film on suunatud tema rahuldamisele ning naine on taandatud meeskangelase kõrval seksikiisu rolli. Lust tahab, et seksi kujutataks realistlikumalt, nii et kaks (või enam) inimest pakuvad vastastikku üksteisele naudingut. Nõnda, et meil kõigil oleks pornot vaadates hea olla.

Erika Lustil on praegu käsil lühifilmide projekt „XConfessions", kus ta teeb 10–15-minutilisi seksifilme fantaasialugude põhjal, mida inimesed talle tema veebisaidi *xconfessions.com* kaudu saadavad. Artikli alguses kirjeldatud „Chicazo" aluseks oli kasutaja Regularguy saadetud fantaasia mehest, „kes pole näinud kunagi midagi hüpnotiseerivamat kui see androgüünne tüdruk, kes võtab aeglaselt seljast oma mehelikke riideid".

Lusti filmid on visuaalselt väga ilusad. Võtteplatsid majades, korterites, maastikel, tänavatel on hästi paika seatud, iga detail mängib kaasa filmi visuaalsele stiilile ja sisule – juugendlik prantsuse rõdu aken Barcelonas, end araabia stiilis ehtinud lesbipaar Londoni *loft*'is, kuivanud heinamaa südasuvises maailmalõpufantaasias... Lisaks valgus, rütm, peen huumor – filmid on oma narratiivi terviklikkuse ja visuaalse kvaliteedi poolest lähemal väärtkinole kui piinlikule pitsapoisi stiilis näitlejatööga koduvideotele, mida oleme harjunud pornoga seostama. Näitlejad oskavad näidelda! Lust loob progressiivset pornot, millel on ka kõrge kaubanduslik väärtus.

Vaadates karakterite suhet, mõistame tihtipeale, et nii mõneski filmis on seks ajendatud (enamasti hetero)paari omavahelistest mängudest või soovist millegagi katsetada. Ent hoolimata sellest, kas tegu on elukaaslaste või lihtsalt seksipartneritega, on karakterid teineteise suhtes lugupidavad ja hooli(tse)vad. Seks tundub soe ja austav või isegi armastav.

PROGRESSIIVSE PORNO SPEKTER

Viis aastat pärast Eesti esimest feministliku kunsti näitust „Est. Fem" ja Mare Tralla videot „Nii me sünnitasime eesti feminismi" (1995), kuhu ta pornokaadreid sisse põimis, sai Barcelonas tegutsenud kunstnikel pornotööstusest kui vorstivabrikust kõrini ning seal algas 2000ndatel post-porno liikumine.

See nähtus polnud otseselt organiseeritud kunstnike võrgustik, aga aastatel 2002–2004 toimus Barcelonas mitme *genderqueer*-kunstniku *performance*'eid, millest on tehtud film „Mi sexualidad es una creación artística" („Minu seksuaalsus on kunstiteos", rež Lucía Egaña Rojas, 2011). Filmis meenutavad *performance*-kunstnikud, et neid ajendas tegutsema tunne, et olemasolev porno ei esinda nende seksuaalsust. Osa kunstnikest pidas oma eeskujuks pornoikooni Annie Sprinkle'it ning ka erinevaid mõtlejaid, nagu Judith Butler. Kuid enamik loobus üldse igasugusest kontseptualiseerimisest ning ütles, et nende tegevus põhineb õpitu unustamisel ning ei tugine raamatu-, vaid tänavateadmistele kunstist. Kõigepealt tuleb luule ja alles siis keha, ütlevad kunstnikud filmis. Nende esinemised ei ole püüdlikult erootilised, vaid seisnevad pigem keha erinevate osade tundlikkuse katsetamises – nagu lapsed, kes alles avastavad, et mõnel kehaosal on rohkem kõdi. Barcelona post-pornograafid hakkasid ise BDSMi elementidega videoid tegema, ütlesid lahti soobinaarsusest ning masturbeerisid avalikus ruumis. „Porno on liiga võimas vahend, et jätta see kellegi teise kätesse," ütleb dokumentaalis pornokunstnik nimega Pornoterrorista.

Erika Lusti filmid ja post-porno tegijate looming asuvad feministliku porno spektri eri otstes. Lust loob filme, mida on tänu nende esteetikale lihtne kaubastada, Pornoterrorista ja teised teevad aga märgatavalt nišilikumat kraami. Sarnases suunas tegutseb ka teine feministlik režissöör, Rootsist pärit Marit Östberg, kelle filmi „When we are together we can be everywhere" (2015) samuti Berliinis vaatama satun.

Östbergi film on isiklikum, poeetilisem, kadunud aegu taga igatsev mälestus kahe naise vahelisest armastusest ühel suvel Berliinis, kui nad seiklevad koos läbi seksuaalvabaduse pealinna kväär-seksipidude. Seksistseenid varieeruvad vuajeristlikust pilgust transsoolise mehe ja naise vahelisele BDSMiseansile ning kolme naise grupiseksile ühes järelhaagises heinakasvanud parkimisplatsil. Ülekaalulinekeha, karvased kaenlaalused ja raseeritud pead, menstruaalveri, libestinired ja kehaurgudesse kaduvad käed. Vahele ka mõni suudlus- ja suuseksistseen kahe tüdruku vahel puude vilus.

Pigem nišipoolele jääb ka Soomes ja Eestis väljaantav kväärfeministliku porno ajakiri Ménage à Trois, kust võib leida pornograafilisi fotoseeriaid ja koomikseid soolisuse binaarsust ja monogaamiat hülgavas esituses. Ajakirjas kajastust leidvad teemad varieeruvad masturbatsioonist BDSMini ning alastusest looduses aktifotodeni magamistoa privaatsuses. Töödest on aimata kultuurikriitikat, näiteks numbrit 2/2013 lehitsedes näeme kaanefotol olnud kondoomi sisse topitud pulmatordikujukest pruudi tuppe rändamas.

VÕIMUSUHTED

Istun pärast linastust Babyloni tühjenevas kinosaalis maha Paulita Pappeliga, kes mängis tol õhtul näidatud Erika Lusti filmis „The Ultimate Kink" (2016), ent on ka ise produtsent ning Berliini pornofilmifestivali üks kuraatoreid. Pappelit peetakse Berliini alternatiivse pornokultuuri ikooniks, kuna ta on tegutsenud spektri siin- ja sealpool otsas, olles teinud koostööd nii Lusti kui ka Östbergiga. Kui Lusti filmides mängib pikajuukseline Pappel *petite*'i iseteadlikku brünetti, siis Östbergi filmis paistis välja temagi minevik kiilaspäise *fuck-your-gender*-feministina.

Pappel peab seksuaalset vabastust osaks oma feministlikust tunnetusest – see on võimalus otsustada ise, mida ta oma kehaga ette võtab. Feminism tähendab tema jaoks alati

jätkub >

kaugemale mõtlemist ning järelduste kriitilist analüüsi. Pappeli jaoks on pornotegemine enda seksuaalsuse väljendus, mille puhul ta tunnistab selle ekshibitsionistlikku loomust. „Ma sain juba väga noorelt aru, et tahan olla paljalt inimeste ees. See on minu jaoks loomulik," ütleb Pappel. Seejuures mõistab ta, et pornotegemine on radikaalne feministlik aktsioon, kuna osa feministidest peab pornot kui sellist vastuvõetamatuks, öeldes, et see ekspluateerib naisi. Ise pornotegemine on feministide ringkondades võrdlemisi harv nähtus. Ning see pole lihtne – feministliku pornolavastajana tuleb pidada silmas korraga nii näitlejate heaolu kui ka filmi poliitilisust, ent ka seda, et lõpptulemus oleks erutav.

„Ma loodan, et meie filmid aitavad muuta ühiskonna võimustruktuure. See kõlab utoopiliselt ja naiivselt, aga... Ma arvan, et see on osa seksuaalsest vabastusest. Mitte ainult naiste, vaid kõigi jaoks. Ma loodan, et see on osa soorollide, soolisuse representatsioonide ja ka seksuaalsuse konteksti muutumisest. Kui selle saavutame, oleme juba väga kaugele jõudnud. Aga see on aeglane ja raske võitlus," ütleb Pappel.

Samal linastusel saan tuttavaks ka Lusti teise näitleja Bishop Blackiga. Bishop on teinud feministlikest autoritest koostööd nii Erika Lusti kui ka Petra Joyga ning ütleb, et feministliku porno juures kõnetab teda kõige rohkem see, et filmides pole seks miski, mis on ülejäänud elust eraldiseisev, vaid lood mõjuvad terviklikult.

Tolleõhtuses „XConfessionsi" filmis „Dominate me" (Erika Lust, 2016) mängib Bishop *dominatrix*'ile allujat – meest, kelle seob juugendliku sviidi *king size* voodile kinni mootorratturist imeilus naine. Naise käes on võim – ja terariistad. Hiljem tõstatatakse vestluse ajal režissööriga publiku seast küsimus, kas Lust sättis teadlikult alluja rolli mustanahalise mehe. (Pärast küsimuse esitamist kostab saalist *boo*, aga tundub, et mitte Lusti, vaid küsimuse esitaja suunas.) Lust vastab eitavalt, öeldes, et valib rollitäitjaid selle järgi, millistel näitlejatel on rolli tehniliste eripäradega kogemusi ning kelle vahel ekraanikeemia klapib.

Hiljem, kui ma Bishopi endaga seda küsimust arutan, leiab näitleja, et oleks tore, kui eri rassidest inimesed algataksid rohkem diskussioone fetišismist – et ei oleks nii, et kui keegi näeb mustanahalist inimest alluja positsioonis, siis arvatakse kohe, et teda kasutatakse ära. Sellised küsimused on eriti huvitavad praeguses olukorras, leiab Bishop, kui Euroopas on tekkinud uus rassismi laine ning kuuleme USAst pidevalt uudiseid politseivägivallast mustanahaliste vastu. „Ma arvan, et kõigil on kohustus uurida, mis maailmas toimub, ning proovida mõista, et su sõbral võib olla sinu omast täiesti teistsugune reaalsus."

Filmid või *performance*'id on sündinud alati koostöös, selgitab Bishop, ning isegi kui vaatajani kandub võimusuhe, kus üks on alluja ja teine domineerija, on see varem kokku lepitud, selle taga on nõusolek. „Sellised asjad lahendatakse enne võtteid ära," ütleb Bishop, rõhutades, et feministlikul võtteplatsil tehakse enne filmimist selgeks, milliste aktidega keegi nõus on ning mis ebamugavust tekitab.

Eespool mainitud Marit Östbergi filmi teine osatäitja Mad Kate, kes kasutab Berliinis tegutsedes oma *performance*'ites alastust ja eksplitsiitset seksi, juhib tähelepanu, et ei tasu mõelda, et lihtsalt seetõttu, et tegu on kväärpornoga, on see kuidagi parem kui peavoolu porno. Kväärporno näitlejatel võib olla teistsugune sotsiaalne kapital ja teadmus kui tavaporno näitlejatel – neil on olnud ligipääs feministlikule ja kväärteooriale. Peavoolu ja kväärporno näitlejad võivad tegutseda erinevatel ajenditel, ent see, mis ekraanil toimub, võib paista sarnane. Seetõttu on oluline rääkida iga esinejaga eraldi, kuidas ta end võtteplatsil tunneb ning kuidas oma tööga suhestub, selle asemel et ainult silti vaadata, mis võib sisuliselt lihtsalt bränding olla. Kas näitleja tunneb ennast võimupositsioonil?

Foto: Mara-Lea Hohn

Paulita Pappel

„Isal probleemi pole," ütleb Paulita, kui küsin, kuidas perekond tema erialavalikusse suhtub. Ent Paulita ema on teise laine feminist, kes leiab, et pornograafia on kohutav ja ekspluateerib naisi. Paulita tunnistab, et on oma emaga sellest väga palju rääkinud ning ema on palju vaeva näinud, et oma tütart mõista ja austada. „Nüüd saame hästi läbi ning ta hindab minu tööd, kuigi arvab endiselt, et enamik pornost on pask," ütleb Paulita. „Minu jaoks on olnud üks kõige ilusamaid asju elus seoses kogu selle pornovärgiga võimalus emaga sellest rääkida ja panna ta ennast mõistma." Paulital on õnnestunud oma ema veenda, et pornograafia *ise* ei ole kohutav, on lihtsalt halbu filme, nii nagu on ka halbu Hollywoodi filme ja halba reklaami. „Me elame patriarhaalses ja väga seksistlikus ühiskonnas ning naisi representeeritakse mitmel viisil halvasti, aga mitte ainult pornos, vaid igasuguses meedias," ütleb Paulita.

Paulita Pappeli filme saad vaadata aadressidel xconfessions.com *ja* en.ersties.com *ning jälgida tema tegemisi Twitteris.*

Foto: erakogu

Bishop Black

„Mu vend teab, et ma teen pornot. Sest ta on gei. Üks asjadest, millele ma varem ei mõelnud, oli see, mis talle seejuures meeldida võib. Mõnele vennale meeldib rassidevaheline porno. Ja mõni vend võib teada saada, et tema enda vend teeb rassidevahelist pornot. Ma olin üsna üllatunud, kui kuulsin, et ta on mind näinud. Aga see vist pole meil teemaks tulnud, et ta ütleks, et ei kiida seda heaks. Mu vend ei oska minuga sellest hästi rääkida, sest see on... noh, kuidas sa räägid oma vennaga sellest, et ta teeb pornot, veidi veider. Ma olen üsna avatud inimene ja mulle meeldib igasuguste asjadega katsetada, nii et selline eksperimenteerimine ei tohiks teda eriti üllatada, kuigi kui ta mind esimest korda nägi, siis ta tõenäoliselt oli masturbeerimisega poole peal... (*Naerab.*) Minu peres ei öelda teatud asju kõva häälega välja, mõnest asjast ei kõnelda mitte kunagi, aga ma olen üsna kindel, et mõni mu pereliige teab, millega ma tegelen, ja nad endiselt räägivad minuga."

Bishop Blacki portfoolio leiad aadressilt bishopmod.tumblr.com.

PORNO NAISE VAATEPUNKTIST

Pornofilmitegija ja -näitleja Lucie Blush ütleb, et režissöörina ta kubjas ei ole – näitlejad otsustavad ise, kuidas nad seksida soovivad. Blushi filmid eristuvad eespool kirjeldatust oma lihtsama ja kodusema pildikeele poolest. Blush puutus feministliku pornoga esimest korda kokku Barcelonas Erika Lusti juures veebidisainerina töötades. Hiljem mõistis ta, et soovib ise veidi teistsugust pornot teha, ning lõi oma veebisaidi *welovegoodsex.com*, kust leiab „tüdruku vaatepunktist tehtud head pornot, erootilisi videoid ja silmailu".

Kui Lusti filmid on väga põhjalikult läbikomponeeritud ning produktsioonil tundub olevat eelarve, siis Blush ütleb, et tema stiil on lihtsus: hangi lihtsalt suvaline kaamera ja jutusta oma lugu. Praegu on lavastajal käsil otsaette kinnitatud GoPro kaameraga filmitud stseenid, kus näeme tegevust sõna otseses mõttes tüdruku vaatepunktist. Võtteplatsid on enamasti sõprade korterites, näitlejaid valib režissöör oma silma järgi ning lood pärinevad tema enda või sõprade kogemustest.

Blush kasvas üles Prantsusmaal ja läks juba 12-aastaselt ema käevangus kosmeetiku juurde jalgu raseerima. „Mulle õpetati, et ole ilus ja naerata. Ära jookse, ära tee laineid." Selline kasvatus tekitas tunde, et teatud kehaosi tuleb häbeneda. Alles pärast feministliku porno avastamist mõistis Blush, et oli mõelnud iseendast varem kui isiklike ihadeta objektist, kelle ainus ülesanne on pakkuda naudingut. Pornot tegema hakates mõistis lavastaja, et tema enda seksuaalfantaasiad on sama palju väärt kui meeste omad ning tal on õigus nii seksist keelduda kui ka seda soovida. Blush leiab, et peavoolu pornot vaadates ei või kindel olla, kas naine ekraanil naudib tegevust või mitte – naisi ei näe domineerivas, isiklikku iha väljendavas rollis.

Režissöör ise eelistab teha pornot sellise naise vaatepunktist, kes väljendab aktiivselt oma soove. Feministliku porno tegelased ei ole kõndivad stereotüübid, vaid kaks päris inimest, kes tahavad teineteisega seksida. „Feministlik porno seisneb seksi inimlikkuse mõistmises," ütleb Blush.

Samal ajal ei nõustu Blush mõistega „porno naistele", kuna naised pole inimeste allharu kindlaksmääratud fantaasiate ja ihadega. Samuti ei huvita naisi üksnes *softcore*-erootika, vaid neile meeldib igasugune porno *hardcore*'ist n-ö vaniljeni, jagab Blush oma tähelepanekuid.

SEKSITÖÖ VÄÄRTUS

Tajun Berliinis pornonäitlejaid ja -lavastajaid intervjueerides kuskil kuklas „prostitutsiooni" kui tabu taaka, mille olen ratsionaalselt hüljanud, aga osana minu postsovetlikust kultuuritaustast tiksub see mõte ikkagi peas. Usutletavatega seksitööst vesteldes pean silmas mõiste laia tähendust, mis hõlmab ka pornonäitlejaid. Feministliku porno režissöörid ei leia, et pornot kui sellist tuleks hukka mõista, sest siis mõistame samal ajal hukka ka naiste seksuaalsuse. Porno ärakeelamine ei kaotaks meie soovi seksida või masturbeerida. See tabu tuleb ümber mõelda. Nagu ülejäänud kultuur, pole ka porno kivisse raiutud. Seda enam, et seks pole mingi ärapeidetav salaasi, vaid seks on kõikjal. Seksuaalsus mõjutab seda, kuidas me üksteisega suhtleme ning kuidas üksteist tajume.

„Porno ei ole probleem," ütleb Blush. „Probleem on see, kuidas pornot tehakse." Prostitutsioon või seksitöö ei ole

< *eelneb*

Foto: Mara-Lea Hohn

Lucie Blush

Lucie esimene kord pornonäitlejana kaamera ees oli ühtlasi tema esimene kord naisega seksida. Lucie meenutab, et tahtis teha midagi väga autentset, nii et ta püstitas endale väljakutse, mille puhul tal poleks võimalik teeselda. Filmimiseelne ärevus taandus, kui kätte jõudis võte ning võtteplatsil valitses asjalik meeleolu – keegi ei vaadanud altkulmu tema tselluliidile või armidele, mille tõttu Lucie varem piinlikkust oli tundnud. Ning läks lahti: telefonikaameraga filmitud seks kahe naise vahel Barcelona 33-kraadises kuumuses... Adrenaliin ja võim oma keha üle. „Feministlik porno aitas mul oma kompleksidest üle saada," meenutab Lucie. „Oli väga hea tunne võtta võim oma keha ja oma seksuaalsuse üle."

Lucie Blushi filmid leiad veebilehelt welovegoodsex.com.

Foto: Mara-Lea Hohn

Mad Kate

„Küllap kuulsin feminismi kohta esimest korda oma emalt või tema õdedelt. Kuid seksismi olen kogenud nii kaua, kui ennast mäletan. Tundsin, et tüdrukuna, õigemini ei peaks ma ütlema „tüdrukuna", vaid olles selles kehas, mida tõlgendatakse teatud soole omaselt, ei võeta mind siin maailmas tõsiselt. Ma sain juba noorelt aru, mida tähendab olla seksualiseeritud. See oli enne, kui ma ise mõtlesin endast seksuaalse olendina. Mitte et lapsed ei katsetaks oma seksuaalsusega, aga nad ei mõtle sellest ehk niimoodi, nad lihtsalt mängivad oma kehaga. Aga märkasin, et minust mõeldi nii, ning mulle öeldi asju stiilis, et sa ju tead, et sind nähakse seksikana. Pidin aru saama, mida sellega peale hakata, kui ma ise enda kohta nii ei mõtle. Pead aru saama, kuidas väge leida. On raske tunda end vägevana, kui keegi teine ütleb, kes sa oled. Pead ise aru saama, kes sa oled ja kuidas sa ennast maailmas olles tunned. See on olnud elukestev protsess. Feminism on minu jaoks kogemuslik. Ma ei mäleta, millal esimest korda sõna „feminism" kuulsin, aga see mõistmine oli olemas juba enne sõna."

Mad Kate'i kodulehe leiad aadressilt alfabus.us.

LOE MÜÜRILEHE VEEBIVÄLJAANDEST KA INTERVJUUD ERIKA LUSTIGA.

õige või vale, inimestele pole vaja ette kirjutada, milleks nad oma keha kasutada võivad, leiab režissöör. Ekspluateerimine on vale, aga mitte vabatahtlik seks kaamera ees, ka siis, kui selle eest makstakse. Kedagi ei tohiks litsiks sõimata. „Kas mitte keegi pole lits või kõik on litsid," naerab Blush.

Kui Mad Kate'ilt seksitöö kui tabu kohta küsin, vastab ta, et olles ise seksitöötaja, olles küsinud seksuaalvahekorra eest inimestelt raha, ei ole ta nõus, et neid oskuseid ei tohiks kapitalistlikus kontekstis müüa. Kapitalism on igal juhul olemuslikult ekspluateeriv, leiab Kate, aga peame ikkagi arvestama, et tegutseme sellises ühiskonnas. Seksitöötajatel ja kõigil, kes kasutavad seksi mis tahes kontekstis, on pakkuda selles valdkonnas mingi teadmus – ning nende oskuste jagamine on imeline. Pornonäitlejaid, eraklientide vastuvõtjaid, seksuaalsete õpitubade korraldajaid, tantramassööre – kõiki oskustöötajaid, kes tegelevad kehaga erootilises kontekstis ning on tegelenud aastaid keha uurimisega, tuleks väärtustada sama palju kui tavalisi massööre või arste, leiab Kate, lisades, et paljudel inimestel on seksuaalsusega seotud kompleksid, mille lahendamiseks on seksitöötajatel väga vajalikke kogemusi. Oma seksuaalsuse mõistmiseks kulub terve eluiga.

Kate võrdleb oma keha ja seksuaalsuse tundmaõppimist kohaliku poliitikaga, mis ütleb palju selle kohta, kuidas me maailmaga laiemalt suhtleme. Peame leiutama viisi, kuidas luua sidemeid ja intiimsusi iseendaga. Kui saame iseenda ehk kohaliku tasandiga hakkama, ületades nende intiimsuste kaudu sildu teiste inimesteni, siis oleme omandanud väärtuslikud oskused, millel on laiem mõju, selgitab ta. „Niisiis, kas nende oskuste eest võiks raha küsida? Kapitalistlikus süsteemis? Absoluutselt, miks mitte. Neid oskusi tuleks väärtustada," ütleb Kate. Feministlik porno tähendab muu hulgas seda, et töötajatele makstakse õiglast palka.

SEKSUAALNE VABANEMINE

Olles naasnud Eestisse, lähen Berliini pornotripi lõpetuseks Ülase12-sse ülalmainitud post-porno dokumentaali linastusele, millele järgnenud vestlusring on ehk huvitavamgi kui Berliini linastuste *Q&A*-d kokku. Feministeeriumi kaasautori, Hispaaniast pärit TLÜ antropoloogiamagistrandi Amaranta/Toriani juhitud arutelus tõstatatakse küsimusi meeste seksuaalse represseerimise kohta – pole ju alust arvata, et lihastesse pumbatud peremehed vorstivabrikupornos väljendavad kogu meeste seksuaalsuse spektrit. Ent filme, kus mehed ausalt oma seksuaalsust avastavad, ei tea samuti palju nimetada.

Küsitakse ka, kas meestel on feministliku porno edust või naiste emantsipatsioonist midagi kaotada. Ehk võiks kanooniliste soolisuste murendamine kõigile osapooltele teatud vabastuse tuua? Peale selle võime mõtiskleda, mida õpib 12-aastane Hans, Igor või Anna maailma kohta, kui salaja pornot guugeldab.

Vestlusringis arutatakse, kuidas küsida näiteks oma partnerilt või klubist üles korjatud üheöökallimalt seksis midagi ebatraditsioonilist – midagi muud peale levinud võtete. Leiame arutelu käigus, et hea porno vabastab kujutlusvõime, annab alguspunkti, kust edasi liikuda, tutvustab võimalusi, mida teha. See ei peagi tähendama erilist trikitamist magamistoas, lihtsalt inspiratsiooni avastada enda ja oma kallima(te) seksuaalsust.

FILM

„GIRLS" – SILMAD KINNI JA ALASTI

SARJA „GIRLS" UUS, 5. HOOAEG ALGAS HBOS 21. VEEBRUARIL.

„Girls" (2012–..., USA). Looja Lena Dunham, osades Lena Dunham, Allison Williams, Jemima Kirke, Zosia Mamet, Adam Driver, Alex Karpovsky jt.

Me kõik kukume ja tõuseme püsti. Me kõik näeme teatud poosides imelikud välja. Kõik karjäärialased valikud ei vii meid redeli tippu ning mõnikord teeme me romantilistes suhetes otsuseid, mis ei ole just kõige targemad. Me ei näe igas riideesemes kaunid välja – ebakindlus on mõnel päeval meie elu lahutamatu osa. Me võrdleme end teistega ja pettume selle tulemusel oma peegelpildis. Elu olemuslik ebatäiuslikkus puudutab mõnele üllatuslikult ka naisi ja võib olla tänulik, et eksisteerib sari, mis püüab iga hinna eest näidata, et keegi pole veatu: ilusad tüdrukud situvad, intelligentsed tüdrukud kaotavad töökohti, elustiilikuningannad nutavad ka siis, kui kaamera ei käi. Aga kas me ei teadnud seda?

„Girlsi", viiendat aastat Ameerika Ühendriikide televisioonis jooksva sarja keskmes on nelja New Yorgis elava varajastes kahekümnendates naise elu. Nagu suurema osa puhul sarja autori Lena Dunhami loomingust, on tegemist üsna autobiograafilise materjaliga. Dunham mängib Hannah't, kelle suurim unistus on enda memuaaride avaldamine. Teel kirjandusliku eneseteostuseni saadavad teda sõbrannad Marnie (Allison Williams), kes kaotas töö galeristina, Shoshanna (Zosia Mamet), süütu ja ebakindel äriüliõpilane, ning Jessa (Jemima Kirke), hedonistlik metsikusele kalduv kunstnik. On selge, et sarja nimi on valitud teadlikult – stereotüüpne kahekümnendate algusega kaasnev *blunder* ei kehasta mingit naiselikkuse arhetüüpi, vaid viitab lapselikkusele Hannah', Marnie', Shoshanna ja Jessa olemuses. Ja seesama *blunder* on viinud eri meediaväljaannetes sarja feministlikuks nimetamiseni, pannes mind ja paljusid teisi samal ajal selle nimetuse täpsuses kahtlema.

Näidates valge njuujorgi naise vaatevinklit elule, püüab sari teha ära suure töö: normaliseerida pehmemaid kehasid, ebatavalisi suhteid, karjääripüüdlusi ja nende puudumist, seksi armastamist ja seksuaalsete kogemuste puudumist, aborti ja narkootikume. „Girls" ei teeskle, et aineid tarbivad ainult kodutud habemega tüübid, kellega suhestumine on võimatu, või et aborti tehakse ainult pärast vägistamist. Ja alastus! Lena Dunhami kehastatav tegelaskuju näitab ainuisikuliselt ilma vabandust palumata, et Hollywoodi standardist kõrgem rasvaprotsent näitleja/karakteri kehas ei pea tähendama, et tema alastusele pühendatav ekraaniaeg tuleks edu nimel automaatselt võimalikult lühikeseks teha. On selge, et paljud stseenid „Girlsis" ongi vastulöök eksisteerivale normatiivsele visuaalsele kultuurile, milles hele nahk, noorus ja konventsionaalne mehe pilku teeniv seksikus on alati esmased. Näeme erinevaid rindu. Näeme volte. Näeme kehaosasid, mille nahk liigub omasoodu ning allub gravitatsioonile. Ja näeme naist, kelle jaoks ei ole tema kaal alati kõige põletavam probleem. Samas suudavad sarja kirjutajad ausaks jääda ning tegelevad lääne feminismile olulise küsimusega – kehanormatiivsusega –, ohverdamata sarja nauditavat ausust – Hannah ei eita, et kaal tekitab tema jaoks tihti kurbust.

Teisalt jäävad „Girlsis" puudutamata teemad, mis on laia ringi jaoks feministlikust vaatevinklist samuti olulised, kui mitte veelgi olulisemad. Ei saa väita, et sarja autoril ei ole olnud võimalust viia end kurssi Manhattanist kaugemale jäävate probleemidega, seega on ta teinud teadliku otsuse mitte rääkida vaesusest, vägistamisest või homo- ja transfoobiast. Vastupidi, stseene, kus erinevad tegelaskujud väljendavad seksistlikke hoiakuid või kinnistavad lollide, otsustusvõimetute, edevate ja ambitsioonitute naiste stereotüüpe, on korralikult. Vastus küsimusele, kui palju suudavad Hannah, Marnie, Shoshanna ja Jessa meestest rääkida, ei rõõmusta kedagi, kelle jaoks on olulised ka muud asjad.

Sarju ja filme, mis räägivad valgete keskklassi naiste eludest ja muredest, oleme näinud küll. Lugusid allpool vaesuspiiri elavatest naistest, seksuaalsetest vähemustest, süsteemsest rassismist, korruptsioonist ja muudest laiematest ühiskondlikest probleemidest on loodud viimasel kümnendil aina enam – nende teemade kaasakiskuv ja mõtlemapanev käsitlemine on võimalik. Peaosatäitja Hannah, kelle enesekesksust ja privilegeeritust „Girls" ühel ajal pilab ja õilistab, kehastab oma isikus neid probleeme, mis „Girlsile" omased on. Kui sari oleks poliitiliselt aus, leiaks autorid enam viise, kuidas soovitud ühiskondlikku muutust näidata.

„Girlsis" teesklevad naised erinevates suhetes, et nad on nendega rahul, ning enamasti saavad mehed olla need, kes eksisteerivad läbinisti ausalt. Marnie teeskleb tööl, et vanameeste käed tema tagumikul ei häiri teda, Hannah teeskleb, et teda ei sega, kuidas tema sekspartner Adam teda kohtleb. Samal ajal on sarjas kirjutatud nii Adami, Ray kui ka kuulsa kunstniku Booth Jonathani karakterisse sisse täielik emotsionaalne vahetus ja ausus, mis neile ilmselge laheduse juurde annavad. Veelgi enam, meeste vabadus teha ja öelda, mida nad tahavad, on viidud nii kaugele, et ühes hooajas, isegi ühes episoodis võib märgata, kuidas autorid naise romantilisele või seksuaalsele ettepanekule vastuseks saadud „eid" trivialiseerivad – näeme nii Adami, Ray kui ka Booth Jonathaniga stseene, kus naise „eist" saab „jah" pärast seda, kui tema algset reaktsiooni ignoreeritakse. Hoidkem meeles, et kunst mitte ainult ei peegelda elu, vaid loob ja kummutab piire sellest, mis elu võib olla.

„Girlsi" on võimalik nautida ilma sellele feministlikke ootusi seadmata. Kurb-realistlik humoorikus, põnevad tegelased ja veidrad süžeeliinid pakuvad nautimis- ja suhestumisvõimalust nii poistele kui ka tüdrukutele. Selle isiklikkus ja ausus loovad sobiva pinnase, et arutada muidu stigmatiseeritud nähtusi, nagu obsessiiv-kompulsiivne häire, seksuaalne ahistamine töö juures või professionaalne läbikukkumine. Isikliku kogemuse kajastamise juurde võiks aga käia alati empaatia teiste kogemuste vastu ja reageerimine teadmistele ebavõrdsusest ühiskonnas. „Girls" ei ole sari, mis seda teeb – see funktsioneerib paljude jaoks pigem põgenemisvõimalusena pidevast analüütilisusest Suurde Õuna, millest saavad reaalsuses nii suuri ampse hammustada vaid väga vähesed tüdrukud.

Sanna Kartau

Kaasaegne kunst?!

Liitu kaasaegse kunsti uudiskirjaga ja saad teada:

cca.ee/liitu

Mikk Madisson "Tants isa haual" (2010)

NAISE MUUTUV ROLL NÜÜDISARHITEKTUURIS

Üha digitaalsemaks muutuvas arhitektuurimaailmas pole tehnilised oskused ehitamisel enam esmatähtsad. Konstruktsiooniarvutused on simuleeritavad, teadustöö kontsentreerunud pigem materjalidele ning aina olulisemaks peetakse ehitiste sotsiaalset funktsiooni – viimaks on tekkinud vajadus feminiinse lähenemise järele ka ehituspraktikas.

Intervjuu **Kristina Schineggeriga**. Küsis **Sille Pihlak**

Eelmise aasta üheks olulisimaks arhitektuurisündmuseks on loetud uurimistöö „Nähtamatud arhitektid"[1], mis toob päevavalgele 20. sajandi 48 olulist, kuid tunnustamata naisarhitekti.[2] Hiljuti Eesti Kunstiakadeemia arhitektuuriteaduskonna avatud loengute sarjas esinenud Kristina Schinegger (36), tunnustatud Austria arhitektuuribüroo SOMA kaasasutaja, auhindu pälvinud noor naisarhitekt, kolme Euroopa ülikooli õppejõud ning kahe lapse ema, räägib selle sajandi arhitektuurist, kus meeskolleegid on jäämas rohkelt soositud naisarhitektide varju.

Sa rajasid Viinis kolme meeskolleegiga oma arhitektuuribüroo ning teil on õnnestunud saada kümne lühikese aasta jooksul digitaalse disaini teerajajaks rahvusvahelistel näitustel (FRAC „Naturalizing Architecture") ja õppejõududena Euroopa juhtivates disainiülikoolides (Bartlett UCL, Innsbrucki ülikool, Viini tehnikaülikool) ning olete jõudnud ehitada märkimisväärseid hooneid (Expo „Theme Pavilion" Lõuna-Koreas, mobiilne kunstipaviljon „White noise" Salzburgis). Milline on sinu positsioon teie büroos?

Minu jaoks on arhitektuur meeskonnatöö. Tean, et tihti astub avalikkuse ette üks nägu, kuigi tema taga seisab terve meeskond. Me ei jaota kontorisiseselt rolle, nagu suurbüroodes tihti tehakse – raamatupidaja, disainer-arhitekt, kliendihaldur jne. Arhitektuuris on teadmised nendest positsioonidest olulised ja naised suudavad kõikide nende ülesannetega hakkama saada. Tegelikult on see isegi tähtsam kui poodiumil projekti seletamine.

Nii akadeemilises ringis kui ka igapäevases bürootöös on rohkelt naissoost juhtfiguure, kuid äri poolel domineerivad siiski mehed. Austrias on rohkelt kohtunikke, professoreid, erakondade juhte, kes on naised, mistõttu võiks arvata, et siin on olukord ka arhitektuuris parem, kuid ehitusplatsil näeme siiski ainult mehi. Näiteks praegu töötab meie juures väga ambitsioonikas noor naisarhitekt, kelle me saadame alati ka ehitusplatsile, et ta mõjuks tõsiseltvõetavamalt. Tema suur huvi on õppida ka äri tehnilist poolt ning arendada oskust klientide ja partneritega läbirääkimisi pidada.

Mis võiksid olla naisarhitekti eelised?

Tänapäeva maailmas on piirid nais- ja meesarhitektide vahel üpriski hägustunud. Näiteks tundub, et teen vahel ratsionaalsemaid otsuseid kui mu meeskolleegid, ja õnneks jääb naiste suureks eeliseks siiski nn *multitasking*. Oma igapäevatöös võtame me mitmeid erinevaid rolle ja kohustusi alates intervjuude andmisest kuni rahaasjade ja kõigi muude pisidetailidega tegelemiseni välja, kuid see võib olla ka üks põhjuseid, miks naised jäävad suures plaanis pigem varju.

Viini rakenduskunsti ülikoolis õppides sain ma kunagi geomeetriatunnis halvema hinde kui mu kursusekaaslane lihtsalt seetõttu, et olen tüdruk. Uskudes, et vastasin sama hästi kui meessoost õpilane, sain oma professorilt tagasisidet, et on ju teaduslikult tõestatud, et naistel on halvem ruumitaju. Olles sellise uuendusmeelse ülikooli õppejõu vastusest šokeeritud, esitasin sellekohase kaebuse. Minu arvates tulenevad erialased oskused siiski isikust, mitte soost.

Naiste panus valdkonna kõikides osades on absoluutselt vajalik, kuid meie nõrgaks küljeks on konfliktide lahendamine. Meestel läheb see palju lihtsamalt, nad suudavad ühel hetkel üksteisega agressiivselt võistelda ning järgmisel sõbralikult koos õlut jooma minna.

Selle asemel et üritada võtta üle meeste käitumismalle või olla neist paremad, võiksime pakkuda välja uudseid lahendusi. Demokraatlikum ja läbipaistvam süsteem võiks viia ühtlasemate palkadeni, mille puhul on kõikide sissetulek avalik ja tulemuspõhine.

Kust see kõik alguse on saanud? Kas viga on juba haridussüsteemis?

Jah, võib öelda küll, et Austrias on naised tehnilistel aladel vähem haritud, ja seetõttu ei tunne nad ennast nende puhul ka väga kindlalt. Traditsiooniliselt peetakse naisi tundlikemaks, mistõttu nad tegelevad tihti sisekujunduse ja materjalide valimisega. Kuid nüüdisdigitaalarhitektuuris on diskursus muutumas ja erialane innovatsioon on tihti materjaliteadusel põhinev ning see võiks anda omakorda naistele suure eelise.

Kas eksperimentaalne arvutipõhine (vähem tehnilistel eelteadmistel põhinev) ning uudismaterjalidele pühenduv digitaalarhitektuur on loonud uued võimalused feminiinsemaks ehituspraktikaks?

Võib-olla. Praegu on digitaalse maailma suurimad pioneerid ja diskursuse edasiviijad arhitektuuris just naised – Neri Oxman, Iris van Herpen, Julia Köerner jne. Innovaatilise arhitektuuri viljelejate ring on tegelikkuses väga väike ning õnneks stereotüüpidel sinna asja ei ole.

Teisalt võid sa olla nii eksperimentaalne, kui tahad, kuid tõelised probleemid algavad alles siis, kui sa ehitusplatsile jõuad ja midagi ehitama hakkad. Näiteks Koreas („Thematic Pavilion", Expo 2012, Lõuna-Korea, SOMA architects) olin koosolekutel alati ainuke naine, kuid seal oli ka teine probleem. Idamaade kultuuris on nimelt vanusel väga tähtis roll (*Kristina oli 33, kui hoone valmis* – S.P.) ja just see tegi arutelud vanemate inimestega pea võimatuks.

Samamoodi juhtus kord kohtumisel kliendi ja ehitusspetsialistidega, et ruumi sisenes mees, kes vaatas mulle otsa ja palus mul püsti tõusta ning ruumist lahkuda, öeldes, et mul on vaja kindlasti meilidele vastata vms. Ta arvas, et olen sekretär.

Kui mõelda korea naisarhitektidele, mis on peaaegu olematu nähtus, siis ka neil on sellega probleeme. Neil on justkui kaks äärmust: nad kas tahaksid olla silmapaistvad, olulised ja karmikäelised lasteta karjäärinaised või, vastupidi, jääda rasedaks ning lugeda oma karjäär sellega lõppenuks. Arvan, et paljude naiste probleem on see, et neile meeldib liialt olla ainuke naine pildil, ja sellest saab nende peamine fookus, mis on väga kurb.

Lääne ülikoolides, kus ma praegu õpetan, ei ole see muidugi enam nii. Teema on nii oluliseks puhutud, et nüüd pean ma näiteks ise kõikjale jõudma. Meie büroost, kus on veel peale minu kolm asutajat, kutsutakse alati mind loengut pidama, intervjuud andma, kooli esindama olenemata sellest, kes antud projekti kallal rohkem töötas.

Ehk sinuga on siis juhtunud hoopis midagi vastupidist, oled saanud n-ö esindusnäoks ja sinu meeskolleege on hakatud diskrimineerima?

Võib nii öelda jah, sest kõik tahavad naisesinejat. Digitaalse disaini kultuur on väga tundlik teema ja kuraatorite ning ülikoolide esindajate jaoks on äärmiselt tähtis saada ühepalju mees- ja naiskõnelejaid. See tundub olevat diskursusesisene probleem ja selle rõhutamist peetakse oluliseks.

Arhitektuur on väga kirglik eriala. Unetud ööd, võistluste tähtajad, ebastabiilne sissetulek – näib mõeldamatu kasvatada lapsi ja töötada samaaegselt, ometi oled sa seda suutnud. Paljud on laste saamise edasi lükanud, paljud üldse loobunud. Miks?

Põhimõtteliselt on kaks võimalust: kas kasvatad lapsed üles enne ja alustad siis oma karjääriga või, vastupidi, saavutad erialastes tegemistes mingi positsiooni ja siis kasvatad üles järglased.

Arvan, et kõik on võimalik, aga oluline on meeles pidada, et laste saamine muudab esimesel paaril aastal töö intensiivsust, kuid sellise keskmise intensiivsusega ei saa kindlasti uut karjääri alustada. Arhitektuuris on vaja alati mitut asja korraga teha. Raske on kujutada ette olukorda, kus lood kodus isoleerituna ühiskonnale tähenduslikke projekte. Seega, võttes ette kümme erinevat asja, on suurem tõenäosus, et vähemalt üks neist õnnestub. Teisalt, kui su büroo on juba toimiv ja kasvatad samal ajal lapsi, on arhitektuur väga sobilik eriala, kuhu perekondlikke teadmisi kaasata. Lapsed muudavad vanemaid ja nii saavad meist paremad ülemused, paremad aja planeerijad, paremini organiseeritud inimesed. Samas oled ka ise sisemiselt rahulikum. Vähemalt minuga oli see nii ja praegu töötan intensiivsemalt kui kunagi varem.

Mis su elus veel pärast pere loomist muutunud on?

Hakkasin ühiskondlikest teemadest rohkem huvituma. See võib tunduda banaalne, aga sa tahad, et su lapsed kasvaksid üles paremas ühiskonnas. Sinust saab vähem egoistlik inimene ja hoolid rohkem oma sotsiaalsest panusest. Minu meelest muudavad lapsed arhitekti paremaks ja pakuvad uut perspektiivi.

Foto: Florian Hafele

Austrias näiteks on võimalik lapsed tasuta lasteaeda panna alates kuuendast elukuust. Riik soovib, et emad pöörduksid tagasi tööpostile. Lasteaed on avatud seitsmest seitsmeni, seega saab lapsevanem töötada ka täiskohaga, kui ta seda soovib. Oluline on märkida ka seda, et tööle naasmine ei ole suunatud ainult emale, vaid mõlemale lapsevanemale.

Siinkohal on veel paremaid näiteid Norrast, kus on täiesti mõistetav, et lapse saanud arhitekt, kes vähendab kontoris töökoormust, ei pea seetõttu oma positsiooni muutma. See on miski, mis pole Austrias nii hästi arenenud, sest praegu ei saaks sa olla näiteks poole kohaga projektijuht.

Selleks aga, et muuta naiste õigusi, peaksime keskenduma meestele. Kui me anname meestele võimaluse töötada poole kohaga, minna kell kolm koju ja säilitada positsioon liidrina, aitab see ka neil rohkem perele pühenduda. Seega, selle asemel et vaadata probleemidele naiste vaatenurgast, peaks väärtustama ühiskonnas hoopis rohkem isaks olemist. Ka sellega saab alustada juba varakult – kooliteel võiksid tüdrukud omandada rohkem tehnilisi teadmisi ja selle asemel et saata mehi sõjaväkke, võiksime pakkuda neile välja sotsiaalsemaid alternatiive.

Sinu õpingute ajal moodustasid õpilastest poole tüdrukud. Mis on neist praeguseks saanud?

Ma tean, et praegu on Austrias arhitektuuri õppimas näiteks rohkem naisüliõpilasi kui mehi. On päris üllatav, et tegelikult on see muutumas väga naiste domineeritud erialaks. Olen muidugi kuulnud ka väga šokeerivaid kuulujutte, et ülikoolid lausa kardavad naiste ülekaalu arhitektuuris. Trendid on muidugi samuti muutunud – liigutakse järjest enam sotsiaalselt jätkusuutlikuma ja hoolivama ehituskunsti suunas.[3]

Minu ülikooliaegsetest kaasõpilastest on enamik ikkagi tööl projekti- ja disainer-arhitektidena. Meestest paljud on loonud oma firmad, kuid kahjuks on naised võtnud vähem riske ja töötavad enamasti kellegi teise heaks.

[1] *Arquitetas Invisíveis / Invisible Architects,* arquitetasinvisiveis.com.
[2] *AD Editorial Team 2015. Architecture's Most Inspiring Leaders, Projects & People in 2015. – ArchDaily, 17.12.*
[3] *Viide 2016. aasta Veneetsia arhitektuuribiennaali kuraatori Alejandro Aravena samasisulisele teemapüstitusele.*

Tutvuge mehega, kes on soojendanud Snoop Doggi, The Notorious B.I.G.-d ja Tupaci. Kuigi tema talent alles ootab laiemat tunnustust, on selle ekstravagantsuse ära tabanud filmirežissöör Ivar Murd ja plaadifirma Pudru Kuul.

AMEERIKA ODYSSEUS: SUPERSTAR & STAR

Mariliis Mõttus

(Ivar Murd, 16.10.2015, Motel 6, Omaha, Nebraska)

Mis seal sõnumis täpselt kirjas on? küsib Margus ja avab õlle.

Oot... Loen ette, vastan ja kraabin kiiruga lahti Facebooki *app*'i.

Köhatan:

Sorry friends i know you want to come to day Friday. Some came up my wife aunt is dieing and i am going with her to sioux falls. I leaving at. 3.00 pm sorry friends. I see you all sunday. Sorry friends. I leaving work for this

I be back 6.00 pm

Teen pausi.

Telekas möirgab *reality TV* staar ja presidendikandidaat Donald Trump: *I WILL NOT STOP UNTIL I'VE PERSONALLY KILLED, SKINNED, AND EATEN EVERY IMMIGRANT BABY IN THIS COUNTRY.* Jne jne jne.

Rahvas hullub.

Edasi? küsib Margus ja võtab sõõmu.

Jätkan:

I be back sun at 6.00 the master tape and the words for the song .LOOKING AT THE STARS AND THE HEAVEN IS READY. WHAT THE OFFER..IN CASH. ???????

I am sorry i will not go to SCOTTS BLUFF . ANY WHERE IN OMAHA NE .NO ONE WANT ME TO GO.

Ahahh... lausub Margus, silmitsedes poolmõtlikult Trumpi iba (*CHINA! CHINA! CHINA! CHINA! CHINA! CHINA!*). *Mis kuradi* cash'*ist ta räägib?*

Vangutan pead: *Ei tea.*

Ja Scotts Bluffi ei ole ta ka nõus minema...

Vaikin.

Kuuetunnine autosõit Scotts Bluffi oleks olnud ideaalne võimalus SUPERSTARiga tutvumiseks pärast meie närvilist esimest kohtumist tema Keldris. Kurat, eepilisi kaadreid SUPERSTARist tema imelises kostüümis Eepilise Lääne Tühjusega™ silmitsi seismas ka ei saa...

Mis ta veel kirjutas? küsib Margus ja pöörab pilgu minule.

Loen:

Sorry about. But there power about me. And they don't. Want me to go .even my lovely friend aunt before she die.

Vaikus.

Telekas on Trump oma püksid langetanud ja teeb suust vahtu välja ajades hundiratataid, sloveenlanna Melania on lohistanud poodiumi tagant peidust välja üüratu *boombox*'i, millest hakkab huilgama ZZ Topi „Sharp Dressed Man", rahvas asub üheskoos lava lammutama.

Kas ta tädi viimased sõnad olid, et don't go to Scotts Bluff*!?* küsib Margus.

Kehitan õlgu, miski ei tundu enam uskumatuna.

ILMUTUS POPIKUNINGALT

Koduvideotest mällu sööbinud *lo-fi* kastmesse pistetud 10-minutilises klipis tantsib ja laulab oma välistrepil, sissesõiduhoovis ning elutoas üksik päikseprillidega ja üleni valgesse riietatud 50ndates eluaastates mustanahaline mees, visates vahepeal hundirattaid ja tehes poksiringi sobivaid liigutusi. See pilt saadab groteskse vokaali ja ohtra kajaga varustatud *house*'i-lugu, mis näib kogu kombinatsiooni vaadates ühtaegu primitiivsena, kuid on oma pisikeste detailidega palistatud lihtsuses samal ajal geniaalselt hüpnotiseeriv.

Teine sama karakterit sisaldav video on rohkem 80ndate estraadivisuaal, kust kumavad läbi kerged Kariibi mere võnked. Ekraanilt lendlevad üle valged tähekesed ning mehe kostüümi kaunistab litritega kaetud varrukas, mis lisab tahtmatult kerge küborgidimensiooni. Eespool kirjeldatu ei ole järjekordne hipsterliku esteetika ilming ega mõne anonüümse *house*'i-produtsendi paroodiavõtmes muusikavideote seeria, vaid SUPERSTAR & STAR ehk kodanikunimega Neville Lawrence.

Neville'ist tasub rääkida mitmel põhjusel. Esiteks ilmub õige pea Pudru Kuuli leibeli alt neljarajaline kompilatsioonialbum „Bullets No.2", millelt leiab muu hulgas Rhythm Doctori remiksi SUPERSTAR & STARi loost „LOOKING AT THE STAR AND THE HEAVEN". Teiseks asub mees suvel Euroopa tuurile, mille käigus võib oodata teda esinema ka Mutant Discole. Kolmandaks on Lawrence'ist valmimas dokumentaalne *road movie*, mis toob läbi Ivar Murru kaamerasilma meieni mehe esimese reisi Euroopasse.

SUPERSTAR & STARi saaga Eesti osa sai alguse umbes viis aastat tagasi, kui Raul Saaremets ja Christopher Long *alias* Rhythm Doctor mehe internetiavarustest avastasid ning info sellise tüübi olemasolust ka siinsesse kultuuriruumi paiskasid. „Mäletan, et SUPERSTARi tutvustas mulle esimest korda Chris. Kui nüüd küsisin, kuidas ta mehe loominguni sattus, vastas Chris, et mina saatsin lingi. Ühesõnaga, ei mäleta. Mind on alati igasugu veidrikud ja autsaiderid huvitanud. Mida vähem tuntud nad on, seda põnevam, eksole," vastab Raul Saaremets pärimisele, kuidas ja miks meie loo kangelane tema huviorbiiti sattus.

Olgu, kuidas oli, tänu sellele jõudis filmi režissööri Ivar Murru sõnul SUPERSTARi video veel omakorda ühe sõbra kaudu temani koos sõnumiga „Tšeki seda, LOL". Murd vaatas, imestas ja tol hetkel polnud enam võimalik nähtut nähtamatuks teha. Üllataval kombel langes see seik kokku ajaga, mil suurele muusikahuvilisele Murrule oli tehtud just ettepanek vändata muusikateemaline dokumentaalfilm, kuid algse idee jaoks ei tundunud aeg veel siiski küps. Nii käis Murd nalja pärast välja plaani teha film hoopis SUPERSTAR & STARist ning nurgakivi oligi olemas. Kui selgus, et Pudru Kuul pressib plaadile mehe loost tehtud remiksi, langesid paika ka pusle viimased tükid – tuua Lawrence'i elu vaatajateni *road movie* formaadis. „Teha selline tuur, mille käigus ta võiks õppida, et kõik inimesed on erinevad, minna tagasi Ameerikasse suurema eduga muusikas ja elada seda õiget elu, mida ta tahaks. Nagu Odysseus, kes käib ära kaugel-kaugel, et tulla tagasi koju," ütleb Murd.

Kuid mis tegelane on õigupoolest see ekstsentrilisust kiirgav mees Neville Lawrence, kes oma Facebooki lehel ühtaegu Toomas Hendrik Ilvest ja Vladimir Putinit *like*'ib ning ohtralt *caps lock*'is oleku-uuendusi postitab ja kelle fännide hulka kuuluvad sellised artistid nagu Kindness ja Egyptian Hip Hop. Ametlikult on Lawrence'i kodumaaks Trinidad ja Tobago. Nagu mitmed teised, otsustas tema ema minna New Yorki õnne otsima ning 80ndatel järgnes talle sinna ka Neville, teades Ameerikast ainult nii palju, et selline koht eksisteerib. Seegi fakt jõudis temani ühel päeval palmi all rannas istudes ja USA lippudega ehitud sõjalaeva nähes.

New Yorgis avastas mees enda jaoks Michael Jacksoni, kellest inspireerituna jõudis talle pärale, et muusika ongi tema kutsumus. Nii võttis mees endale lihtsa ja meeldejääva nime – nagu Madonnal või Prince'il –, milleks sai SUPERSTAR. Kui heita pilk juba ainuüksi SUPERSTAR & STARi rõivastusele, pole tarvis pikalt mõistatada, et tema mõneti justkui otse kosmonautidelt seljast tõmmatud ning litritega kaunistatud garderoobis on osaliselt süüdi popikuningas isiklikult. Kord sattus SUPERSTAR & STAR ühel Brooklynis toimunud kontserdil Snoop Doggi ja kadunud The Notorious B.I.G.-ga lava jagama. Selle tarbeks tahtis mees endale eriti sädelevat rõivastust, kuid kohalikud rätsepad ei saanud aru, et kui SUPERSTAR ütleb sädelev, siis see peab ikka korralikult sädelema. Nii kammiski mees metrooga linna läbi, et vajalikud kaunistused leida, ja õmbles lõpuks ise käsitsi kostüümi litreid täis.

Praegu elab Neville koos oma eksnaise Anniga (kellele viitab, muide, ka meie loo kangelase nimes esinev STAR) Nebraska osariigi suurimas linnas Omahas, töötab muusika tegemise kõrvalt kohaliku lihatööstuse Omaha Steaks külmlaos, sõidab päevinäinud Fordiga, mille armatuurlauale on sätitud väljalõiked temast ajakirjanduses ilmunud lugudest, ning loodab näha jälle oma tütart Nikkit, kelle hooldusõiguse Nebraska osariik Annilt ja Neville'ilt ära võttis, arvates, et nood ei tule lapse kasvatamisega toime. Just Nebraskasse sõitsid paarile sügisel külla ka režissöör Ivar Murd ja filmi produtsent Margus Õunapuu, et vaadata üle, mis elu mees elab, ja panna filmile alguspunkt, kus SUPERSTARil avaneb võimalus maailma avastama minna.

PÄEVAL LIHAKOMBINAADIS, ÕHTUL SUPERSTAAR

Juba esimesel õhtul saavad korraliku vastuvõtu osaliseks ka eestlased. Selleks et oma staaristaatust näidata, korraldab Lawrence enda keldris peo, kus on kohal mõned tema kolleegid lihavabrikust ning „kelneri" rolli palgatud sõber, kes asjaga üldse tegeleda ei viitsi ning juba mõne aja pärast peolt minema tõmbab. Õhtu päädib otse loomulikult SUPERSTARi laiviga, mis tähendab kahetunnist tiksumist veidrate *house*'i-helide saatel ja võitlust selle nimel, et mikrofon tööle saada.

Järgmistel päevadel on režissöör võtnud missiooniks pääseda uudistama, kus SUPERSTAR siis õigemini oma päevatööd teeb – luua Murru sõnul Rocky Balboa moment, kus töökas pereinimene ja andekas tüüp päeval ühest toast teise liha tassib, õhtuti aga säravaks artistiks kehastub. Selline Batmani-laadne muusikategelane, kes on taasleiutanud keset Ameerika tühermaad *house*'i ja *techno*. „Uh-huh... Wow, it's great you guys came all the way from Ayestonia to do this! Sounds like a really interesting project but...," vastab naine Omaha Steaksist telefonitsi Murru järelepärimisele ning palub meili teel projekti kohta rohkem infot saata, millele järgneb mõni aeg hiljem kiri, mis sisaldab muu hulgas kummastavat lauset, et kuna nende tooteid Suurbritannias ei müüda, võib see klientides segadust tekitada. Kuna Lawrence'i jaoks on tegemist Ameerika mõistes nii-öelda ajutise töö ehk *temporary job*'iga, mille puhul tööperiood sõltub firma vajadusest abikäte järele, ei taha Murd mehele häda kaela tõmmata ning jätab lihakombinaadi surkimise selleks korraks sinnapaika.

Enamik, keda eestlased Nebraskas siiski Neville'i teemal intervjueerida tahavad, pole imestunud mitte selle üle, et keegi SUPERSTAR & STARi karakteri kinolinale tahab tuua, reageerides enamasti viisil, et „lõpuks olete te siin, lõpuks tuli keegi temast filmi tegema!", vaid üllatusmomendiks osutub pigem asjaolu, et seda tullakse tegema Eestist. Teiste hulgas püüab kaamerasilm kinni bändi The Faint (kust on omal ajal läbi jalutanud ka laulja Conor Oberst) ninamehe Todd Finki ning tolle naise Orenda Finki.

(Ivar Murd, 21.10.2015, Henry Doorly Zoo and Aquarium, Omaha, Nebraska)

Viimased paar päeva on meenutanud pigem mälusoppides moondunud perereisi kui filmivõtteid. Seisame loomaaia sissekäigu juures, olles ümbritsetud turvameestest ja töötajatest. Margus on kadunud kuskile tagaruumidesse ülemustele selgitama, et teeme dokfilmi. Pärast Omaha Steaksi fiaskot olen otsustanud edaspidi filmimiseks luba lihtsalt mitte küsida.

You guys can't just walk in here with a whole film crew, you know? õpetab meid keegi.

It's okay. They are my paparazzi, rahustab teda Neville tumedate päikseprillide tagant.

Olen vait.

Neville'i juurde kõnnib noor poiss ja küsib: *Hey, mister, are you somebody important?*

Neville vastab: *Can't you read?* ja osutab mõlema põidlaga oma nahktagi seljale, millel on suurte tähtedega kirjas „SUPERSTAR".

It's okay, we're allowed to film! teatab äkitselt kontorist välja tormav Margus ning ulatab ühele töötajatest mobiiltelefoni tagasi.

Haarame varustuse ja hakkame kiirelt ülejäänud külastajate sekka imbuma, enne kui veel probleeme tekib.

See? I told them it was okay. You're my paparazzi, muheleb Neville.

LEEGITSEV FORD

Tuleb välja, et kunagi oli Neville'i üheks heaks sõbraks, kellega ta Nebraska kohalikes baarides koos esinemas käis, Raws Schlesinger, kes on teinud koostööd näiteks Perfume Geniusega. Tõeline *leatherman*, kes kandis nahast pükse, mille tagumikuossa oli lõigatud suur auk. „Enamik publikust, kes neid kohalikes galeriides ja baarides vaatamas käis, toetas homoabielu. Need nahkpüksikutes lihastes karvased mehed. Kes oleks seda arvanud?" ütleb Murd iroonianoodiga. Kui aga USAs jõustus homoabielu seadus, tuli Neville välja nii mõnegi poliitilise *statement*'iga, mis tema publikule peale ei läinud, ja niisiis kahanes vaikselt ka Neville'i alternatiiviskeene fännibaas Nebraskas. Naljakal kombel tekivad SUPERSTAR & STARi artistikuvandit ja tema mõttelendu vaadates tõelised ideoloogilised käärid, sest mitmed tema loomingus ja lavalises karakteris peegelduvad elemendid on popkultuur võtnud üle just geikultuurist.

Samas näeb Murd Lawrence'is äärmiselt viisakat ja hoolivat inimest, kes räägib palju kirikust ja Jumalast ning kes omandab SUPERSTARi kostüümi selga libistades justkui mingi teise *persona*. „Mulle meeldib tema juures kõige rohkem see „teeme ära!" suhtumine. See, et mitte miski pole probleem," ütleb Murd ning jutustab loo, kuidas Lawrence'i armas Ford kord tööle sõites keset kiirteed põlema läks. Mees parkis selle kiirelt tee äärde, jooksis üle tee asunud pitsarestorani, haaras anumaga vett, kustutas auto ära, viis anuma tagasi ja sõitis pärast seda veel tööle. „Küll hiljem saab vaadata, mis autol viga on, aga tol hetkel pidin ma tööle jõudma," kirjeldas situatsiooni SUPERSTAR & STAR isiklikult.

(Ivar Murd, 25.10.2015, Fairfax, Omaha, Nebraska)

Oleme taas Neville'i Keldris.

Okay, guys, I think I'm ready, teatab ta, naeratus kõrvadeni.

Käes on ajalooline hetk: SUPERSTAR lindistab meie jaoks esimese uue loo pärast vähemalt seitsmeaastast pausi. Selleks puhuks on meil toas tervelt viis erinevat mikrofoni: mõlema kaamera küljes üks, üldine helilindistaja, rinnamikker ning Neville'i enda mikrofon, mis jookseb otse kassettlindistajasse, kuna miksimine on nõrkadele. Pärast raskusi „LOOKING AT THE STAR AND THE HEAVENi" instrumentaal-*track*'iga, mida Neville leida ei suutnud ja mis oleks Rhythm Doctori töö märgatavalt lihtsamaks teinud, pakub Neville välja idee lindistada kassetile üle kümne minuti loo instrumentaali.

Oleme jõudnud kaugele.

You guys ready as well? küsib Neville.

Yeah, we're good to go, vastan.

Okay, let me see... sosistab SUPERSTAR ja klõbistab oma helimüüri ääres nuppudega. Tõmban pea õlgade vahele ja surun hambad kokku, olles valmis järjekordseks kõrvu hävitavaks müraplahvatuseks, kui järsku... Kõlaritest hakkab kostuma hoopis muusika: mõnus paks 4/4 biit, mingisugune *distorted* kitarrikäik (vist on kitarr?) ja troopilised marakad kõige vahele pillutud. Energiat täis, kargab SUPERSTAR keset tuba, haarab stendil seisva mikrofoni ning laseb välja julge jacksonliku *Hee-Hee!* Sellele järgnevad mõned ägisemised ja ohked ning siis laul:

I been waiting, so long for you,
long for you, for your coming,
and now that you are here,
I am happy,
I am happy, oh yeah,
I am happy...

Siin ta seisab.

Individualist, originaal, rebitud lahti Kariibi mere paradiisist ja sülitatud välja Nebraskasse, eikellegimaale, üksi Saatuse ja Universumi Kaose vastu, oodates pidevalt pääsu järgmise nurga tagant, loogikat ebaloogilisest süsteemist.

And where you going,
I would like to follow,
You're coming again,
I see you so far,
I telling you my heart holding,
it never let go
You're rocking on,
rocking on...

Oled tühja auto kõrvalistmele jäetud ärakratsitud lotopilet, nimeta linnas suletud baari kõrval vilkuv neoonsilt „PAYDAY LOANS", viimase dollari eest ostetud pohmakaõlu, öine vastamata telefonikõne, motellitoas seebivahuga aetud habe, *Black Friday deal*, remonti vajava maja värskelt valgeks võõbatud aialipp, liisitud sportauto, armastust müüv rakendus, valimislubadus, SUPERSTAR.

Oled kõik siin maailmas, mis on lootust täis ja ilus.

You still here, yeah,
I been waiting so long for you,
You're coming again, I'm
happy still, that I see you again,
I like to follow you, forever,
forever, yeah,
You're rocking on, rocking on,
rocking on, rocking on,
oh yeah...

Neville kõnnib kikivarvul vaikselt sõnu ümisedes tagasi maki juurde ja hakkab muusikat vaiksemaks keerama. Vaikuse saabudes lülitab ta maki välja.

So, guys, how was that? küsib Neville.

Beautiful, vastan.

Foto: Tony Harding

UUS EESTI BIIT

KARA-LIS COVERDALE

Foto: Scott Pilgrim

31. märtsil TMW avapeol üles astuva kanada väliseestlanna Kara-Lis Coverdale'i muusika on nagu sisenemine pühakotta, kus kajavad vastu anonüümsed inimhääled ja elektrooniliste manipulatsioonidega põrkuv helge müra.

Kuidas kirjeldaksid oma muusikat kellelegi, kes seda kunagi kuulnud pole?
Ma ei ole kindel, kas mu loomingul on mingi muusika piiridest kaugemale ulatuv funktsioon. See ei ole mõeldud tantsimiseks ega söögitegemiseks, see peaks lihtsalt su kõrvadesse jõudma. Tavaliselt palun ma inimestel kuulata ja öelda, mida nad arvavad, et saaksin sellest õppida. Mõne arust on mu looming avangardne ja eksperimentaalne, kuna meil pole piisavalt terminoloogiat, et panna sõnadesse, mida kuuleme. Minu jaoks on see lihtsalt muusika ja see pole üldse nii ebatavaline. Muusikaajakirjanik Maya Kalev ütles kord selle kohta „omnivoorne", nii et ma arvan, et see on hea viis, kuidas seda kirjeldada.

Sarnaselt Holly Herndoni ja Fatima Al Qadiriga on ka sinu loomingu kontseptsioonis olulisel kohal digitaliseerumine ja virtuaalne maailm. Mis sind nende teemade juurde tõmbab?
Arvan, et see uudishimu sai alguse siis, kui mul tekkis küsimus, mida salvestus endast õigupoolest kujutab. Kasvasin üles maal ja olin kogu elektroonikakultuurist eraldatud – ma ei saanud niisama plaadipoodi kõndida või osta mõnd teemakohast ajakirja ja see oli veel enne Google'i-ajastut. Kogu digitaalse muusika ja süntesaatorite helimaailm oli minu jaoks väga huvitav ning olin sellega Napsteri ja raadio kaudu tuttav, kuid mul puudus ligipääs informatsioonile, milliseid instrumente või vahendeid selle tegemiseks kasutatakse. Nii et kui ma hilises teismeeas ja varastes kahekümnendates arvutipõhist muusikat hakkasin tegema, olingi kõigile neile protsessidele, mida taolise muusika tegemiseks kasutatakse, äärmiselt vastuvõtlik ja väga inspireeritud – see oli minu jaoks nii kaua müsteerium olnud.

Lisaks su enda eelmisel aastal ilmunud albumitele „A 480" ja „Aftertouches" oled sa ilmutanud koos LXVga plaadi „Sirens" ning teinud koostööd Tim Heckeriga. See on väga palju tööd üsna lühikese ajaga. Kuidas su muusika selle jooksul arenenud on?
Enamik sellest loomingust valmis vahemikus 2012. aastast kuni 2015. aasta alguseni. Minu jaoks kõlavad nad kui ühe ajastu osa – peaaegu nagu kollektsioon. „A 480" on oma lihtsuse poolest üks mu lemmikuid, „Aftertouches" on muusikaliselt narratiivilt keeruline ja koosneb vormilt miniatuuridest ning „Sirens" on veelgi kompaktsem ja kontseptuaalselt ambitsioonikam – peaaegu nagu ooper.

Isiklikul tasandil tunnen ma nii muusikalises kui ka enda sisemises plaanis kasvavat enesekindlust. Pikka aega olin liiga häbelik, et oma muusikat jagadagi. Enne „Aftertouchesi" ilmumist võisin ühe käe sõrmedel üles lugeda, kui palju inimesi seda kuulnud oli. Mu töö on miski, mis on arenenud väljaspool internetti terve mu elu, kuid mingis mõttes tegutsesin ma justkui kahel poolusel: üheks oli mu akustiline esitlus klaveril, orelil või lauldes, mida olen alati jaganud, ning teiseks elektroonika, millest teadsid vaid mu lähedased. Olen enda suhtes alati ülikriitiline – miski ei tundu kunagi piisavalt hea. Nüüd, mil olen saanud üle maailma positiivset tagasisidet, saan aru, et mul on veel terve hulk loomingut, mida inimesed kuulda võiksid.

Sinu muusikast rääkides kasutatakse tihti sõna postsakraalne. Mis rolli mängib su loomingus religioon?
Olen Kanada eesti kirikutes üle kümne aasta organistina töötanud, seega olen pühades kohtades päris palju aega veetnud. Pean end spirituaalseks inimeseks, kuid ma pole ühegi religiooni järgija. Samas innustab mind otsimise vaim ja asjade sügavama olemuse tunnetamine, mida see ka erinevatele inimestele ei tähendaks, ja sel on oma koht ka mu muusikas. Üleloomulikkuse ja kõrgele tõusmise muusikaline keel on miski, millega tegelen metafooride kaudu, kuid vahel ka otseselt. Mõtlen tihti hümnidest või mitmehäälsest vokaalmuusikast kui mingist kummitavast sosinast, mis toob meieni mineviku saladusi. Need on ideed, mida tahtsin esile tuua ka „Aftertouchesil". Samuti huvitavad mind „puhtuse" erinevad kontseptsioonid läbi muusikaajaloo ja erinevate žanrite. Mõnes elektroonilise muusika žanris on müra puhtuse vorm, samal ajal kui vaimulikus muusikas ei saaks miski muu sellest kaugemal ollagi. Minu jaoks on need ühe idee kaks äärmuslikku vaatenurka väga rikkalikud ja inspireerivad muusikalised alguspunktid.

Kellegi jaoks, kelle taust peitub klassikalises muusikas, mässad sa päris palju tehnoloogiaga. Milline on nende erinevate pooluste panus su muusikasse?
Joon mängulisema ja ametlikuma stiili vahel jookseb mu tööst pidevalt läbi. Mõte teha klassikalist muusikat klassikalise muusika maailmale on hirmuäratav ja loomingulisel üsna pärssiv. Võib-olla on see seetõttu, et mulle ei sobi nii hästi reeglid. Mõnikord valmib see parim asi just siis, kui lõpetan muretsemise selle pärast, mis on sobilik, ja asun lihtsalt asja kallale. Arvan, et mu klassikalise muusika tausta võib kuulda selles, kuidas ma lähenen harmooniale, vormile ning heli ja osade üksteisele asetamisele. Arvan, et see mõjutab pea kõiki mu lähenemise külgi. Kui ma tööd tehes kinni jooksen, liigun tagasi improvisatsiooni juurde. See hoiab asju värske ja spontaansena.

Küsis Mariliis Mõttus

Pane kõrv peale: soundcloud.com/klissay

DJ-ANKEET

LIISI VOOLAID

Foto: Aleksander Kelpman

Liisi Voolaid on naine, kelle kõik „üheksa ametit" on tihedalt muusikaga seotud. Ta juhib Universal Musicu Baltikumi filiaali PR-osakonda ning kannustab promootorina kohalike bändide ja artistide loomingut. 2010. aastal ulatas ta oma käe esimest korda plaadikeerutamisele ning sellest ajast saati on tema kuldset souliajastut, rokivaimu või *rnb* mahedaid radasid kummardavat selektsiooni saanud korduvalt kuulda nii peoformaadis kui ka viimasel ajal isegi tantsuteraapia seanssidel.

Debüüt: Kunagises klubis Korter, kus mängisin alates uste avamisest – enne sõbra ja DJ-mentori Tõnn Kuuli „päris" pidu – elu esimese 30-minutilise seti. Olin mega tõsine ja ajasin taga perfektseid biidimikse. Natuke õnnestusid ka, aga rohkem olin uhke eneseületuse üle. Teistele oma lemmikmuusika mängimine on endiselt nagu enda olemuse kõigile arvamiseks andmine.

Muusikas oluline: Muusika haakub minuga siis, kui viib fantaasiasse. Rütmi, sõnumi, harmooniaga kuskile uude kohta. Mõnda sellist lugu kuulates tulevad vastused argielu küsimustelegi ja seetõttu peab see ju pärinema ausast allikast.

Muusikas ebaoluline: Ebasiirus on üleüldine *turn off*.

Mida mängin: Olen andunud magusale souli ja *rnb* maailmale, *funk* ja disko ajavad heas mõttes hulluks, rokk on ürgne ja hiphop lihtsalt aus, terav ja kaif. Nende vahel laveerin ja jagan.

Eredamad mängumälestused: Värskeim elamus on uus ühine koostöö – Heli Sees nimeline tantsuteraapia – terapeudi Kaidi Lauriga. Kolmetunnise seansi jooksul juhendab Kaidi osalejaid vabastaval ja põneval rännakul, kus mina toetan ning raputan muusikaga. Teeme seda üle kuu.

Lugu, mida mängiksin oma parima sõbra pulmas: Tema lemmiklugu. Aga kui ise valida, siis see oleks Michael Jacksoni „Human Nature". Selles loos pole midagi puudu, pole midagi üle – nagu armastuses.

Koht, kus tahaksin kindlasti mängida: Suvisel mõnusal festivalil, kus kõlavad lemmikstiilid ning tekib sarnaselt mõtlevate inimeste kogukond. Serveeritakse eriti mitmekülgset taimetoitu ja seega moodustub hedonistlik, ent taimse toitumise põhjuseid väärtustav festival. Päikeselisel katusepeol oleks ka lahe. Tuleb korraldada.

***Guilty pleasure*:** Nancy „Sa muutsid kõik".

Alt üles vaatan...: Loodusele ning kõrgemale ja kaugele mõtlevatele ja tegutsevatele inimestele. Loomeinimestele, kel jagub usku ja järjepidevust, et oma teed käia.

Viis klassikut: Hetkel tulevad oma panuse ja suuna näitamise tõttu meelde Michael Jackson, Led Zeppelin, Erykah Badu, Marvin Gaye, Quincy Jones.

Viis hetkekummitajat:
Dornik „Strong"
Frank Ocean „Whip Appeal"
Childish Gambino „Sober"
I Wear* Experiment „Patience"
Blood Orange „You're Not Good Enough"
(kummitab juba kaks aastat ja ma ei kurda üldse)

Tehnilist: Ei tea, kui tehniline see on, aga lisaks kogu DJ-puldi tehnopargi korrashoiule ja selle funkamise tagamisele on väga oluline laua õige kõrgus (90 cm), muidu hakkab mu selg kiiresti plaatide ja mängijate vahel koogutamisest valutama ja segama. Nii et olen hakanud selle tähtsust ehk tüütavalt, aga kindlameelselt „raideris" toonitama.

Lõppsõna: Kui sul tuju hea, siis tantsi, kui sul tuju halb, siis tantsi.

Kuula meie veebiväljaandest ka Liisi Müürilehele tehtud miksteipi või pane kõrv peale aadressil facebook.com/TheDayPlaylistByLV

DIIV – Is the Is Are
(Captured Tracks, 2016)

Kuulas: Siim Eskel

Kvaliteetne *dream pop* Brooklyni tegusaima hipsteri sulest. Endine Darwin Deezi kitarrist Zachary Cole Smith, DIIVi loomejuht, tõi bändi kauaoodatud teise albumi letile ja tulem on päris suurepärane.

Tõele au andes lähenesin ma albumile tibatillukese eelarvamusega, et küllap miskit uut siit ei tule, žanr ju selline. Aga tutkit. Juba esimeste lugudega tajub, et teosel on sisu ning selle suurimaks varaks on kitarrid, targad käigud ja endasse mähkiv toon. Smithi vokaal, küll spetsiifiline, on tõstetud väga õigele tasandile ja moodustab instrumentidega kauni sümbioosi, kuid plaadile ta suurt juurde ei anna. Peale paarikolme konkreetse soorituse pole vokaalidel erilist kandepinda ja need tunduvad õõnsad.

„Out of Mind" ja „Dopamine" on suurepärase meeleoluga lood. Esimest pean vast parimaks tervel albumil. Pala „Bent (Roi's Song)" saadavad aga priimad ja momentaalselt armsad kitarrid. Suvised nagu Big Wave Riders, ent kamaluga melanhoolsemad. Loos „Blue Boredom" lausub sadistlik-erootilisi sõnu Sky Ferreira, Smithi kaaslane ja muusa. Kõlalt tugevamates lauludes on aga *krautrock*'i vingu, nii et lämmatab. Viimane rada „Waste of Breath" on kõige tumedam, valusam ning Smithi raskused eraelus löövad enim välja just siin.

DIIVi „Is the Is Are" on soliidne album, millega on valusat ängi ja vaeva nähtud. Laitmatu produktsioon peaosas kitarridega.

Foto: Evert Palmets

VIHJE

19. märtsil toimub Sinilinnus ja 25. märtsil Genialistide Klubis plaadifirma Seksound autoriõhtu Indielips. Esitlusele tuleb *indie-/* postrokiartisti Wolfredt uus plaat „Neverno", sõna saab ka *shoegazer*'ite punt She Bit Her Lip ning peorütme sätivad DJd bändidest Pia Fraus ja Picnic.

Blaue Blume – Syzygy
(A:larm, 2015)

Kuulas: Annemari Parmakson

Pikajuukseliste taani noormeeste debüütalbum ei maandunud tühjale kohale – varasema materjaliga olid nad köitnud juba tähelepanu nii Skandinaavias kui ka mujal Euroopas ning esikplaadi suhtes oli õhus omajagu ootusärevust. Oma teatraalse emotsionaalsuse, ent peene viimistletuse ning lopsakate helimaastikega võib albumi kindlalt taani levimuusika viimaste aastate renessanssi jätkavaks arvata.

Kollektiivi ilmseim trump on vokalisti androgüünne hääl, mis falsetis popilikult kõrvapaitavaid meloodiaid pidi vedela kullana voolab ja trillerdab, ent madalamaski registris väljendusrikkana mõjub. Samavõrra leidub väärtust ja omapära ka tihedakõlalistes akordides ja struktuurimustrites, mis lood ruumiliselt suureks paisutavad. Vaheldusrikkal albumil on nii elavaid rütme ja ekstaatilisi kulminatsioone kui ka meditatiivsemat õõtsumist, ka üks postrokilikult eepilise arenguga seitsmeminutiline ihukarvakergitaja („Epoch").

Poeetiline lüürika, mis sageli küll omapärase hääletämbri kõrval teiseseks jääb, käib mööda armastuse, igatsuse ja hetketunnetamise teemasid. Võimalikest žanrimääratlustest ja äratuntavatest mõjutajatest võiks pikemalt kirjutada, kuid asja tuuma võib määratleda kui *highbrow*'d popi ja roki sulamit, milles pärlendab puhas rõõm noore elu ilust ja valust.

PS. Bändi bassist meenutab näojoontelt märkimisväärselt Madis Kolki, mis on igati kohane võrdlus, kuna pea samavõrra sofistikeeritud muusikaga ongi tegemist.

Babyfather – Platinum Tears mixtape
(2016)

Kuulas: Joosep Olop

Babyfather on Dean Blunti värskeim pseudonüüm. Ja Blunti loojanatuur juba on kord selline, mis keeldub andmast nii enda kui ka oma loomingu kohta selgeid vastuseid. Iseloomulik näide sellest võib olla tema viimase albumi „Black Metal" nimi, mille kohta ta väitis, et see ei tähendagi midagi. Ridade vahelt võiks see vastus olla aga midagi sellist, et kui sa sellest aru ei saa, siis ei ole mõtet küsida. Tema muusika ei ole loodud andma edasi ühte sõnumit või mõtet. See on mäng suuremate üksustega kui noodid. Ta ei järjesta harmooniaid, vaid emotsioone, episoode, kultuurikoode, viiteid popkultuurile, ning seda teeb ta loovalt ja huvitavalt.

„Platinum Tearsi" puhul saab juba esimestest sekunditest peale aru, et tegemist on Blunti territooriumiga. Neid kummalisi introid ja vahepalu tunneme juba albumilt „The Redeemer" – lühikesed viisijupid süntesaatoril, mis imiteerivad viiulit, tšellot, saksofoni ja ehk ka oreli kõlasid. Vahepeal tekkis lausa tunne, nagu kuulaks „Wikmani poiste" *soundtrack*'i. See miksteip koosneb kaheksast loost, mille kohta võiks kasutada sõnu „hiphop" ja „geto-räpp". Ma ütlen „võiks", sest see kraam on igatpidi selle suhtes nihkes, mida ma olen harjunud hiphopiks pidama.

Need on toored ja lõpuni viimistlemata 24 minutit, sest samaaegselt tekivad mõtted sellest, mida võiks lisada ja mida ära võtta. Kolmanda kuulamise ajal avasin näiteks arvuti trummimasina, et lindistust põnevamaks kruttida. Soovitan kuulata ja läheneda kuulatule mänguliselt – umbes nagu Dean Blunt seda teeks.

Roly Porter – Third Law
(Tri Angle, 2016)

Kuulas: Pēteris Masļenčenko

Roly Porter oli mõned aastad tagasi võimeka, ent kergesti unustatava briti *dubstep*'i duo Vex'd üks osapool. Sooloartistina on ta aga liitunud selliste artistide nagu Tim Hecker, Ben Frost ja Yellow Swans ridadega, tehes filmilikku *noise*'i, mis loob silla avangardi ja *mainstream*'i vahele.

Juba plaadi kaant kaunistav makrofoto skafandrit meenutavast silmast, mille iiris/visiir on universumist vastu peegelduvast tühjusest must, viitab sellele, mida albumi kontseptsioonist oodata võib. See on kõle, abstraktne *sci-fi*. Jäta vaid oma „2001" VHS-koopia ööseks atsetooni sisse ligunema ja siin on heli, mis pärast välja tuleb.

Porter põikleb võimsate müraseinte, tõrkuva orkestratsiooni ja veidi moondunud tantsumuusika vahel, kus skisofreenilised basstrummid ja roostes sämplid on muutunud tantsitavast rõhuvaks. Ent järjepidev on siin kogu see atmosfääri, ülesehituse ja karakteri valdamine. Taoline muusika kannatab tavaliselt kas meloodilise suuna või tugeva struktuuri puudumise all, kuid Porter tasakaalustab neid koostisosi perfektselt. Oskus luua *ambient*'i-/*noise*'i-plaat, kust puuduvad igavad või kaasahaaramatud momendid, on saavutus omaette.

Sci-fi kitši välditakse kuni viimaste hetkedeni, mil albumi võtab täielikult üle sündimeloodia, mis kõlab nagu häirekell Marsi koloonias. See on kergushetk, mis võib tunduda pettumusena, kuid on samas täiesti asjakohane – väike vimka, mis lõpetab sellele eelnenud 50 minutit lootusetust. Selline muusika võib olla üldjoontes küll väga tõsine, ent on hea, et Porteril jagub huumorimeelt. Ta teab täpselt, mida teeb.

Windom – Tart Tart
(Pater Noster, 2016)

Kuulas: Helen Tammemäe

Tõtt-öelda polnud mul aimugi, kelle või millega täpselt tegu on, kui seda arvustust kirjutama nõustusin. Sain vihjeks vaid nii palju, et mulle võib selline asi ilmselt peale minna, ja tõepoolest – läheb ja mitte vähe. Võin tausta uurimatagi öelda, et selline vana kooli puudutusega asi (selguse huvides – ikka *techno*, mis muud) kõditab mõnusalt meeli ja tõstab suunurgad kavalalt muigele. Helilt on lood ükskõikselt räpased – või mis siin keerutada, ütleme otse välja, et lausa toored –, seda ennekõike albumi neljast loost kolm viimast ehk „White Light Motor", „Snoaring" ja „Start Stop Repeat", kui esimene pala „Dedicated to the Vibe" on (siiski mõnusalt krõbiseva kihi all) *house*'ilikum ja *funky*'m kuulamine.

Aga tausta ka. Autentseks teeb EP selgelt analoog-*sound* – vanad head sündid ja trummimasinad, mis oma võidukas nišis ikka ja jälle fanaatikute meeli erutavad, ning lood on salvestatud (sõna otseses mõttes) linti ühe võttega. Veidi üllatuslikult on Windomi puhul tegu Helsingis resideeriva soome produtsendiga, kelle kohta laisk kaevaja väga palju internetist teada ei saa, aga tema 223 SoundCloudi jälgijast võiks järeldada, et ilmselt ta liiga hõivatud ei ole ja poleks keeruline teda lähiajal üle lahe siia Baltikumi *techno*-pealinna meelitada, et näost näkku selgust saada, kellega täpselt tegu (vihje!).

Nii et lõpetuseks kordame veel kord üle olulisemad märksõnad: vana kool, räpane, krõbisev, toores, analoog ja *techno*. Ja eks igaüks teab siit juba ise edasi, kas lüüa õudusega risti ette ja vastassuunda põgeneda või hoopis suurest uudishimust netiavarustesse Pater Nosteri Bandcampi lehekülge otsima minna.

Wolfredt – Neverno
(Seksound, 2016)

Kuulas: Helle Ly Tomberg

Wolfredti uus plaat, talle teine, mulle esimene, viib kulgema rahulikele helimaastikele, kus Pia Frausi ja Jan Helsingi trummar Margus Voolpriit helgete silmadega kondajaid oma sooja rüppe ootab. Esmalt ihaleb iga lugu taevasse ja lõpuks, pärast üheksat instrumentaaloopust jätab Wolfredt kuulajad tundmatusse kõlkuma.

„Neverno" on taotluslikult ameerikalik, tsipa süngevõitu, kuid optimistlik. *Shoegaze*'ilikult plaadilt leiab nii kõrgustes *indie*-elektroonikat kui ka madalaid postrokiriffe. Wolfredt ise rõhutab oma kompositsioonilisust ja kõik ongi kenasti terviklik. Plaadi avalugu „Levitation" on hõljuv ning vaatab kaugustesse pühapäevahommikuliku selgusega. Järgnevad palad, mille toon on juba mitu grammi raskem – „November" ja „Night Has Eyes" toovad kuulaja taas madalamale, kaasa eksistentsiaalse ängiga. Plaat kulmineerub sõna otseses mõttes kosmoselaeva õhkutõusuga. Wolfredt istutab seemne, millest inspireerituna võib lasta juba oma fantaasialõnga lahti rulluma. Seda, mis edasi saab, ei peagi veel teadma.

Seda plaati kuulasin vist tõesti igal pool ja kõikvõimaliku tujuga: kodus, autos, monitoridest, telefonist, elektriga ja elektrita, hommikul, päeval, õhtul ja ööl. Ja iga kuulamisega avastasin ka midagi. Näiteks tuule ulumise. Või Ewerti ja draakonite kõla. Või tunde, et nüüd äkki dedutseerin müramaastikust sõnad. Hommikukohvi kõrval tõmbasid kõrged käigud käima, öösel võtsid võimust melanhoolsed lonkivad sammud ja ängistunud kitarririfid. Ometigi jääb pärast kuulamist sisse õrn värskus ja tunne, et linnud sädistavad rohkem ning päike paistab eredamalt. Aga ehk hakkab lihtsalt kevad kohale jõudma.

PIDU, MIDA EI TASU MAHA MAGADA

The Space Lady maandub Haigla Peol ja Tartu tähetornis

11. märtsil Sinilinnus toimuval Haigla Peol tõstetakse reisikohvrist lavale Casio süntesaator, rida efektipedaale ja tiibadega kiiver, sest Tallinnas maandub 1980ndate Ameerikas tänavamuusikuna alustanud autsaider, ikoon ja legend The Space Lady. Naine, kes on pärit kohast, mis kannab tõlkes nime „puhastustules hingede linn", kes on elanud koopas, kelle röövisid noores eas väidetavalt ufod ning kes tegi oma esimese suure turnee mööda maailma klubisid ja festivale 66-aastaselt.

The Space Lady on andnud oma Casioga uue psühhedeelselt vastukajava kesta nii mõnelegi popkultuuri suurloole, kuid toonud meieni ka oma kibemagusa vokaali ja elujaatava suhtumisega kõrvale koputavaid originaallugusid, mida korra kuuldes enam niisama peast ei viska.

Enne õhtust pidu külastab naine koos oma abikaasa Eric Schneideriga ka EKA sisearhitektuuri osakonda, et rääkida kell 16 algaval loengul veganlusest, loomade õigustest ja andestamisest. Tallinnaga The Space Lady teekond Eestis ei piirdu – 13. märtsil näeb teda oma staatusele vastavalt esinemas Tartu tähetornis, mida täiendab ka vestlusring selle legendaarse daamiga.

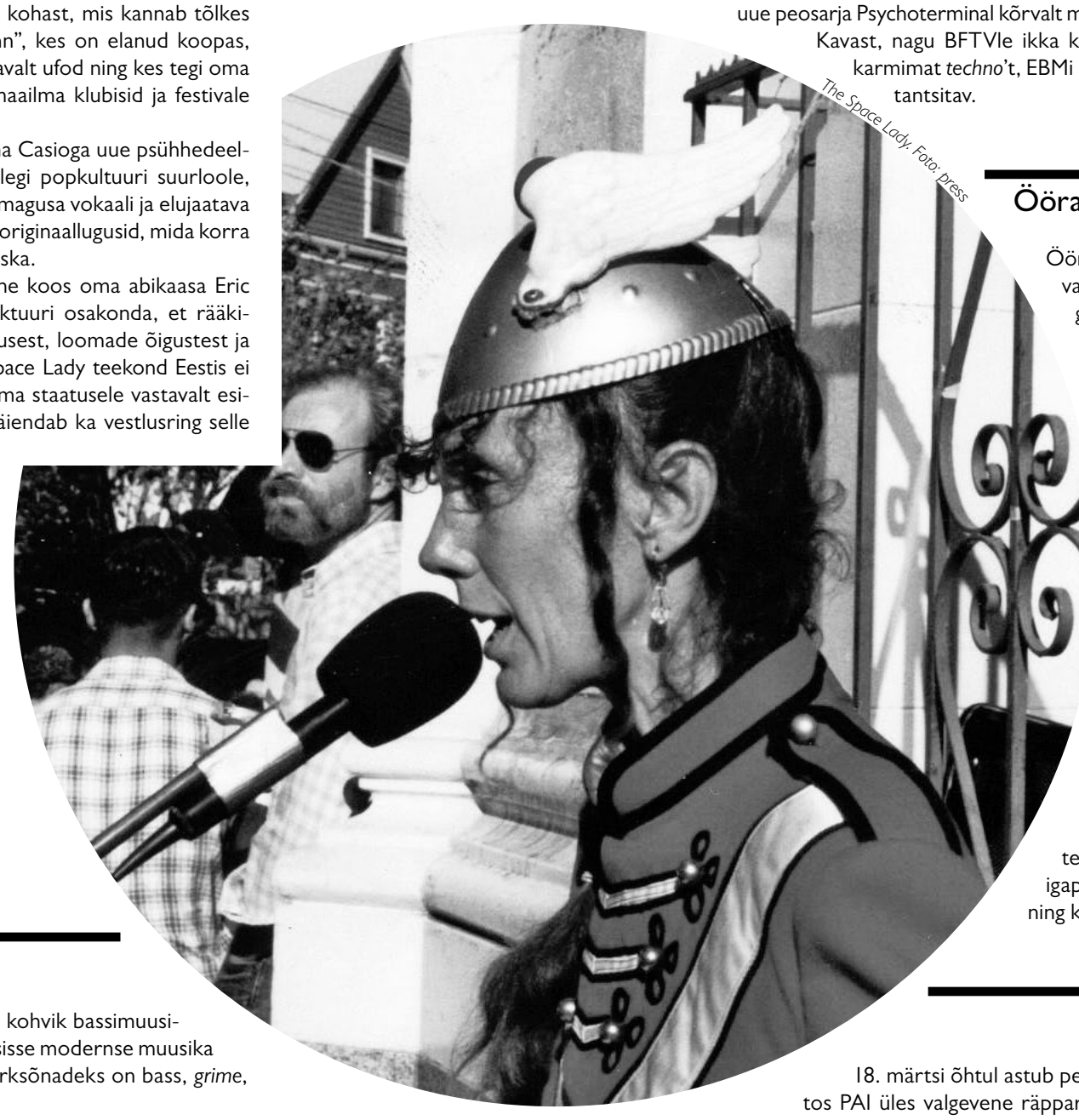

The Space Lady. Foto: press

Beats From The Vault vallutab Varjendi

18. märtsil õnnistab peamiselt pealinnas möllav tumemuusika tantsupidu Beats From The Vault sisse uuenenud Varjendi, Tartu kunagise legendaarse peokoha, kus sätiti omal ajal paika nii mõnigi kohaliku *underground*'i alussammas.

Plaadimängijate taga võtavad kohad sisse BFTV residentkütja DJ 4-got-10, muskliga *techno* ja *trash electro* peo GG Tallinn üks eestvedaja DJ Flakgun Smith ning kohalik riimimeister ja Heisenberg DJ asheiK, kes on leidnud oma isikliku uue peosarja Psychoterminal kõrvalt mahti ka võlvi alla rütme pilduma tulla. Kavast, nagu BFTVle ikka kombeks, leiab nii *industrial*'i kui ka karmimat *techno*'t, EBMi ning *synthpop*'i. Kummaline, aga jube tantsitav.

Öörahu valvab Via App (NYC)

Öörahu äratab heliliste eksperimentide, valgusmängu ja paradiislike nüansside-ga teie meeled, kus ununeb kõik vana ja liigutakse avatult uue suunas.

Esimest grupikohtumist juhib 24. märtsil maailmakuulsa Brooklyni *underground techno* skeene teenekas võtmeliige Via App (1080p, Lupin Tapes). Mainekas elektroonilise muusika printsess on lubanud ekstreemsete BPMidega intensiivset ja maniakaalset *live*-setti.

Ameeriklannat toetavad kohaliku skeene mõjukad tegijad Mark Stukis ja Endamisi Salamisi ning tulevikutähed Nathan ja Jakob Tulve.

Ühine öö veedetakse Vabaduse väljaku kõrval asuvas koduses tantsuklubis Lekker.

Oodatud on kõik, keda kiire elutempo muudab rahutuks, kelle jaoks igapäev on muutunud liialt täiuslikuks ning keda tasakaalustab ebamugavus.

Club Felicity

18. märtsil häälestatakse EKKMi kohvik bassimuusika lainele, sest siis seab end seal sisse modernse muusika klubiõhtu Club Felicity, mille märksõnadeks on bass, *grime*, *survival* ja *future*.

Peoliste ette astuvad progressiivsed Pariisi muusikainimesed DJ ouai, kes kuulub viieliikmelisse *up-and-coming* nais-DJde rühmitusse TGAF (These Girls Are on Fiyah), ja D E T E N T E, eklektilise muusikavaliku poolest vägeva veebiraadio Hotel Radio Paris saatejuht.

Lisaks neile kahele astub nii *live*'i kui ka DJ-setiga üles noor soome *grime*'i ja bassimuusika produtsent INNER, kellelt on õige pea oodata ka esimest LPd.

Kohalikest saavad sõna hiljuti uue looga „Yashne Sade" maha saanud Shift Tides, Norman Orro ning Andres N.

Yo!Hoov LIVE: Murovei

18. märtsi õhtul astub peosarja Yo!Hoov raames kohvik-restos PAI üles valgevene räppar Murovei, kes esitleb oma uusimat albumit „Rekordõ".

Minskist pärit Murovei on oma noorusele vaatamata tunnustatud MC ja *beatmaker*, kelle karjäär algas juba 2008. aastal, kui ta võitis grupeeringu База 8.5 koosseisus Moskva maineka festivali Rap Music konkursil esimese koha. Oma teise rühmitusega Slozhnie sai Murovei samuti suure vastukaja osaliseks – 2009. aastal võideti samal festivalil aasta debüüdi tiitel. Pärast seda on mees andnud välja palju edukaid singleid ning teinud koostööd mitmete venekeelse hiphopmuusika ässadega. Enne Muroveid teevad etteaste kohalik tõusev nais-MC Kray ja grupp UnderATM. Plaadimängijate tagant leiab Tommyboy ja Magnum PI.

TOETA MENTALITEETI, MILLESSE USUD.

VORMISTA ENDALE TELLIMUS VÕI OLE MEILE TOEKS ÜHEKORDSE TOETUSEGA AADRESSIL

MUURILEHT.EE/TELLIMINE

MÄRTS ON SÜNNIPÄEVAKUU!

5 AASTAT KINOELAMUSI

17. MÄRTS
12:00 KIRJANDUS KINOS: HAMLET
18:30 KOHUSTUSLIK KINO: TUULEST VIIDUD
18. MÄRTS
19:00 SÜNNIPÄEVASEANSS: VIIES ELEMENT
21. MÄRTS
19:00 PEREKONNAVALED
22. MÄRTS
19:00 KOMMUUN
21:15 MAO EMBUS
27. MÄRTS - 2. APRILL
MAAILMAFILM
4. APRILL - 26. APRILL
EESTI DOKIKUU

JA PALJU MUUD...

VAATA KAVA:
ELEKTRITEATER.EE

WWW.KINO.EE

ARTIS

OKUPATSIOONIDE
MUUSEUM

Väikese rahva lugu
suures ajaloos

Püsinäitus 1940-1991
Viimast aastat avatud!

Toompea 8, Tallinn
www.okupatsioon.ee

HOUELLEBECQI ALISTUMINE ALLAHILE

Maris Sander

Michel Houellebecq
„Soumission" („Alistumine")
Flammarion
320 lk

Möödunud aasta 7. jaanuaril toimus Pariisis satiiriajakirja Charlie Hebdo toimetuses terrorirünnak, kus Jeemeni Al Qaeda harusse kuulunud mehed tapsid 11 inimest ning vigastasid veel sama paljusid. Samal päeval ilmus Michel Houellebecqi romaan „Soumission"[1], mis räägib läbi prantsuse kirjandusteadlase pilgu sellest, kuidas Prantsusmaal võidab valimised islamierakond ning riigis hakkavad kehtima islami seadused.

See kokkulangevus oli niivõrd plahvatusohtlik, et Houellebecq tühistas oma raamatuesitlusturnee. Teda hakati kohe süüdistama islamofoobia õhutamises – Prantsusmaa islamiseerumise poliitilise utoopia kirjapanemine tähendab ju ühiskonnaliikmete mingi osa õudusunenäo realiseerimist. Niisiis valab Houellebecq jälle õli tulle, on poliitilisem kui eales varem ja eks ta seepärast ongi üks Euroopa kuumimaid kirjanikke, olles palavalt armastatud ka Eestis. Kui kirjanik suudab luua maailma, mis peegeldab miljonite inimeste hirme niivõrd täpselt, ja tekitada sellega üleriigilise skandaali, näitab see ideaalselt ühiskondlikku pulssi nende teemade käsitlemisel. Mõneti on see sarnane Kaur Kenderi „Untitled-12" juhtumiga. Selline lacanlikusse Reaalsesse sukeldumine on paljudele niivõrd traumaatiline ja talumatu kogemus, et võib tekitada soovi katta see ideoloogilise looriga.

„Soumissioni" peategelane on prantsuse 19. sajandi kirjaniku Joris-Karl Huysmansi uurija professor François, kes hoolimata sellest, et on „poliitiline nagu vannirätt", ei jää puutumata 2022. aasta pöördelistest valimistest, kus võidu üle heitlevad paremäärmuslik erakond Front National eesotsas Marine Le Peniga ning Moslemi Vennaskond. Selleks et hoida ära Prantsusmaa kõige populaarsema partei Front Nationali võimulepääsu, moodustavad Moslemi Vennaskond ja sotsialistid koos Populaarse Liikumise Liiduga (UMP) koalitsiooni ning presidendiks valitakse mõõdukas ja karismaatiline moslem Mohammed Ben Abbes.

Loomulikult tähendab selline islamipööre muutusi ühiskonna kõikidel tasanditel ning François saab Sorbonne'ist teate, et ta on saadetud (heldelt tasustatud) pensionile, sest ülikoolides võivad edaspidi õpetada vaid moslemid. François sõidab kloostrisse, kus veetis kunagi aega ka katoliiklusse pöördunud Huysmans ning mis on tähenduslik ka selle poolest, et 732. aastal peatasid Karl Martelli juhtimisel just seal Frangi riigi väed Omaijaadide rüüsteretke, takistades sellega moslemite invasiooni kristlaste kantsi.

Professor François käib regulaarselt kirikus ning teeb Huysmansi eeskujul katse leida elu mõtet „religioossest eksootikast". Ent katoliiklike jumalateenistuste kaugeks jäävad sõnumid ja külm Neitsi Maarja teda ei kõneta ning François pöördub tagasi Pariisi. Pöördeliseks osutub hoopis kohtumine Sorbonne'i ülikooli uue juhiga, kes kutsub teda tagasi tööle. Robert Rediger võtab François vastu oma luksuslikus kodus Pariisi kesklinnas, tal on hiiglaslik raamatukogu, teenija, 15-aastane naine ja 40ndates eluaastates abikaasa, kes pakub külalisele maitsvaid suupisteid ning hõrku Meursault' veini, mille François kohtumise käigus tühjaks kummutab.

Islamiusku sissejuhatava raamatu kirjutanud ning filosoofias hästi orienteeruv Rediger arutleb professoriga religiooni üle ning võrdleb inimese alistumist jumalale naise alistumisega mehele. „Islamis lepitakse maailmaga sellisena, nagu see on, sest jumalik looming on täiuslik." François on lummatud. Kui askeetlik ja eluvõõras katoliiklus jätab professori täiesti külmaks, siis šarmantse Redigeri üliluksuslik eluviis kahe anduva naisega paneb ta asjade üle juurdlema. Ehk leidub just siin võti resignatsioonist väljumiseks ja elule mingi uue mõtte leidmiseks?

Houellebecq on jõudnud oma peategelaste otsingutes niisiis monoteistliku jumalani. Varem on ta tegelenud usuteemadega näiteks „Lanzarotes", „Elementaarosakestes" ja kümme aastat tagasi kirjutatud romaanis „Saare võimalikkus", mis ilmus mullu lõpuks ka eesti keeles. Kõigis neis raamatutes seiklevad Houellebecqi tegelased erinevates *new age*'i kommuunides ja ususektides, kus keskne teema on seksuaalsus. Näiteks romaanis „Saare võimalikkus" korraldab elohimismi kirik globaalse kampaania, millega kutsutakse inimesi üles rohkem seksi ja naudingut pakkuma. „Soumissionis" tunnistab François, et jumal paikneb naise vagiinas.

HIPSTERLUSE SURM, UUSSIIRUSE SÜND

Liisi Aibel

Lääne ühiskonna õnneks või õnnetuseks on hipsterite ajastu ümber saanud – subkultuurid on loobunud maiste trendidega kaasajooksmisest ja materiaalsete jumalate kummardamisest ning avanud tšakrad sootuks energeetilistele väljadele ja loodusvaimudele.

Kertu Moppeli „Hipsteri surm" võiks algatada arutelu ja avaliku analüüsi, mida pole veel (laialdaselt) peetud. Nimelt on antud lavastus omamoodi, kuid vägagi aktuaalne tõend maailmavaadete vaheldumisest: hipsterlik iroonia ja küünilisus on surnud ning selle asemele asuvad uussiiralt positiivne mõtlemine, esoteerika ja kõrgemad jõud. Põhjuseid on erinevaid, kuid peamiseks võib pidada seda, et kui varem tajuti globaalset tulevikku alati paremana kui olevikku, siis nüüd on positiivse nägemuse asendanud negatiivsed eelaimdused. Kadunud turvatunde kompenseerimiseks kiigatakse üha enam inglite, kristallide ja nende abiga saavutatava sisemise harmoonia otsingute poole.

Hipsterlust ja nii-öelda uussiirust viljelevad grupid on vähemalt pealiskaudsel vaatlusel demograafiliselt üsna erinevad. Kui hipsteritena kujutletakse peaasjalikult kahekümnendates eluaastates ettevõtlikke, edumeelseid ja kultuurseid noori, siis alternatiivsete mõtteviiside usku pöörduvad tihti just kolmekümnendates pereemad, kes on jõudnud oma elus arusaamani, et korporatiivne karjäär ei paku piisavalt võimalusi täisväärtuslikuks harmooniliseks eluks, ning selleks, et nende lapsed saaksid elada paremas ja vähem agressiivses maailmas, ollakse valmis katsetama pea kõigega, mille vastu ratsionaalne mõtlemine esmajoones tõrgub.

Eestis on see teema eriti päevakorral, sest enamiku inimeste igapäevaelus puudub konkureeriv ja tuge pakkuv suurusundi jumal, kelle poole hingelise abituse korral pöörduda. Euroopa ühe kõige ateistlikuma riigi tiitel, mis esmapilgul viitab siinse rahva positivismikesksusele ja mõistuspärasusele, tähendab tegelikult seda, et Kristuse asemel usutakse kõikvõimalikesse muudesse salalistesse jõududesse (nõidadest ravitsejateni). Usku, ükskõik mis vormis, on vaja, sest teadmisega, et kogu meie saatus on ainult meie endi kätes, on äärmiselt raske toime tulla. Vastutus on liialt suur. Kui liita eelnevale veel viimastel aastatel tärganud sõjahirm ja mure tuleviku pärast, on igati loogiline, et hipsterlik, iroonia kaudu end ühiskonnast distantseeriv mõtteviis asendub järk-järgult uussiira mõtlemisega, mille aluseks on soov(unelm) leida võlu-vits, millega endale ja oma järeltulijatele täisväärtuslikumat elu ja elukeskkonda pakkuda. Seejuures ei olda passiivsed, vaid hoopis vägagi motiveeritud lahenduse nimel töötama (meditatsioon, üliteadlik toitumine, harjumuspäraseks saanud „euronormidele" vastavatest hüvedest loobumine jm).

See väga paljude harudega subkultuur on seadnud end jõudsalt sisse ka massimeediakanalitesse. Teleekraanil teeb võidukäiku „Selgeltnägijate tuleproov", loetuima uudiseportaali Delfi loomulikuks osaks on saanud esoteerikakanali *alkeemia.ee* artiklid, Facebooki on tekkinud lugematul hulgal gruppe, kus müüakse väge kandvaid poolvääriskive, ning endine esileedi on muutnud oma kasutajanime samas suhtlusvõrgustikus müstiliselt väeliseks Amertat Amertatiks (mis tähendab zoroastrismi usundis surematust). Seega tungivad esoteerilised ideed ja suunised üha enam meie kõigi igapäevaellu. Leidub nii uskujaid kui ka skeptikuid, kuid tõsiasi on, et seda järjest laialdasemalt maad võtvat kultuurinähtust tuleks lähemalt mõtestada. Seda Von Krahli lavastus pioneerina ka proovib.

Klišeede vältimiseks on Moppel demograafiakaardid täielikult segamini paisanud. Müstika, õnne ja tasakaalu otsinguile asuvad suurfirma reklaamiosakonnas töötavad noored ja edule orienteeritud mehed ehk esmavaatlusel hipsterid, mitte eespool kirjeldatud vaimsetest praktikatest huvituvad eelkeskealised. Etenduse algus, kus suurfirma reklaamiosakond saadetakse töötama mahajäetud keldrisse, meenutab inglise karakterikomöödiat „IT-osakond". Tööpäeva hakatuseks korraldatav ergutusrituaal, mille eesmärk on meeskonnavaimu tugevdada, on tuttav näiteks SAAL Biennaalil etendunud idufirma argipäeva lahkavast lavastusest „SuperamaX". Mõlemad konnotatsioonid panevad vaatajad lavastuse kulgemisloogikast hipsterikultuuri tunnuseid otsima. Miski ei reeda, et peagi hakkavad toimuma kontekstivõõrad ja veidrad sündmused.

Osakonnajuhatajas (Mart Koldits) tekitab paanilist paranoiat teda ja tema töötajaid Suure Venna valvsa silmana jälgiv kontorinurgas olev kaamera. Teda ajab hulluks – taaskord maailmas vägagi aktuaalne – küsimus, kes ja kui palju teda jälgib.

Kuni oma viimase raamatuni on Houellebecq vaadelnud islamiusku pigem kui seksuaalsust allasuruvat või koguni tühistavat nähtust. Juba „Lanzarotes" arutleb peategelane, et võib ükskõik kuhu reisida, aga mitte islamimaale. Islami suhtes on autor kõige kriitilisem „Platvormis", kus peategelase seksikuurortide arendamisega tegelev armsam saab terrorirünnakus surma, kui baaris nimega Crazy Lips lõhkeb pomm. See tänavu muide ka eesti keeles ilmuv raamat ja ajakirjale Lire antud intervjuu, kus ta nimetas islamit „kõige lollimaks religiooniks", tõid Houellebecqile kaela kohtuasja, kus teda süüdistati usupõhise ja rassilise vihkamise õhutamises.

Kuidas aga jõuab Houellebecqi klassikaline keskealine meespeategelane, kes otsib elult peamiselt seksi ja lähedust – nii prostituutide, edukate ettevõtjate kui ka tudengite vooditest, nii sakslaste, venelaste, prantslaste kui ka tai naiste käte vahelt –, lõpuks ikkagi monoteismi? Romaanis „Saare võimalikkus" kirjutab Houellebecq sellest, kuidas islam muutus Euroopas populaarseks just tänu *macho*-kultuurile, õigemini selle taandumisele: kui *macho*'d pole enam moes, teeb see õnnetuks nii mehi kui ka naisi ning üha enam inimesi igatseb taga süsteemi, kus naised on tagasihoidlikud ja alandlikud ning kus nende neitsilikkust hoitakse alal.

Nagu Houellebecq ütleb, on religioossed dogmad tõhusalt primitiivsed just seetõttu, et neist saaksid aru võimalikult paljud inimesed. Neile, kes „moraalselt libastuvad" või on omadega tupikus, säilitatakse alati sild korra taastamise süsteemi, religiooni. Seal on mehe ja naise rollid klaarid ja traditsiooniliselt hierarhilised. Kui Lääne kapitalistlikus kultuuris on kõik lubatud, sest jumal on surnud, aga kogu sellest seksuaalsest vabadusest hoolimata hedonistlik dekadents rahuldust ei paku ja teeb võib-olla hoopis õnnetuks, mis siis inimesele üldse alles jääb. Kuidas saavutada lacanlik *jouissance*[2] või, veel enam, objekt väike a? Muidugi jumalas!

Romaanis „Saare võimalikkus" ütleb Houellebecq, et religiooni väärtus tõuseb tohutult, kui see suudab jätta mulje, et pakub siin ja praegu elu, mis on senisest täielikum, rikkam, vaimustavam ja rõõmsam. Raamatus võtab elohimismi usuliikumine sellest mõttest eeskuju ja taasseksualiseerib inimesed, sest seksuaalne nauding on kõige jumalikum kogemus võimalikest. Vast kõige kuulsamalt sümboliseerib säärast religioosset ideed hinduistliku jumala Šiva falliline linga, tähistades jumalikku potentsiaali ja energiat.

Houellebecqi teosed on läbivalt fallogotsentrilised. Sellest lähtuvalt näeb ta islamisse astumises lisaks võimalusele edendada oma karjääri, staatust ja majanduslikku olukorda ka kvalitatiivset hüpet seksuaalelus, mida polügaamia seadustamine kahtlemata pakub. Mis veel parem – „Soumissionis" valivad kosjasobitajad naised vastavalt tema soovidele ja positsioonile ühiskonnas tema eest. Kindel on see, et tulenevalt traditsioonilistest pereväärtustest on mehele garanteeritud naise pühendumus ja andumine. Ka seksuaalne. Ja see on kõige olulisem.

„Soumissionis" portreteeritava Moslemi Vennaskonna poliitiline programm keskendub ennekõike perekonnale ja iibe tõstmisele. Mis saaks olla kaunim, kui näha heaolu seal, kuhu see tegelikult kuulub – tuumikperekonna soojas sülemis, küsib Mohammed Abbes ning suunab ka majanduspoliitika hoovad pereäride toetamisse. François tunneb selles loomulikult kohe ära ilmse kattuvuse Euroopa konservatiivsete ja Prantsusmaale omaselt katoliikliku taustaga rahvuslaste ja islamipartei põhimõtetes, kus ateism ja humanism hüljatakse ning sisuliselt naastakse patriarhaalsusesse. Mis veel – traditsionaalsetest kultuuridest pärit immigrandid toovad Euroopasse sellest vaatevinklist nähtuna endaga kaasa hoopis uue kuldse ajastu, mitte hävingu!

See on huvitav paradoks, et ka meie kohalikud katoliiklastest „traditsioonilise perekonna kaitsjad" ja äärmuskonservatiivid ei soovi siin näha islamiusulisi sisserändajaid, kuigi neil on tõenäoliselt omavahel palju rohkem ühiseid väärtusi kui näiteks minul nende kummagagi. Pippa Norris ja Ronald Inglehart on analüüsinud aastaid nende inimeste väärtushinnanguid, kes on vastanud World Values Survey küsitlustele üle kogu maailma, ning leidnud raamatus „Sacred and Secular. Religion and Politics Worldwide", et kõige konservatiivsemad erinevates moraalsetes küsimustes (näiteks abort ja eutanaasia) on just moslemid ja katoliiklased.

Eestis tegutseva katoliikliku sihtasutuse Perekonna ja Traditsiooni Kaitseks „kultuurisõja" piiblis „Revolutsioon ja vasturevolutsioon" ütleb selle autor Plinio Corrêa de Oliveira konkreetselt välja, et taastada tuleb kord, „mille all me mõistame Kristuse rahu Kristuse valitsemise all, see tähendab karmi ja hierarhilist, oma alustes sakraalset, antiegalitaarset ja antiliberaalset kristlikku tsivilisatsiooni"[3]. Nii et ohte, mida ähvardatakse tulenevat „võõrast" islamist, realiseerivad siinsamas Eestis tegutsevad usufundamentalistlik liikumine SAPTK ja nende parlamendis tegutsev nabanöör EKRE hoopis ise. Näiteks on juba riigikoguski kuulda nende hukkamõistvat suhtumist aborti ning on ilmselt ainult aja küsimus, mil nad selle teemaga tõsisemalt tegelema hakkavad.

Ent eks pagulas- ja islamivastase diskursuse edus masside seas mängib veel suuremat rolli see, et „massiimmigratsioonis" kardetakse konkurentsi seksuaalsuse turul, kus niikuinii naiste arv väheneb pöörasel kiirusel. Äraspidisel moel väljendab seda ka nende eesti naiste vägistamisega ähvardamine, kes on kõnelenud avalikult sallivuse ja pagulaste vastuvõtmise toetuseks. Sama lugu on nn Odini sõdalastega – mehed asuvad naisi kui eksklusiivselt valgetele eesti meestele kuuluvaid seksiobjekte immigrantide eest „kaitsma".

Ka Houellebecq on oma raamatutes seksi kapitaliseerimisest kirjutanud, ennekõike „Platvormis", kus valgetele meestele on selles vallas lahti kogu maailm. Teiste seas armastavad globaalsel seksiturul ja eriti näiteks tai prostituutide ihulikke rõõme nautimas käia ka eesti turistid. Vastupidine trajektoor, kus välismaa mehed tulevad Eestisse ja suhtlevad siinsete naistega või saavad nendega koguni lapsi, saab aga juba tänavatelgi avaliku sõimu osaliseks, sest nad on „litsid"[4].

Houellebecqi „Soumissioni" teene inimkonnale ongi see, et ta toob väga hästi välja Euroopas pead tõstnud äärmuskonservatiivide ja marurahvuslaste paanikaõhutamise silmakirjalikkuse. Hirmutades inimesi apokalüpsisega, mis peaks jõudma siia pagulaste, immigrantide või moslemite saabudes, ajavad nad ise samal ajal poliitikat ja õhutavad ühiskonnas käitumist, mis diskrimineerib naiste, sõjapõgenike ja sealhulgas eriti moslemite ning seksuaalvähemuste õigusi ja vabadusi. Ja nagu Houellebecqki väga tabavalt osutab, esindavad nad sealjuures fallogotsentrilist maailmavaadet, kus meheliku *jouissance*'i saavutamiseks võib religioon olla vägagi tõhus vahend.

[1] *Raamat ei ole veel eesti keeles ilmunud, kuid Triinu Tammel on selle tõlkimine juba pooleli, teadaolevalt saab eestikeelse tõlke pealkirjaks „Alistumine"* – toim.

[2] Jouissance *(nauding) tähistab siin ettekujutust terviklikust-täiuslikust olemisest, mida subjekt ihaleb, kuid pole võimeline saavutama. Tema olemispuudus on alati läbistatud hirmust kaotada naudinguvõime, mida ta tegelikult polegi kunagi täielikult omanud. Definitsiooni on sõnastanud Neeme Lopp.*

[3] *Oliveira, Plinio Corrêa de 2012. Revolutsioon ja vasturevolutsioon. Tallinn: Sihtasutus Perekonna ja Traditsiooni Kaitseks, lk 91.*

[4] *Paris, Krister 2015. Kelly Grossthal: ega hea ülikond õiget rassisti riku. – Eesti Päevaleht, 30.10.*

Sest see, et jälgitakse, on juba ammu selge. Meeleheitlikult lahendust otsides kleebib ta kaamerasilma teibiga kinni, samamoodi nagu paljud meie seast teibivad üle oma sülearvuti veebikaamera. Paranoilisust suurendab jälgimishirmu ambivalentne iseloom: ühest küljest on see äärmiselt irratsionaalne ja teisalt vägagi reaalne.

Ka teised osakonna töötajad tajuvad – üks ühel, teine teisel moel –, et senine näiline elutasakaal on paigast nihkunud. Päästeinglina satub nende juurde tööle nooruke Anna (Liisa Pulk), kellesse armub esimesest silmapilgust *copywriter* Mati (Jim Ashilevi). Teine Mati (Lauri Kaldoja) näeb nende kahe potentsiaalses armuloos põimuvates energiates võimalust taastada maailma harmooniline tasakaal. Paraku ei taha kahepoolne armastus kuidagi hoogu sisse saada. Mati on silmaga nähtavaks flirtimiseks liialt ebakindel ja Anna ei ole lihtsalt eriti huvitatud. Korraks ristuvad nende teed unenäos – lõputul Ameerika maanteel päikeseloojangusse sõites –, kuid päriselu tarbeks jääb pelgalt romantilisest unenäost väheks.

Ootamatult sugeneb Anna karakteriga lavastusse ka feministlik agenda. Tema klassikaline heledapäise ja küllalt rumala kontoribimbo fassaad mureneb kildudeks, kui ta taipab, et ülejäänud kontorirahvas üritab teda „lihtsa saagina" Matile sobitada. Tema näeb meeste harmooniaotsinguis vaid neisse sissekodeeritud domineerimisvajadust ning naine on auhind, mida iga meesisend teatava (ükskõik kui vähese) pingutuse tagajärjel loomuomaselt väärib. Sellest võib lugeda välja lavastaja vihje, et hingelise kooskõla otsingutel tuleks alustada iseendast, mitte jääda juba eos lootma kellegi teise peale. Selleks et *yin* ja *yang* saaksid koos eksisteerida, on vajalik, et mõlemad oleksid ka iseseisvalt balansis. Üks ei saa olla teisest tugevam, sest sellisel juhul on harmoonia saavutamatu.

Seega, siinkirjutaja arvates ei kõnele Moppeli lavastus mitte hipsteritest, vaid sellest, et hipsterlus on surnud ja selle asemel on tooni andmas uus mitmepealine, hoopis teistsuguse tonaalsusega subkultuur. Selleks on lavastaja loonud umbsesse kontoriruumi pakitud maailma mudeli, milles põrkuvad pidevalt paljud hüpoteesid ja (eksi)arvamused. Neist tõeste ja muretsemist väärivate väljavalimine on keeruline töö ning seetõttu on parim kasutada lavategelaste seisundi iseloomustamiseks terminit „segaduses olek", mida ratsionaalse mõtlemise asemel hoopis erinevate alternatiivteooriatega lahendada püütakse. Vaatajate jaoks ei ole etenduse tegevus- ja mõtteliini järgimine lihtne: niipea kui mõni püstitatud küsimus lahenduseni hakkab jõudma, hüpatakse uute juurde, markeerides nõnda käsitletava uue ja järjest enam kanda kinnitava mõtteviisi paljuharulisust, mida, tõepoolest, polegi kerge mõista.

Foto: Herkko Labi

„HIPSTERI SURM"

Autor ja lavastaja: Kertu Moppel
Kunstnik: Arthur Arula
Osades: Mari Abel, Jim Ashilevi, Lauri Kaldoja, Mart Koldits, Tõnis Niinemets, Liisa Pulk

Esietendus 29. jaanuaril 2016 Von Krahli teatris.
Etendused 8., 11., 12., 15., 18. ja 19. märtsil kell 19.

viru
keskus
Viru Keskus · Viru väljak 4 · 10111 Tallinn · virukeskus.com
FIBIT
11.–12. MÄRTS